

KDO SEPSAL

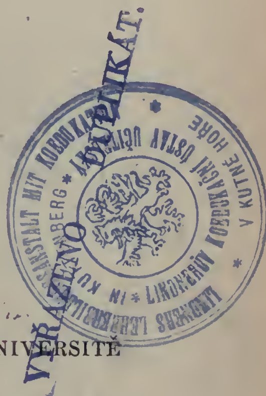
KRALODVORSKÝ RUKOPIS

ROKU 1817?

ALOIS VOJTĚCH ŠEMBERA,

PROFESOR ŘEČI A LITERATURY ČESKÉ NA UNIVERSITĚ VÍDENSKÉ.

NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM.

VE VÍDNI.

Z tiskárny Mechitaristské (V. Heinricha).

1880.

Co mně záleží na životě? *Na pravdě*, kterou jsi Ty Pane, Svou krví vyznával, *na vítězství světla*, za které jsem vždy bojoval, *záleží všecko.*

J. H.

Úvod.

Jak jsem došel poznání, že Kralodvorský Rukopis jest skladba novověká.

Roku 1858 navštěvoval mě Julius Fejfalík, můj někdejší posluchač, jakž to činíval předešlá léta, i mívali jsme rozmluvy o tom, zdali básně Kralodvorského Rukopisu složeny jsou od několika básníků, jak já jsem pravil ve svých Dějinách literatury české, vydaných toho roku, anebo jsou-li složeny od básníka jednoho. Fejfalík dovozoval, že básně epické sepsal básník jeden, a to způsobem takovým, že jsem, uznav jeho mínění za pravé, změnil v druhém vydání týchž Dějin r. 1859 dřívější mínění své, maje za skladatele těch básní Záviši z Falkenšteina, k němuž již Hanka v předmluvě ke Kralodvorskému Rukopisu r. 1819 jako k původci jich ukazoval a Palacký mu v tom přisvědčil. Fejfalík proti mé domněnce nejprvé ničeho nenamítal, však při druhé rozmluvě o té věci odporoval mi, řka určitě: „mýlíte se, ne Záviše z Falkenšteina složil ty básně, ale básník z r. 1817“. Já užás nad touto výpovědí zapřisáhal jsem jej, aby od té myšlénky upustil, že víry nedojde a způsobí si tím obecné nepřátelství na Moravě i v Čechách. Ale Fejfalík stál na svém, a když mé důtklivé domluvy nechtěl slyšeti, rozešli jsme se jako osobní protivníci. Brzo potom vydal spis svůj o Kralodvorském Rukopise, a propadl, jak vědomo, u Čechů úplně.

Od té doby spor o pravosť básní Kralodvorského Rukopisu dřímal až do nynějška. Já věře neoblomně v ryzosť těch básní nazval jsem ve svých Dějinách literatury české r. 1869 a 1872 brošurku J. Fejfalíka, v níž ve své horlivosti jak tyto básně tak i jich skladatele tupil, hanlivým spisem, a ještě r. 1878 v Dodavcích k týmž Dějinám Kralodvorský Rukopis „ryzím zlatem“. Ani hrubé chyby jazykové r. 1879 odkryté nebyly s to, aby mou víru v starožitnosť toho rukopisu zviklaly. Když mi profesor Olomoucký p. V. Prasek v listě, daném dne 16. května 1879, projevil své mínění, že důvody, které jsem v příčině podvrženosti Libušina Soudu uvedl, vztahují se z většiny také ke Kralodvorskému Rukopisu, a že tedy nelze obou rukopisů, co původce jich se týče, od sebe různiti, uznal jsem v odpovědi přátelské jemu dané úplně chyby mluvnické v Kralodvorském Rukopise jím vytknuté, ale neshledával jsem v nich důkazu padělanosti rukopisu, nébrž neznalosť správné řeči se strany skladatelovy (dle mého zdání Záviše z Falkenšteina). Podobným způsobem vyjádřil jsem se také brzo potom Brněnskému profesorovi p. A. Vaškovi ve dvou listech, před vydáním a po vydání jeho Filologického důkazu o podvrženosti Kralodvorského Rukopisu jemu poslaných. Tak velice byl jsem ještě tehda přílišnou důvěrou v autoritu zaslepen. Teprv když jsem uhodil v srpnu r. 1879 v Časop. Mus. na r. 1870 na dopis V. Hanky ze dne 17. září 1817, v němž podal Dobrovskému zprávu o nalezení Kralodvorského Rukopisu — sňato mi jest bělmo s očí. Neníť naprosto možná, že by Hanka byl přes noc v obsah nalezeného rukopisu tak vnikl, jak z toho dopisu zjevno, že by byl hned staré písmo neznámé až do posledního řádku tak důkladně prostudoval, kdyby ho nebyl již prvé viděl, že by byl všem slovům, až prý na několik, rozuměl, básně na světlo vynešené hned za nejstarší památku literatury české prohlásil, ducha Homérova v nich vyslídil, radosť, kterou budou míti příznivci jeho, hrabata ze Šternberka, z „Jaroslava bez příjmění“ předvídal, příčinu přežalostné ztráty největší části té drahé sbírky, že totiž vojáci z vojska Žižkova tu knížku na nálepy ke střelám rozřezali, historicky vysvětlil a konečně

tituly všech básní a částku básně Ludiše a Lubor bez nejmenší chybičky opsal. Při čemž podotknouti sluší, že Hanka, jak potomně vypravoval, měl v den nalezení rukopisu mnoho roztržitosti a zaměstnání v hostinci se svými známými, na děkanství a u svého hostitele J. Skleňčky, druhého dne pak na radnici, pročež neměl mnoho prázdné chvíle, by se byl obíral s rukopisem. Mimo to nebyl Hanka pokládán za příliš důvtipného, i mělot se vůbec za to, když nalezl Kralodvorský Rukopis, že ani nevěděl, co si s ním má počíti, a že by ho bez pomoci Dobrovského nebyl mohl ani vydati. Nedávno ještě pravil p. A. Rybička o Hankovi, že poslal Svobodovi přepis Kralodvorského Rukopisu, teprv když se byl naučil návodem Dobrovského slova a řádky v něm děliti a je čísti,*) a p. V. Brandl, chtěje proti prof. Vaškovi dovésti, že Hanka nemohl býti spisovatelem Kral. Rukopisu, udělal z něho přímo hlupce, nazývaje jej podlé titulatur z rozličných příčin od jeho protivníků mu daných: dřevěným duchem, neznalcem staročeských pramenů, nedoukem, ignorantem a tupohlavcem.**) Kterak mohl tedy takový tupohlavec a neznalec podati ve 24 hodinách takovou důkladnou zprávu o obsahu Kral. Rukopisu, jakouž podal Hanka v listě ze dne 17. září 1817? A kterak mohl s takovým nedoukem Dobrovský až do své smrti setrvati v dopisování přátelském a vědeckém?

Listem připomenutým, dle něhož Hanka, přišed na den „sv. Ludmily“ ráno z Hořiněvsi do Králové Dvoru vešel sám jediný s kaplanem (Borčem) do temného sklepení ve věži kostelní, vyvrací se všechno to, co posud vůbec, zvláště pak v úvodu Šafaříkově ke Kralodvorskému Rukopisu r. 1845 vydanému, i v Naučném Slovníku (IV, 941) o nalezení téhož rukopisu jest psáno a za pravé pokládáno, i neníť té nejmenší pochybnosti, že Hanka, jsa dne 16. září 1817 ve tmavé kostelní věži s kaplanem Borčem samoten, rukopis donešený, aniž Borč to znamenal, z kapsy vyňav na oko ze zákoutí u jarmary vytáhl, jak to již prof. Vašek bez obalu pověděl.

*) Životopis V. A. Svobody v Osvětě na r. 1879, strana 816. — **) Časop. Matice Mor. na r. 1879, str. 129.

Když jsem list Hankův, daný Dobrovskému, byl přečetl, nebyl jsem již na rozpacích, zdali Kralodv. Rukopis jest práce novověká čili nic. Abych pak poznal, jak list Hankův se srovnává s povahou a obsahem rukopisu, jal jsem se (ovšem jinýma očima) ohledati písmo a pravopis v něm, zvláště těch 80 razur a oprav od r. 1862 k užásnutí všech znalců objevených, vypátral jsem některé nové mluvnické poklésky a germanismy, vzal jsem opět v uvážení spis Fejfalíkův mně téměř již z paměti vyšlý a taktéž pádné důvody profesory Vaškem a Lamanským*) i kanovníkem Petruševičem**) proti pravosti Kralodv. Rukopisu pronešené, i shledav, že všechno s přesvědčením mým z listu Hankova ze dne 17. září 1817 nabytým se shoduje, vyloučil jsem Kralodv. Ruk. ze svých Dějin literatury staročeské. Tento průběh svého zkoumání vykládám v tomto spise, aby čtenáři, kteří by v příčině pravosti Kralodvorského Rukopisu byli ještě v pochybnosti, nabyli téhož přesvědčení, jehož jsem já onou cestou nabyl.

Však po zjištění novověkého původu Kralodv. Rukopisu vzešla naléhavá otázka: kdo sepsal ten novověký rukopis? Již před 22 léty, když se vedla v Praze před soudem rozepře o starobylosť Kralodv. Ruk., proskakovaly hlasy skeptiků, že jediný Václav A. Svoboda byl s to, aby jej byl padělal. Také J. Fejfalík pronášel soukromě toto mínění, ale ve svém spise netroufal si toho učiniti, ježto korespondence Svobodova, vedená s Hankou r. 1817 a 1818 z příčiny přeložení Kral. Ruk. do němčiny,***) viděla se mu v tom býti na odpor. Já však nedal jsem se touto korespondencí másti, ale srovnávaje pilně neobyčejná slova, fráse a obraty v básních Svobodových a v básních Kral. Ruk. došel jsem neklamné jistoty, že původcem básní epických téhož rukopisu jest V. A. Svoboda, proslulý rodák Navarovský a skladatelem písní V. Hanka, proslulý rodák Hořiněveský. Resultát toho srovnání položil jsem doleji ve spise, přidav k tomu některé důvody historické a topogra-

---

*) V žurnále ruského ministerium osvěty na r: 1879. — **) Ve Lvovském časopise „Slovo“ na r. 1879, č. 74—113. — ***) Časopis Mus. na rok 1859, str. 397.

fické, že básně Jaroslav Beneš Hermanóv ~~a Zbyhoň~~ složeny jsou V. Svobodou, jakož i vysvědčení způsobilosti jeho k padělání těchto a jiných básní.

Takto nalezl jsem po mnohém hledání předkem v prožluklé Svobodově interjekci „Ajta", jakž níže vyloženo, vejce Kolumbovo, kteréž mohli vrstevníci Svobodovi již r. 1819 snadno nalézti.

Naději se ovšem, že Štěpánové, Michalové a jiní duchem s nimi spříznění odpůrcové uznané pravdy budou popírati pravosť mého nálezu, a vyjedou si opět na mne, hanějíce a snižujíce mě, jako mi to učinili při Libušině Soudu; ale dojdou tím dříve nebo později — tím jsem jist — zasloužené hany a potupy.

Ve Vídni, dne 23. dubna 1880.

A. V. Š.

Důkazové novověkého původu Kralodvorského Rukopisu.

1. List Václava Hanky,

dán Jos. Dobrovskému dne 17. září 1817 o nalezení Kralodvorského Rukopisu.

(V Časop. Mus. na rok 1870, III, 220.)

Vaše Důstojnosti!

V úterý na sv. Ludmilu [1]) přišel sem ráno do Kralové Dvora nad Labem, chodili sme po kostele s p. kaplanem zdejším [2]) a vešli sme se podívat do věže do jednoho sklepení, kde kostelní poklad a ozdoby složeny jsou. V té věži v jednom koutě jest celý sklad střel ještě ze Žižkovy vojny; mezi těmi střelami já jsem se přebíral a v koutě pod jarmaron zavadím o cosi jako papírového [3]), vytáhnu to, ale tuze sem si toho nevšíml, poněvadž sem se domníval, že to nějaké latinské modlitby budou, ukazuje to p. kaplanovi; on také to hned za latinské držel, poněvadž se tam již dříve starý latinský žaltář nalezl. Když sme vyšli ven na schody, vidím, že je to pergamen a k mému největšímu potěšení, že to česky jest [4]), ano česky jest to, a jak soudím, jsou to nejstarší památky literatury naší. Přebudiž bohu žel, že toho snad ta nejmenší částka do mých rukou přišla, je to viděti, jak to je řezané, dva listy skoro v polou dolů přeříznuty jsou, já se jináč nedomnívám, než že snad vojáci z Žižkova vojska na nálepy ke střelám tuto knížku rozřezali [5]), jak na střelách nacházím [6]). To písmo neb ruka podobá se tak nazvanému rukopisu Hradeckému, ano i v pražském žaltáři [7]) se mi

zdá, že to podobné jest, jedno že jest písmo to velmi maličké a ortografie zcela latinská; formát to má o poznání větší než rukopis Hradecký, obsahuje pak tento zlomek poezie a sice na větším díle válečné věci, řeč jest až tuze stará, a já bych to byl zrovna do dvanáctého věku postavil, kdyby tam nebylo o velikých „boiech tatar s krsiestani". Jsou v tom celé věci, kromě první a poslední kus celý není; celých lístků jest toliko dvanáct a čtyři rozřezáni.[8]) Nápisy těchto lístků jsou: 1. Pocina ſie kapitule ſeſtmezcietma trsietiech knih o pobiti ſasikow. 2. Pocinaſie ouelikich boiech krsieſtan ſtatari. 3. Pocinaſie kapitule ſedmezcietma trsietich knih ouiceſtuie nad Vlaſlauem. 4. Pocinaſie oſlauneem ſiedani. 5. Pocinaſie o uelikem pobiti. 6. Pocinaſie kapitule oſmmezcietma trsietiech knih o pieſniech.[9])

Řeč v tom jest taková: Ikaze kniez zemanom ſuim kto chtie trsieti na siedanie biludise ſtanouila kniezna na lubora kaze lubor bolemira ziua wſedaſta oba na konie wzeſta drsiewcce oſtru hrotu rucie wohradu ſie hnaſta protiw ſobie zamiersiſta ſraziſta ſie oſcepoma bolemir ſie ſkonie koti ſcit mu daleko zaletie otneſu iei chlapi zdrahi zewznie hlahol trub ikotlow.

Naději se, že také páni hrabata ze Sternbergu nad tím nalezením velikou radost míti budou, poněvadž se v tom při tatařích dosti malá, ale velmi slavná zmínka o Jaroslavu beze všeho přijmění činí.[10])

Já se tolik těším na shledání s Vaší Důstojností, proto že v tom několik způsobů řeči a posovad v češtině neznámých slov nacházím. Duch je v tom právě homerský.[11]) Kdybych věděl, že Vaše Důstojnost do Častolovic přijede, hned bych se tam na cestu vydal, proto že se tu po Hradecku potuluji. Nejlítěji mi je, že ta knižka celá není.[12])

V Kralovéj Dvoře[13]) nad Labem dne 17. září 1817.

Vaší Důstojnosti

nejnižší sluha

Hanka.

1) Tento list psán jest ve středu dne 17. září. Každý jiný dopisovatel byl by napsal: Včera dne 16.; však Hankovi šlo o to, aby nález svůj oslavil tím, že se stal v den sv. Ludmily, patronky České, anebo aby svým nálezem oslavil den sv. patronky, a proto počal svatou Ludmilou.

2) Rozumí se tu kaplan Pankrác Borč.

3) Neviňátko V. Hanka, nemaje ani tušení, že by byl zavadil o pergamén, na němž byly napsány básně staročeské, domýšlel se, že zavadil o zprostý papír, popsaný modlitbami latinskými, a p. kaplan také prý tak smýšlel, ačkoli rukopisu nebyl ještě ani spatřil.

4) Právě takovou radosť, jakou měl Hanka v Králové Dvoře, když poznal, že to, co nalezl v kostelní věži, jest české, měl deset let později v Českém Museum, ohledávaje tu s Kraloveckým profesorem E. Graffem německé glosy v Šalomounově sl. Mater Verborum a spatřiv tu nenadále glosy české. Radosť, kterou měl z tohoto objevení, pronesl Hanka těmito slovy: „Srovnavše několik glos — přišli sme na České — jak mne to obradovalo! a s jakou dychtivostí sem dále hledal, vysloviti možná není“. (Časop. Mus. na r. 1827, IV, 70.) Od roku 1877 však víme, že Hanka dvě třetiny těch glos českých, které jej tak obradovaly (na počet 850), prodlením několika let sám byl padělal a prof. Graffovi šikovně k nalezení podstrčil.

5) Že by byli vojáci Žižkovi Kralodvorský Rukopis na nálepy ke střelám rozřezali, vymyslil sobě Hanka, neboť město Králové Dvůr, podavši se r. 1421 Žižkovi dobrovolně, bylo od jeho vojska zcela ošetřeno. Nesměli se tedy vojáci Žižkovi opovážiti, dobývati se do archivů a vyřezávati listy z rukopisů. Aby však Hanka takové rozřezání hodnověrným učinil, rozřízl několik listů napřed, a roztrušováno také, že jistý kostelník ještě v tomto století listy z rukopisu vystřihoval.

6) Když byl potomně Hanka tázán, kde jsou ty střely, na nichž nálepy nalezl, odpověděl, že je daroval knížeti Rudolfovi Kynskému r. 1836 zemřelému; ve sbírkách knížete Kynského však nic se nenalezlo.

7) Tuto vyznává Hanka, dle kterých rukopisů Linda písmo v Kral. Rukopise napodobil. Oba spisy, Rukopis Hradecký i Žaltář Klementinský, kladeny jsou tehda na konec XIII. století, právě do té doby, v které prý byl napsán Kral. Rukopis. Skutečně pak nebylo v těch letech ani jiných vzorů v Praze před rukama, dle nichž by byl mohl Linda svůj experiment kaligrafický vyvésti.

8) Podlé této zprávy Hankovy zdržoval v sobě Kral. Rukopis dne 16. září 1817, když byl nalezen, dvanáct celých lístků a čtyři lístky rozřezané. Dle předmluvy Hankovy ke Kral. Rukopisu, psané dne 16. září 1818, tedy rok po nalezení rukopisu, obsahoval však týž rukopis jen dvanáct lístků a dva uzoučké proužky, jak se posud ve fotografii spatřují. Byla tedy s ním v tom roce vykonána nějaká ma-

nipulace, při kteréž z příčiny ovšem nepovědomé dva rozřezané lístky odstraněny jsou a dva přistřiženy na úzké proužky.

[9]) Hanka opsal Dobrovskému nápisy kapitol a čísla knih básně obsahujících zúmyslně, aby se Dobrovský z nich dovtipil, že básně nalezené jsou jen nepatrná částka velké sbírky vojáky Žižkovými zmařené. Čiperní falsátoři rozdělivše totiž domnělou sbírku podlé písma svatého na knihy a na kapitoly položili své básně do 25—28 kapitoly knihy třetí, tak že čtenář snadno se mohl domysliti, měla-li každá kniha 25 kapitol, a každá kapitola jen dvě básně, že nejméně 150 básní, beze vší pochyby překrásných, přišlo na zmar; kteréžto básně ztracené svědčily dle mínění padělatelů skvěle o veliké vzdělanosti národu českého v šedém starověku. Dobrovský, porozuměv těmto nalíčeným nápisům a maje tudíž nalezený rukopis za skrovný zlomek větší knihy, naříkal ve své historii řeči české tehda právě tištěné nad tou nesmírnou ztrátou, a totéž učinil licoměrně Hanka r. 1819 v předmluvě své ke Kralodvorskému Rukopisu.

[10]) Tuto Hanka zřejmě dává na srozuměnou, že skladatel Jaroslava chtěl se básní svou zachovati tehdejším mecenášům českým, šlechetným napomahatelům věd a umění, Kašparovi a Františkovi hrabatům ze Šternberka. Ale podivno jest, jak měli tito vznešení pánové poznati, že „Jaroslav beze všeho příjmění“ byl z rodu Šternberského. Patrně měl jim to vysvětliti Václav Hájek z Libočan.

[11]) Kterak se Hankovi přes noc v Kralodv. Rukopise zjevil duch homérský, jehož v něm posud vykladači téhož rukopisu téměř ani neznamenali, těžko jest si vysvětliti, zvláště když se ví, že Hanka jako student nebýval egregius Graecus. I staloť se to nejináč nežli vnuknutím V. Svobody a J. Lindy, Homéra dobře znalých, kteréhož vnuknutí se od nich Hankovi dostalo, prvé nežli šel s rukopisem do Králové Dvoru.

[12]) Takto si na konec povzdechl Hanka, ovšem ne bez příčiny, vzpomenuv si na těch 150 básní ztracených.

[13]) Tento lokál (v Kralovéj Dvoře) místo obyčejného „ve Dvoře Králové“ jest taková zvláštnůstka Hankova, jako lokál „v Polaniech“ a „Korutaniech“ místo v Polanech a Korutanech v Mastičkáři, aneb nominativ Češie místo Čechové v básni Jaroslav.

2. Písmo Kralodvorského Rukopisu. — Razury a opravy.

Spisovatel článku: „Kralodvorský Rukopis“ v Naučném Slovníku (IV, 941) popisuje písmo toho rukopisu takto: „Písmo je drobné a těsné, více lomené a hranaté než zakulacené; úhlednosť jeho svědčí o šetrnosti a bedlivosti písaře a o ruce, jak se říká, vypsané, ačkoli neukazuje k

přepisovači výhradně řemeslnému, nýbrž více k ochotníku velmi zběhlému. Tloušťka tahů a velkosť liter jest nestejná, což, jak se zdá, pochází od péra brzo hrubšího, brzo drobnějšího. Působením vzduchu (?), a jak se podobá, i vlhkosti (?) ztratila se původní barva písma, i jest nyní rezavě přižloutlá. Na několika místech vymizelo písmo, a některé vybledlé litery obnovil Hanka černým inkoustem".

Několik patrných chyb opravil písař sám, jednak vyškrabav litery, jednak vepsav, co opominuto, mezi řádky, jednak označiv chybná slova husími nožičkami („ ") nebo puntíky nad slovem. Zvláště často vyškrabány jsou koncovky genitivní při akusativech, na př. Vojmír (a), Neklan (a), kněz (e), Kruvoj (e), Vlaslav (a), krahujec zlobný místo krahujce zlobna (zlobného), na král (e) a j. Mimo to vyškrabáno jest písmeno *e* v lokálu v spani (e) a sědani (e) i ve slově ruči (e) (komoň), slabika *li* vyškrabána ve slově vrazi (li), z *e* uděláno *o* ve slově sobú, *a* ve slově neboja sě a *i* ve slově meči; z *k* uděláno *c* ve slově těžcí, z *cso* uděláno *če*, někdy proměněno slabé *d* v preposici *od* v silné *t*, konečně škrabáno tu, kde k označení *ř* v rukopise psáno jest *rs*.

Již toto popsání písma a chyb v něm udělaných postačuje samo o sobě bez dalšího ohledání a zkoumání rukopisu, aby se poznalo, že to není práce vycvičeného a bedlivého písaře XIII. nebo XIV. století, jací byli na př. písařové Klementinského Žaltáře, zlomkův Alexandra, Legendy o 12 Apoštolích, Listu s nebe seslaného, Rukopisu Hradeckého a j., ale že psal Kralodv. Rukopis písař novověký v staré češtině nezběhlý a novému písmu i pravopisu navyklý. Tento výrok dojde plného stvrzení tím, když uvážíme, že podrobným ohledáním rukopisu objeveno v něm výše 80 chyb a razur[1]), tedy na 12 lístcích více, nežli jich nadělal kterýkoli písař XV. století v celém písmě svatém. Nebyl tedy písař Kralodv. Rukopisu, jak v Naučném Slov-

---

[1]) Viz Vrťátkovo vydání fotografické Kral. Rukopisu, v Praze 1862 a Ig. Maška Popis korektur a razur v Kral. Rukopise v Listech filologických na r. 1876, str. 176—202.

níku dobře praveno, přepisovač řemeslný, jací bývali staří písařové, nébrž ochotník či diletant. A takovým ukázal se býti v době nalezení Kralodv. Rukopisu přítel Hankův a Svobodův Josef Linda, o němž Čelakovský, kterýž jej i jeho písmo dobře znal, v listě svém, daném r. 1830 J. V. Kamarytovi, určitě praví, že byl „krasopisec“ a napsal Píseň pod Vyšehradem Hankou padělanou, a jejž také Dobrovský jmenoval písařem Libušina Soudu. Linda obral sobě za vzor ku své práci Rukopis Hradecký, jehož mu od Dobrovského poskytl Hanka, zúžil formát o něco málo do výšky i do šířky, napodobil dle něho písmo lomené a hranaté, psal však drobněji a těsněji tak, že se vešlo na stranu 33 řádků, kdežto se jich v Rukopise Hradeckém počítá jen 25, táhl pod řádky barevné linie jako jsou v tomto rukopise[1]) a začadil některé stránky, zejména první a poslední notně, aby se podobalo, že to zašpinění stalo se staletým účinkem vzduchu. Jsa navyklý nové ortografii, zvláště co se týče litery *ř* a preposice *od*, zmýlil se nejednou, pominuv ve spřežce *rz* písmě *z*, čímž se stalo, že na mnohých místech psáno jest pouhé *r* místo *ř* a že několikrát uděláno z novočeského *od* staročeské *ot*. Některé takové chyby opravil, jakož výše dotčeno, písař sám, jiné k opravení naznačil, načež Hanka jak tyto poklésky, tak i hojné chyby mluvnické potomně na jevo přišlé opravoval, neosvědčiv však v tom takové zručnosti, jako po desíti létech v glosách ve slovn. Mater Verborum a v Evangelium sv. Jana, ježto mnohé razury a mnohé litery jeho rukou psané již za jeho života byly za jeho dílo poznány. Památná jest jeho razura v nápise: „O slavném sědání“ a v Jaroslavu ve verši: „Aj! všia Praha mlčie v jutřniem spání.“ Na místě sědání a spání psáno jest původně „sědánie“ a „spánie“, Hanka však poznav později, že tyto lokály jsou nesprávné, vyškrabal písmě *e*, a to dříve ještě nežli přinesl rukopis do Krá-

---

[1]) Totéž učinil dle Rukopisu Hradeckého rok později v Libušině Soudu; tu však škaredě se zmýlil, ježto před XIII. stoletím barevných linií nebývalo a Libušin Soud, maje takové linie, nemohl pocházeti z IX. století, jak jeho vykladači jistili.

lové Dvoru, poněvadž v přepise titulů básní Kral. Rukopisu, jejž poslal dne 17. září 1817 Dobrovskému, dotčená oprava „sědání“ již se nalézá. Při čemž diviti se jest tomu, že Hanka nevyškrabal zároveň *e* v nápise „ouicestuie nad Vlaslavem“, kdež chybný lokál podnes neporušený se zachoval.

Při všem tom však dal se Dobrovský úhledností drobného písma a unášejícím obsahem šáliti a měl Kralodv. Rukopis po objevení jeho za pravý, rovněž jako Píseň pod Vyšehradem a Píseň krále Václava; ale jakož brzo potom zavrhl Píseň pod Vyšehradem, tak pozbyl i důvěry v pravosť Kralodv. Rukopisu, což patrno z jeho dopisu, daného Hankovi dne 12. března 1824[1]), v němž ho žádá, aby mu poslal z Museum po důvěrníkovi nejen Libušin Soud, ale i Píseň krále Václava, Kralodvorský Rukopis a Mastičkáře, poněvadž se tyto spisy mají toho dne výboru musejnímu předložiti a v příčině jich něco ustanoviti. Nepochybně vyznačil Dobrovský v té schůzi výboru musejnímu známky padělanosti v těchto rukopisech, načež Libušin Soud z bibliotéky musejní vyloučen jest, ty druhé rukopisy však v ní dále ještě jsou ponechány.

Také Pertz, maje důvěru v úsudek Dobrovského, pronešený v historii literatury české r. 1818, uznal Kral. Rukopis za pravou památku XIV. století. Učinil to za své

---

[1]) Časopis Mus. na r. 1870, str. 339. V tom listě není rok poznamenán, ale pravdě se podobá, že se tu má rozuměti rok 1824, ježto se tehda vedla pověstná rozepře o pravosť Libušina Soudu mezi Dobrovským a V. Svobodou, jejíž účinkem bylo vyloučení toho falsátu ze sbírek musejních. Kterýmžto vyloučením Libušina Soudu a podezříváním Kralodvorského Rukopisu Svoboda tou měrou se rozdráždil, že Dobrovského prohlásil za pomateného (jak Dobrovský praví, za blázna) a že jej později z též příčiny osočil u Bowringa, na kteréž osočení Dobrovský trpce si Hankovi stěžoval, nazvav je klukovským kouskem (Bubenstreich) a doloživ s hořkostí, že jej protivníci jeho chtějí ukřižovati, protože darebáctví (Schurkerei) pojmenoval pravým jménem. (Časop. Mus. na r. 1870, str. 336—338.) Nyní, kde dokázáno, že Svoboda jest hlavním spisovatelem Kralodv. Rukopisu a že také Libušin Soud bez jeho přičinění nepřišel na svět, lze si onu jízlivosť Svobodovu k Dobrovskému psychologicky velmi dobře vysvětliti.

návštěvy Českého Museum r. 1843, neznamenav tehda v rukopise hojných razur, které teprvé r. 1861 fotografováním na světlo vystoupily, a nevyšetřiv písma bedlivěji, poněvadž o pravosti rukopisu tehda nikdo nepochyboval. A však Wattenbach, spatřiv r. 1849 písmo a uváživ potomně neshody Fejfalíkem v Kralodv. Rukopise vytknuté, vyřkl r. 1863 bez rozpaků, že jest to spis padělaný, a téhož výroku nadíti se jest i do prof. Sickla, který posud Kralodv. Rukopisu neohledal, ač byl-li by k jeho vyšetření vybídnut.

3. Ortografie Kralodvorského Rukopisu.

Skladatel básní Kralodvorského Rukopisu hleděl jim dáti, co do jazyka i co do ortografie, podobu z r. 1280 do 1290, ježto Hanka ve své předmluvě k témuž rukopisu (1819) projevuje domněnku, že ty básně složil nebo v jedno sebral Záviše z Falkenšteina († 1290). K tomuto propovědění Hankovu zření maje položil Dobrovský dobu sepsání Kralodv. Rukopisu mezi roky 1290—1310, Palacký pak přímo do r. 1280—1290. A však s tou dobou v odporu jest poněkud pravopis, ačkoli jest vůbec u přirovnání k hudlařskému pravopisu Písně pod Vyšehradem z r. 1816 mnohem onačejší. Neshoduje se s onou dobou: 1. úzké *i* veskrz provedené, 2. čárka či virgule nad *í* taktéž veskrz kladená a 3. způsob psání sykavky *ř*. Co se týče úzkého *i*, psalo se v poslední čtvrti XIII. a na začátku XIV. století buď střídavě *i* a *y*, nebo s převahou *y*, zvláště v slabikách die, nie, tie atd.; onen způsob psání shledává se v Šípech z Toulce sv. Bonaventury, pocházejících právě z té doby, do které se klade Rukopis Kralodv., t. j. 1280—1300 (viz Časop. Mus. na r. 1879, str. 376) a v Žaltáři Klementinském (viz Dobrovského Historii řeči české, str. 117 a Čas. Mus. na r. 1879, str. 536); tento způsob psání (s převahou *y*) nachází se v Alexandru Budějovickém, v Legendě o 12 Apoštolích a v Listě s nebe seslaném. A však v Kral. Rukopise jest *y* téměř vyloučeno v odporu se všemi jinými spisy z též a z blízké doby. Podobně má se to i s čárkou neb

virgulí nad *í*. Tato čárka spatřuje se při českých jménech v latinských listinách z poslední čtvrti XIII. století a v památkách českých z konce téhož věku, na př. v písni: Slovo do světa stvořenie“ a v Šípech z Toulce sv. Bonaventury, též se nalézá nad *ý* ve spisech ze začátku XIV. století, zejména v Legendě o 12 Apoštolích, ale jen tu i tam po různu, ničeho neznamenajíc, a jsouc toliko libůstkou spisovatelů; však v Kralodv. Rukopise provedeno jest *í* veskrz, a to nejen nad samohláskou *i*, nébrž i nad souhláskou *j*, na př. íunosu (junošu), zdaíe (ždaje), plííe (plije) a j., jakž by žádný starý spisovatel byl nepsal. — Rovněž nesrovnává se s dobou Záviše z Falkenšteina poznačování sykavky *ř*. V památkách z konce XIII. a ze začátku XIV. století psáno jest *ř* buď vesměs spřežkou *rs*, na př v Legendě o 12 Apoštolích: trsi, prsissel, v Alexandru Budějovickém: rsieczi, prsied a v Legendách o Jidáši a Pilátovi: morse, prsíemyzzla, anebo jest psáno po tvrdých souhláskách spřežkou *rs* a *rsz* a mezi dvěma hláskami spřežkou *rz*, na př v Žaltáři Klementinském: trsepina a korzecz a v Listě s nebe seslaném: wskrzysszen a stvorzen; v Šípech z Toulce sv. Bonaventury znamenáno jest *ř* dokonce ještě dle starého způsobu pouhým *r*, na př. prikladi, hore (hoře). Však v Kralodvorském Rukopise spatřujeme tomu na odpor *ř* psáno vesměs spřežkou *rz*, jak se psalo teprv ve 2. čtvrti XIV. století. Písař psal tak podlé Rukopisu Hradeckého, kterýž mu byl vzorem, co do formátu knížky, co do barevných linií pod řádky a jiných zvláštností. Ale Hanka, poznav r. 1818 tuto chybu ortografickou udělal jak v ukázce ortografie Kralodvorského Rukopisu tehda ještě nevydaného (Star. Sklád. II, X), tak i v rukopise samém r. 1819 vydaném ze spřežky *rz* spřežku *rs* a přiměl i Dobrovského, který v Dodavcích ke své literatuře v archu B, 6, str. 388—389 ve výpise z Kral. Rukopisu dle originálu psal *rz* (starzi mladi, se drzieva na drzievo), k tomu, že v následujícím archu C c str. 402 v druhém výpise z téhož rukopisu položil již *rs*: wrsielu krew, sirs i sirs. Kromě toho poznačoval písař Kral. Rukopisu souhlásku *z*

ve spřežce *rz* způsobem v památkách XIII. a XIV. století nevídaným[1]), a hlásku *s* v mnohých slovích (na př. ve Zbyhoni ve slovích: samu, silnú, piestiú, sieniú, spavase a j.) cyrilským C, což učinil o rok později také v Libušině Soudu. Jsa nad to nepozorný napsal několikrát omylem ve spřežce *rz* dlouhé ſ místo *z* (ſorſiem, ſorſie, zerſiui) a několikrát z nedbalosti pominul *z*, napsav za *rz* pouhé *r*: uderi, twori, drewa, hori, asi tak, jako to učinila neumělá jeptiška Svatojiřská, písařka glos českých v latinském Žaltáři musejním (Čas. Mus. na r. 1879, str. 400 a 403).

4. Jazyk Kralodvorského Rukopisu.

Skladatelé básní Kralodvorského Rukopisu osvědčili odchylkami od správné řeči staro- i novočeské a způsoby mluvení, zarážejícími němčinou, že nebyli vrstevníky Závišovými a Dalimilovými, nébrž že se učili gramatice české, pokud mohli, na začátku tohoto století, a že byli odchovanci tehdejších škol německých. Již prof. Vašek vytkl ve svém Filologickém důkazu podvrženosti Kralodvorského Rukopisu (str. 37 a j.) některé takové prohřešky proti mluvnici staročeské, k nimž tu přidáváme některé jiné poklésky maně nalezené a zřejmé germanismy, též řadu slov zvláště pro Kralodvorský Rukopis utvořených nebo ze staroslovenčiny, ruštiny a polštiny přenešených.

a) Chyby jazykové.

V Záboji. I v dědiny vrátíše se byvšie blahosť. Adjektiva, odvedeného od transgresivu minulého času příponou *ší* není ve spisech českých až do r. 1817 ani jediného příkladu. Falsátor, jemuž trojslabičné „bývalý“ neho-

---

[1]) Komu by na tom záleželo, nechť pohlédne na literu *z* ve spřežce *rz* ve fotografii Kral. Rukopisu a na touž literu (i na s) ve snímku Rukopisu Hradeckého v II. díle Star. Sklád., ve snímku Kroniky Dalimilovy Hankou vydané (1849), ve snímku Tómy ze Štítného Knížek šesterých o obecných věcech křesťanských (1852) a ve fotografii Legendy o 12 Apoštolích (ve Vídni 1879).

dilo se do verše, udělal si adjektivum byvšie (vlastně byvšia) dle staroslovenčiny a ruštiny, a za jeho příkladem šel hned r. 1818 písař Kralodv. Rukopisu J. Linda s průpovědí: „strašíce nás nastávavším zahynutím (Záře nad pohanstvem, str. 77), načež když tato forma spatřena jest v Kral. Rukopise (r. 1819), oblíbili si ji pohříchu také přední spisovatelé Jungmann, Palacký, Šafařík a jiní. Kromě adjektiva „byvšie“ položeno jest ve verši výše uvedeném chybně imperfectum vrátíše sě (správně vrátieše sě) místo aoristu vráti sě.

Lumír — bieše pohýbal Vyšehrad i vše vlasti, tako ty mě i všiu bratř. Spojování slovesa pobýbati nebo pohybovati s akkusativem (srovnej pohýbati stůl, pohybovati strom) jest bezpříkladná libovůle padělatelova.

Luděkova dle slova — hotovi všici — ruku v braň. Preposice dle za substantivem položená ve smyslu secundum a prope nemívala v staré češtině místa a jest známkou falsifikace. (Vaškův Filologický důkaz, str. 42). Nachází se v tom smyslu též v Ludiši ve verši: „prokní rozenie dle svého“ a v Čestmíru: „i postavichu sebe dle dřevce“; mimo to v Libušině Soudu: „prokní stúpi rozenia dle svého“, v lat. Žaltáři musejním, v. 109: „ty si pop na věky podlé zákonadle“ (secundum ordinem) a ve smyslu propter v Evang. sv. Jana: „Ne Jesusa dle toli, neže aby Lazar viděli“. Podrývát tedy tato předložka také pravost těchto tří spisů.

Kehdy sě zatemníše (správně zatemnieše) noc jest závadné imperfectum m. aoristu zatemni. Ty si parob nad paroby krále m. královy jest konstrukce německá.

V Čestmíru. Ulekú sě u Vlaslava súcí, novočesky: uleknou se u Vlaslava jsoucí. Toto adjektivum, utvořené od transgresivu praes. súc, jest zde nemožné, ježto při něm není substantiva; vidí se to býti napodobeno dle řeckého. Pročež opravil Svoboda v němčině český originál, přeloživ ten verš takto: Da erschrecken, die mit Wlaslaw waren, a rovněž hrabě Thun, jenž napsal: Alle, die mit Wlaslaw (waren) sind erschrocken, t. j. ulekli se ti, kteří u Vlaslava byli.

Jalóvku siu kúpi ot pastuchy, zástup sien bě čtyřie hlukóv četný a kolkol vrcha sieho. Staří spisovatelé kladli zájmeno sien, sia, sie vždy před statné jméno, a nikoli na zad, jak tuto kladeno, což jest známkou novověké syntaxe. Totéž se vztahuje k zájmenu sien ve verších: „smrť sie bude bohem zaměřena“ a „tábor sien bě strašný kolkol chluma“ v Jaroslavu a mnohem více k zájmenu ten, ta, to ve verších: obak hlasem tiem i rukú tú m. sím hlasem a siú rukú, v Čestmíru. Tyto konstrukce v Kral. Rukopise dobře se shodují s konstrukcemi: „na statek ten“ a „v soukromí tom“ ve Svobodově pověsti o hradě Navarově (Časop. Mus. na r. 1827, III, 106 a 111), dávajíce na jevo společného původce.

Strachy jim by ze všia lesa, a „ze všia lesa sěmo na sien dub“ v Jelenu, místo ze všeho lesa (jako psáno v Jaroslavu: vzradova sě mnostvie všeho luda) jest licentia poetica, ku které by se básník XIII. věku nebyl odvážil. Padělatel zkrátil si nepříhodný mu genitiv „všeho“ v jednoslabičný „všia“ podlé substantivního genitivu: z črna lesa, z šíra lesa.

Třas osědč četné voje vrahóm místo vrahóv. Tu položil padělatel proti pravidlům skladby dativ místo genitivu, čehož v němčině si nedovolil, přeloživ ten verš takto: Třas erfasst des Feindes zahllose Haufen. Tatáž výtka platí také o verši: by sě lsknula braň jich v zracě vrahóm m. v očích vrahóv.

Kruvoj Neklanu — podáše věrnú ruku, místo aoristu poda a genitivu věrné ruky, neboť sloveso podati spojovalo se ve staročeštině vždy s genitivem.

Ež nepálí obeť v dnešniem slunci, m. oběti, ježto k zápornému slovesu náleží genitiv.

Zevzni vícestvie k Neklanu radostnu uchu, místo Neklanovu jest forma nevyzpytatelná.

I blížíše sě voj k úvalu, chybně m. blížieše sě.

V Jaromíru: „Aj všia Praha mlčie v jutřniem spání“. Tohoto tropu (mlčí) nebyl by básník XIII. století

o Praze užil, jako ho neužili překladatelé téhož verše, Svoboda, jehož převod zní: Sieh! da liegt Prag still im Morgenschlummer, a hrabě Thun, jenž jej oděl v slova: Sieht man Prag stumm im Morgenschlummer.

Mimo to jsou v Jaromíru nesprávná slovesa: noc sě převalíše (správně převalieše) m. aoristu převali, a pokročíše (noc) k jitru šedošeru m. aoristu pokroči (správné imperf. pokročieše).

V Jaroslavu: Otstúpi naděja vše křesťany. V tomto verši jest dvojí poklések. Ke slovesu odstúpiti ve smyslu opustiti klade se genitiv, tedy: odstúpi nadéja křesťan; „vše“ pak jest přílepek nemístný, hodící se k naději a ne ke křesťanům. Svoboda i hrabě Thun, znamenavše tuto vadu převedli ten verš správně do němčiny, onen slovy: Jetzt entwich den Christen alle Hoffnung, tento pak: Jede Hoffnung schwindet nun den Christen. Padělán jest ten závadný verš dle verše: otstúpi ho vše naděje v Alexandru kapitolním (Star. Skládá. II, 217), kdež padělatel, maje zájmeno *ho* (krále pohanského) za akkusativ položil také v Jaroslavu křesťany do akkusativu.

Češie m. Čechové. Češie za niem jako krupobitie. Nesprávnosť tohoto nominativu prokázána jest níže v článku Jaroslav.

Če sě sta se dcerú jeho drahú, m. co se stalo, co se přihodilo jeho milé dceři, jest germanismus, jakž ukazuje Svobodův německý překlad: Was gescheh'n mit seiner theu'ren Tochter. Hrabě Thun převedl ten verš lépe: Was der theu'ren Tochter widerfahren.

Máti božia dodáše jim chrabrosť; tento verš stižen jest dvojí vadou; imperf. dodáše položeno místo aor. doda, a akkusativ chrabrosť m. genitivu chrabrosti, řízeného slovesem dodati.

Niče neby prosto před pohany, jest hrubý germanismus: Nichts war frei und sicher vor den Heiden. Prost spojuje se buď s genitivem nebo s preposicí od, nikoli s preposicí před a s instrumentálem.

I máchachu silno ostré meče místo instrumentálu ostrými meči.

Mine búřa, voje v řady hrnú, m. brnú sě.

Naliť srážajevě straně obě, m. srážajevě sě.

Koho vy žizň trápí m. vás, jest syntaktická nestvůra.

Mimo to položena jsou v Jaroslavu imperfekta chybně místo aoristů v těchto verších: ne ot vzchoda v zemiech búřa vstásě m. vsta; i tresť Kublajeva svícezíše (správně svícezieše) m. svícezi a noc sě proměníše (správně proměnieše) m. proměni.

V Beneši Hermanovu: Travička — tako dlúho stúpaná, m. travička dlúho neb předlúho dupaná jest germanismus: das so lange niedergetretene Gras.

V Ludiši: V míře válku múdro ždáti, m. války; zkusí Lubor chrabrosť moju, m. chrabrosti mojej; rúče zdě meče dobysta m. mečev. Tyto akkusativy jsou bez odporu z tohoto století.

Lubor na Ruboše zývá, Lubor na zemany zývá, m. Ruboše, zemany vyzývá jest konstrukce nemožná.

Ve Zbyhoni: I vze na sě svoju braň, i na rámě mlat svój, jest napodobení německé; vždyť se rozumí samo sebou, že junoše cizí zbraně a cizího mlatu vzíti nemohl. Té chybě vyhnuli se Svoboda i hrabě Thun v překladě německém, jichž verše znějí: „Leget an die Waffen, nimmt zur Hand die Streitaxt“ a „Gürtet sich die Waffen und trägt der Keule Wucht“.

V Jelenu. I braňú mocnú rozráže vrahóm shluky, m. hluky vrahóv. Zde dativ libovolně položen za genitiv. V němčině zní ten verš bez vady: Mit den starken Waffen bricht er Feindeshaufen. Tuto chybu postihl již Dobrovský, napsav ve své Geschichte der böhm. Sprache, str. 403 v opise básně Jelen: vrahov shluki.

V Růži: Kamének nenadjidech m. kaménka; zde chybně spojen akkusativ s negativním slovesem.

b) Slova pro Kralodvorský Rukopis zvláště utvořená nebo z jiných řečí slovanských vzatá.[1])

Mezi slovy pro Kralodvorský Rukopis nově udělanými, která se v žádné staré památce nečtou, jsou některá, jichž starobylosť chtěl Hanka prokázati, doloživ je padělanými glosami v slovníku Mater Verborum. Jest jich na počet dvanáct, totiž:

Blanka, pergamén, membrana. Nenie pérce, nenie blanky, v písni Skřivánek. Padělaná glosa: blana. Dalimil nazývá pergamén bělpuchem.

Bodrosť, čilosť. Rozstúpi sě bodrosť v myslech, v Ludiši. Padělané přídavné: bodr.

Čaroděj, čarodějník. Sebrachu sě naliť čaroději, v Jaroslavu.

Četný, hojný. Voje četné, z četných vrahóv, v Jaroslavu. Padělaná glosa: četa, turma.

Hrabivý, loupežný. Nad hrabivými meči, v Čestmíru.

Chrabrosť, statečnosť, chrabrý, statečný. A v ješut by chrabrosť, udatenstvie, v Jaroslavu. Přenešeno z ruštiny. Doloženo padělanou glosou: chrabrost, fortitudo mentis.

Jun, jinoch. Na nohy skoči junóv deset, v Jaroslavu.

Kotel, vlašský buben. Zevznie hlahol trub i kotlóv, v Ludiši.

Krahuj, krahulec. Vyháně vše krahuje, v Záboji; tlupy bystrých krahujcev, v Jelenu, též ve Zbyhoni. Vzato z ruského. Padělaná glosa: krahuji, accipitres.

Plzno, užitečno. Vše, če plzno bieše, v Čestmíru.

Prokní, každý. Prokní bohóm slávu hlásáše, v Čestmíru. Doloženo glosou prok.

Vesna, jaro. Jedinú družu iměti z Vesny po Moranu, v Záboji.

---

[1]) Již Dobrovský připomíná (Geschichte der böhm. Sprache, 1818, S. 390), že v Kral. Ruk. jsou slova, kterých v žádném starém spise českém není, totiž: luna, chrabrosť, jarota, tuče, vterý, če a nedozírám. Podivno, že Dobrovský pominul slovíčko „Ajta“, po onu dobu také neznámé.

Jiná slova „unica“ pro Kralodv. Rukopis utvořená jsou:

Blahodějný. Blahodějné jutro, v Čestmíru.

Břítný, břitký. V nožnách břietné meče, v Jaromíru.

Bystrý, ve smyslu ostrý, spěšný. Zbraň bystrú na král, v Záboji; bystré kopí, bystrý krahuj. Velice nepodařil se básníkovi verš: Bystro spěcháše ot silna k silnu, t. j. spěšně spěchal.

Če, co. Če sě sta se dcerú jeho drahú, če jich tamo stáše, v Jaroslavu. Taktéž v Libušině Soudě: Aj Vltavo, če mutíši vodu?

Dálný, daleký. Z dálných zemí, z dálných vlastí, v Ludiši.

Dlúhopustý. Lesem dlúhopustým, v Záboji.

Dozírati, dohleděti. Až do nedozírama daleka, v Jaroslavu.

Drzostný, drzý. V ješut vše jich drzostné vzpieránie, v Jaroslavu.

Hadlivý, potupný. Hadlivě pozývá nadutý Vlaslav, v Čestmíru.

Hlasonosný. Hlasonosnú oběť tobě vzdámy, v Jaroslavu.

Hoj. Hoj! poslyš ty veleslavný kněze, v Jaromíru.

Holedbati se, pyšniti se. Holedbáše sě Vlaslav kněz. Uděláno z ruského golydba.

Hostajnov, Hostýn na Moravě.

Hrdivý. Hrdivými slovy vece, v Ludiši.

Hrůzonosný. Vzezvuče skřiek hrózonosný, v Beneši.

Chmurati se. Chmuráše sě tuča po všem nebi, v Jaroslavu. Vzato z polského.

Chody, kroky. Tamo zaměřímy chody, v Záboji, opač chody tako dolem hory, v Čestmíru.

Jarobujný. Jarobujnú silú postúpati brání, v Jaroslavu.

Jarohlavý. Liška oblúdí túr jarohlavý, v Čestmíru.

Jarota. Jarota mu z žhavú zrakú pláše, v Jaroslavu.

Jiskrený, jiskrnatý. Mužie iskrených zrakóv, v Záboji. Přijato z ruštiny.

Kapitule m. kapitola, v nápisech.

Kázati na někoho m. ukázati. I káže kněz na Střebora, knieni na Srpoše káže, v Ludiši. Přenešeno z ruského kažu, ostendo.

Kolkol a kol m. kolem. Roznosi sě radosť kolkol Prahy, v Jaromíru; náspy zakopané kolkol vrcha, v Jaroslavu.

Krupo, silně. Tako krupo je po sobě hnachu, v Jaroslavu.

Ledovitý, ledový. Jako ledovití mraci, v Čestmíru.

Lepotvorný, krásně tvořený. Vznide se svú dcerú lepotvornú, v Čestmíru.

Masožravý. Kdyby ti byl tvrdý masožravý nosec, ve Zbyhoni.

Mestný, mstivý. Krváceti Kruvoj pod sekerú mestnú, v Čestmíru.

Mrkavý, zamračený. Kehdy (zora) nad mrkavy šumy vznide, v Jaroslavu.

Mutný smutný, mutno smutno. Ty holubče mutný, tobě mutno samu, ve Zbyhoni. Čte se jen ještě v Libušině Soudu a v Písni pod Vyšehradem.

Nadiven, podivný. I nadivno vám sluchu, v Jaroslavu, jest konstrukce, již podobné není v žádné řeči slovanské.

Nevysoký. Jesti tamo hora nevysoká (Hostýn), v Jaroslavu. To zní tak, jako kdyby kdo řekl: voda nehluboká, brána neširoká.

Nikamo, nikam. Vícestvie sě nikamo nekloní, v Jaroslavu.

Nožny, pochvy. Imieše v nožnách břietné meče, v Jaromíru.

Odoleti, odolati. A již by jim byli odoleli, v Jaroslavu.

Ohrada, turnajiště. Rúče v ohradu sě hnasta, v Ludiši.

Oldra, Oldřich. Ajta! vece Výhoň knězu Oldře, v Jaromíru. Tento dativ doložil Hanka zfalšovaným veršem:

„musíš Oldře hlavu stieti", v kap. 35 Dalimila r. 1849 vydaného; ve všech rukopisech kroniky Dalimilovy čte se „Oldřichovi".

Oružiti, ozbrojiti. Nalit oružení s nimi střetnú, v Jaroslavu.

Otecký, otcovský. Baťo, ty mluvi k něm oteckými slovy, v Záboji.

Ozvučiti, zvukem obklíčiti. Voji ozvučeni hlukem, v Čestmíru.

Pahuba, záhuba. Neroďte spěti v pahubu, v Jaroslavu. Uděláno dle ruského paguba.

Parob, otrok. Aj, Luděče, ty si parob na paroby krále, v Záboji.

Podnebesie, podnebí. Podnebesie bě plno osvěty, v Záboji.

Posleda, záloha. Kehdy docházéše posleda vojev, v Čestmíru.

Předrahúčký, velmi drahý. Ty uchváti moju drahú, předrahúčkú, ve Zbyhoni.

Prnúti, prchnouti, rozprnúti, rozprchnouti. I by Němcem prnúti, v Beneši; že je jak zvěř plachý rozprnuchu, v Jaroslavu. Uděláno podlé kapitolního Alexandra, kde psáno: K nepřátelóm poprnú (poprchnú) a k stádu připrne (připrchne).

Promodrovati se, modře se jeviti. Za Prahú sě promodrujú vrši, v Jaromíru.

Radostný, radosť cítící. Rozletnu sě radosť ot radostnej Prahy, v Jaromíru; radostné ucho, radostné oko, radostný zrak, v Čestmíru.

Rozezliti, rozzlobiti. Hněvi vzbúřichu sě v utrobách rozezlených muž, v Beneši.

Rozhrušiti, roztřískati. I rozhrušichu vše bohy, v Záboji.

Rozohniti, rozpáliti. Rozohnichu zraky jejú, v Beneši.

Řváti do někoho. Řváše chrabrosť v svoje ludi, v Čestmíru.

Sahodlúhý. Otmetáše dřevce sahodlúhé, v Jaroslavu. Jest patrně německé klafterlang.

Setnina, centurie. Nalit Uhřie v setniny sě shlukú, v Jaroslavu.

Shluk, hluk. Braňú mocnú rozráže vrahóm shluky, v Jelenu.

Sěti se, svítiti se. Jako zora po jutře sě sěje, v Jaroslavu. Dle staroslovenského sijati se.

Spásati, spasiti. By je spásal sich Tatar zlostivých, v Jaroslavu.

Srdice, srdce. Kdyby tobě bylo srdice udatno, ve Zbyhoni.

Šerošerý. K jitru šerošeru, v Beneši.

Šuma, les. Kehdy (zora) nad mrkavy šumy vznide, v Jaroslavu. Vzato ze srbštiny.

Tiežný, těžký. Uderi tiežným mlatem v prsy, v Jelenu.

Trčeti v někoho. Tako Jaroslav v Tatary trčí.

Tuča, mračno. Chmuráše sě tuča po všem nebi, v Jaroslavu. Přijato z ruštiny.

Udatý, udatný. Záboji bratře! ty udatý lve. Uděláno podlé udatstvo v Dalimilu a mohutý m. mohutný.

Upěti, chybně m. spěti. Upěchú vzhóru na stráň otsud, v Čestmíru.

Urno, prudce, nikoli jarno. Aj prúd Pražan urno přes zdi teče, v Čestmíru.

Úžev, húžev. V přieč i v dél je spevnichu úžemi, v Čestmíru. Dle staroslovenského úž.

Varyto. Vze varyto zvučno, v Záboji. Uděláno podlé řeckého *βάρβιτον*.

Velelútý, krutý. I by pótka ovšem velelútá, v Jaroslavu.

Vlaslavobojce, vrah Vlaslava, v Čestmíru.

Vlastice, vlasť. Kto ny vrahóm vytrže sirá vlastice, v Beneši.

Vojivný, bojovný. Očekává sě vojivný Vlaslav, v Čestmíru.

Vratno, zpátkem. Vratno krajinami tudy ty, v Záboji. Utvořeno dle ruského obratno.

Vražba, vražda. Sami vražbu nad sobú spáchámy, v Jaroslavu.

Vražstvie, vražstvo, nepřátelství. Obnovichu vrastvie s Tataríny, v Jaroslavu; poslednie budi jeho vrastvo, v Čestmíru.

Vterý, druhý. Otvořie sě vrata vteré (!), ve Zbyhoni; Kto chtie vteří na sědánie, v Ludiši.

Vysokorostlý. Ajta, drva vysokorostlá, v Čestmíru. Toto slovo připomíná velice německé hochgewachsen.

Vzietřiti se, rozhněvati se. I vzietři sě národ Tatar lútých, v Jaroslavu.

Vzmnožiti, rozmnožiti. Tako vrahóm vzmnožichu svá čísla, vzmnožichu jich strachy, v Čestmíru.

Zaměšiti, dle Hanky zaškareděti. I zaměšichu sě voji, v Čestmíru; zaměši sě chám jich krutým hněvem, v Jaroslavu; vrah zaměši zraky zlobú zapolená, v Jelenu. Jungmann opravuje toto čtení Hankovo, ježto slovesa „měšiti" nestává a klade zamiesiti (zamíchati). Však sloveso zaměšiti nalézá se také v kapitolním zlomku Alexandra ve verších: „Tehdy sě zástup zaměši, běchu v vojště lítí češi". Jest-li výklad Jungmannův pravý, tedy by byly uvedené verše v Alexandru, v nichž mimo to slova „lítí češi" jsou bez smyslu, porušeny a zněly by snad takto: „Tehdy sě zástup zamiesi, biechu v vojště lítí běsi".

Zapírati se na něco m. opírati se o něco. Zadní zapierachu sě na kopie, v Čestmíru. Tato nová frase jest tak odvážná, jako sloveso „potráviti" m. stráviti ve Svobodově Ódě na mír Evropy: ohněm potráviti své byty on volí.

Zastenati m. zastonati. I zastena pláčem holubiným, v Záboji.

Zbroceti, chybně místo zbrotiti. I vše kolem zbrocesta krviú, i krviú zbrocechu je mužie, v Záboji.

Zeřivý, zuřivý. I sien zeřivý své vrahy mlátí, v Jaroslavu.

Zírati, zříti, hleděti. Zírá jasné slunečko, v Čestmíru; až do nedozírama daleka, v Jaroslavu.

Zjařiti se, hněvati se. Nezjařte (sě) bozi svému sluzě, v Čestmíru. Vzato z ruštiny.

Zlatostvúcí. Vlasy zlatostvúcí vějú, v Ludiši.

Zmilený, milý. Tam s cesty skála bohóm zmilená, v Čestmíru.

Zývati na někoho, vybízeti někoho. Lubor na Ruboše zývá, v Ludiši.

Zživiti, obživiti. Hojný přieval pramen horský zživi, v Jaroslavu.

Zvláštní okrasou Kralodv. Rukopisu jsou jména osobní padělateli pro týž rukopis udělaná, ježto v žádném diplomatáři podobných sobě nemají a utvořena jsou dosti nesmyslně dle vzorů pověstného mistra Václava Libočanského. Jsouť tato: Čmír, Čstmír (Čestmír), Jarmír, Lumír, Vojmír; Záboj, Slavoj, Kruvoj; Zbyhoň, Výhoň, Vestoň; Spytibor, Střebor; Ruboš, Srpoš; Vlaslav, Vneslav a německá jména Oldra a Luděk.

Na konec přidáváme tu dvě konstrukce gramatické, adjektiva přisvojovací na in, ina, ino, odvedená od jmen mužského pohlaví a adverbia s příponou *o*, která jsou zřejmým plodem theoretických gramatikářů tohoto století.

Krajiny Neklaniny místo Neklanovy, volání pastušino m. pastuchovo, pláč holubin m. holubí. V staré češtině odváděla se přídavná jména přivlastňovací na in, ina, ino, jako v nové češtině od jmen statných pohlaví ženského, vycházejících na *a* neb *e*, na př. mateřin od matera, tetin od teta, Vlastin od Vlasta (Vlastin list u Dalimila), Libušin od Libuše; od jmen mužského pohlaví, majících ženskou koncovku *a* neb *e*, tvořila se přídavná přivlastňovací buď na in, ina, ino, na př. Hněva Hněvin (Hněvin Most), Kuna Kunin (Kunino Město), Bohuše Bohušin, Vznata Vznatin (za Vznatinu duši r. 1396, Výbor z lit. čes. I, 1038), nebo na óv, ova, ovo, na př. Jan, bratr Otóv (u Pulkavy); a však od jmen pohlaví mužského, skloňovaných dle vzorů mužských (pán a otec), odváděla se přídavná přisvojovací jediné na óv, ova, ovo, na př.: Królóv stól (r. 1228), syn Davidóv, čeleď Vlastislavova (u Da-

limila), pročež také: krajiny Neklanovy, sieň papežova a p. Jsouť tedy přídavná jména: „Neklanin a holubin“, též nedoložené „pastušin“ patrnou známkou padělanosti Kralodv. Rukopisu, jakož jsou adjektiva: papežin místo papežův, Kaipin m. Kajfášův, palmin m. palmový (palminy lěterosli), oslin m. oslí známkou padělanosti Evangelium sv. Jana a „hlava čeledina“ m. hlava čeledi neb čelední známkou padělanosti Libušina Soudu. Falsátoři jmenovaných tří spisů udělali si přídavné „pastušin“ podlé staroslovenského, též podlé polského (starostin, vojvodin), domácího starostin neznajíce; holubin (či holubiny?) udělali podlé staroslovenského a ruského golubiny, Kaipin od Kajpa dle ruského Lukin od Luka; ostatní adjektiva: Neklanin, papežin, palmin a čeledin utvořili si z vlastní hlavy.

Adverbia na *o*: múdro m. múdře, mutno m. smutně, hlasno m. hlasitě, bystro m. bystře, svého spůsobu jediná, též jiná adverbia s touto příponou v Kralodv. Rukopise až na dvě (radostně a chrapavě) výhradně kladená jsou libůstkou a zvláštností spisovatelů z r. 1817, kteří je snad pro libozvučné *o* z ruštiny přenesli do češtiny. Ve spisech XIV. století, v Alexandru, v legendách o sv. Kateřině, o Jidáši a Pilátovi, v Listě s nebe seslaném, v Dalimilu a Rukopise Hradeckém mají průchod téměř veskrz adverbia na *ě* jako ve spisech nynějších, na př. pilně mylně, radostivě milostivě, vážně snažně, múdře a dvorné a p. Jest tedy viděti, že skladatelé Kralodv. Rukopisu chtěli neobyčejnou formou adverbií na *o* dáti svým básním podobu velikého stáří, jako falsátoři Libušina Soudu, v němž čteme adverbia: kruto (vadíta sě), mutno (naricaje), ticho (govoriti) a falsátor Písně pod Vyšehradem, který do své básně vložil adverbia: pozdno (rusky m. pozdě), veselo i mutno.

Důkazové, že skladatelem epických básní Kralodvorského Rukopisu jest V. A. Svoboda.

Neklamnými doklady, že Václav A. Svoboda složil epické básně Kralodvorského Rukopisu jsou: 1. některá slova do r. 1815 a 1817 v češtině neznámá, ježto se shledávají jediné v epických básních Kralodvorského Rukopisu a v básních Svobodových v též době složených; 2. některá slova neobyčejná v týchž básních Kralodvorského Rukopisu a ve Svobodově Odě na mír Evropy r. 1819 předělané; 3. zvláštní opakování slov v básních Svobodových a v básních epických Kralodvorského Rukopisu; 4. slova, fráse a obraty ve spisech Svobodových vůbec a v Kralodvorském Rukopise a 5. vyloučení cizích slov ve spisech Svobodových a v Kralodvorském Rukopise.

1. Slova do r. 1815 a 1817 neznámá, ježto se shledávají jediné v epických básních Kralodvorského Rukopisu a v básních Svobodových v též době složených.

První takové slovo do r. 1817 ve spisech českých a vůbec neznámé jest interjekce „Ajta". Vyskytujeť se nejprvé v epických básních Kralodvorského Rukopisu, a to v pěti básních po dvakrát, totiž v Záboji: „Ajta! vši vyrazichu vz vrahy, Ajta! otvrže Záboj štít"; v Čestmíru: Ajta"! sě vále dým po dědinách; Ajta! drva vysokorostlá"; v Jaromíru: „Ajta! vece Výhoň, Ajta! kněz vze prapor"; v Beneši Hermanově: „Ajta! Beneš Hermanóv, Ajta! hněvi uchvátichu" a v Jaroslavu: „Ajta! rozmnožie sě Tatar mnostvie, Ajta! Jaroslav jak orel letě".

Od doby na světlo vynešení Kralodvorského Rukopisu shledává se toto mezislovce ve všech básních Svobo-

dových jakožto slůvko Svobodou utvořené a jemu nad jiné oblíbené. Čtemeť Ajta v jeho Odě na mír Evropy z r. 1819 ve verších: „Ajta! s Ruríkovcem spojený čilým[1]), (Jungmannova Slovesnost 1820, str. 7.) a v jeho sonátě z téhož roku Dominikovi Kynskému věnované ve verších: „Ajta! vody, země sdělené, hvězdy vzaly běhy změřené“ (Jungmannova Slovesnost, str. 29). Potom je nalezáme v Svobodově legendě „Sv. Václav a Ratislav“ pětkrát: „Ajta! nebe vůkol plane, Ajta! pohan mece kopím“ a j. (Macháčkův Krasorečník, 1823, str. 274—288), v jeho Vypsání bouře na moři: „Ajta! i den mrakové i nebesnou (sic) oblohu pojmou“ (Krok 1823, I, 4, 19); v jeho překladě písně Stabat mater: „Ajta! matko lásky zdroji (Časop. Mus. 1827, IV, 103), konečně v jeho přeložení balád Müllerových „Horimír a Šemík“ a „Kaša a Bivoj“ (Čas. Mus. 1827, II, 20 a IV, 106), v oné básni devětkrát, v této šestnáctkrát.

Druhové Svobodovi Hanka a Linda neužili ve svých spisech mezislovce Ajta nikdy a někteří jiní spisovatelé pojali je jen v prvních létech po vydání Kralodvorského Rukopisu jakožto domnělou památku starožitnou do svých skladeb, jmenovitě Jungmann do své básně „Jeseň“: „Ajta jeseň! krásy mizne ráj“ (v Kroku 1821) a do svého překladu Schillerovy písně o zvonu: „Ajta! spousta plyne k voli (v Macháčkově Krasorečníku 1823), též Štěpnička do svého Hlasu lyry české, 1823.

Hanka vysvětloval temné Svobodovo slovíčko v prvním vydání Kralodvorského Rukopisu r. 1819 slovy: „Aj tu“ a Jungmann ve výkladě nejasných slov ve Svobodově Odě na mír Evropy latinským „Ecce“ (Slovesnost 1820, str. 9). Jsouc bez potřeby utvořeno a ničeho neznamenajíc těšilo se slůvko Ajta jen z kratičkého života, Svobodou vzešlo a s ním i zašlo.

Druhé slovo až do r. 1815 v češtině neznámé a hned potom v Kralodv. Ruk. se objevující jest „luna ve smyslu

[1]) Abychom předešli námitku — nestává. Viz str. 63.

měsíc na nebi. Ponejprv užil ho Hanka ve svých „Písních“ r. 1815 a 1816 vydaných: „Luna jasně svítí, Desetkrát luna shodila rohy“ a odtud přijal je Svoboda do svých epických básní Kralodvorského Rukopisu, do Záboje: „I kdaž za třetiem (dnem) luna v noci bieše“ a „nocú pod lunú za nimi lúto“ a do Jaroslava: „Lepá Kublajevna jako luna“; r. 1819 vložil je do své sonáty Dominikovi Kynskému věnované ve verši: „Svitla luna, slunce v nebi plálo“ (Jungmannova Slovesnost, str. 29) a Hanka opět do svého překladu idyl Gessnerových, načež přešlo i do jiných spisů. Hanka převedl je do svých písní z ruštiny, jejímuž studium se byl zároveň se Svobodou od kolika let pilně oddával, a objasnil je v prvním vydání Kralodvorského Rukopisu mezi „zatmělejšími slovy“ tímto způsobem: luna = lat. luna; měsíc = mensis, conf. slav. et rus., a v druhém vydání (1829): luna = měsíc na obloze, neboť měsíc jest vlastně čas třidceti dní. Aby pak se věřilo, že slovo luna bylo v Čechách již na konci XIII. století obecné, do kteréž doby Hanka kladl původ Kralodvorského Rukopisu, vepsal do slovníka Mater Verborum dvě falešné glosy: měsiec (mezzec) = mensis a plnolunie (pilnolune) quarta plena figura lune, nevzpomenuv si ovšem, že ve spisech Kralodvorského Rukopisu věkem nejbližších měsíc na obloze jmenuje se vždy jen tímto jménem, na př. v Žaltáři Klementinském: „měsiec a hvězdy“ a v Alexandreidě: „slunce, měsiec a planety“.

Jiná dvě slova do objevení Kralodvorského Rukopisu neznámá jsou sloveso „hárati“ a přídavné jméno „chrabrý“. Sloveso hárati, spojené s předložkou „roz“, nalezá se jako unicum v Jaroslavu ve verši: „bóh ny sílil v rozháralé póldne“ a pak v Svobodově Odě na mír Evropy z r. 1819 ve verši: „Lítěji hárala vlády žizeň“. Svoboda vzal to sloveso nepochybně z mluvnice Dobrovského, kdež položeno jest dle domyslu mezi časoslovy 5. formy (hárati, hořeti) a udělal si z něho v Kral. Rukopise, snad dle staroslovenského „razgarati sę“, složené rozhárati. Však tu přihodila se mu nemilá nehoda. Písař Kral. Rukopisu Linda

nerozuměje tomu podivnému slovu napsal na místě rozhárale rozhoralé, t. j. rozhořálé od rozhořeti; když pak Svoboda spatřiv tu libovolnou změnu naléhal na opravu, vyškrabal Hanka *o* a napsal na jeho místě černým inkoustem původní *a*, jak se posud v rukopise nalézá (Viz Vrťátkovo fotografické vydání Kral. Rukopisu, str. 17). To stalo se ještě před rokem 1819, poněvadž již v prvotním vydání Kral. Rukopisu se čte „rozharale poldne". Takto i ta razura Hankova jest známkou nového původu rukopisu, jakož i slovo „póldne" (media dies) místo tříslabičného poledne (meridies) svého způsobu jediné jest Svobodova odvážná licentia poetica, při níž měl na mysli ruské „pól deň".

Přídavné jméno „chrabrý" nachází se nejprvé v Míru Evropy r. 1815 ve verši: „Chrabrého nesnadno Slovana zmoci" a potom v epických básních Kral. Ruk. společně se statným jménem „chrabrosť" sedmkrát, t. v Čestmíru, Jaromíru a Jaroslavu po dvakrát a v Ludiši jednou, na př.: „Za mnú, za mnú! chrabro na Polany, Vojmír vnoči na ně chrabrú rukú." Toto přídavné, znamenajíc vlastnosť velmi obyčejnou, neshledává se v žádném starém spise, ač se v některých líčí tolik válek a bitev a vypravuje se o tolika statečných hrdinách, kde by se takové epitheton spisovatelům bylo dobře hodilo; z čehož jde patrně, že ani v té době, do které klade se Kral. Rukopis, ani dříve neb později nebylo v oběhu. Svoboda převedl je do češtiny z ruštiny a polštiny (chrobry). Toho adjektiva užil také z Kral. Rukopisu ještě netištěného spolufalsátor Libušina Soudu J. Linda r. 1818, jemuž jeden „z rozvaděných rodných" bratrů slove „Staglav chraber na Radbuzě chladně", a rovněž vypůjčil si ho Linda do své Záře nad pohanstvem (str. 10), kdež volá lid k Svantovítovi: „Ty jsi dobr, ty jsi chrabr."

2. Slova neobyčejná ve Svobodově Ódě na mír Evropy r. 1815 a v epických básních Kralodvorského Rukopisu.

Uvedená výše čtyři slova vysvědčují nezvratně, že epické básně Kral. Rukopisu sepsal proslulý r. 1815 básník

Ódy na mír Evropy. Nepřestaneme však na těchto slovích, ale položíme tu kromě toho některá jiná slova méně obyčejná z dotčené Ódy a z Kral. Rukopisu, která též společného původce vysvědčují. Jsouť tato:

Krutosť. V Míru Evropy: „A sápavou dáví krutostí zbojce"; v Kral. Ruk. čte se to slovo jedenáctkrát, t. v Záboji a v Jaroslavu po 4krát, v Čestmíru, v Beneši a v Ludiši jednou.

Létadla. V M. Ev.: Král ptactva hejna plachá letadel pohání; v Beneši: vše nebeská létadla.

Lítý, lútý. V M. E.: „Aj zhoubce lítý; lítěji hárala vlády žízeň; v Kral. Ruk. opakuje se lútý 19krát, zejména v Jaroslavu 11krát a v Záboji 4krát, na př.: přetrpěchom najlútěje vedro; lútý ostřiež rozepě svoje (!) křiedlě a p.

Síla. V M. E.: Co všemocná Páně upevnila navždy síla; v epických básních Kral. Rukopisu čte se totéž slovo jedenáctkrát v rozličném spojení, na př. tamo sě síla hrnú, i v levo búři sě síla; srazichu v jednu sě sílu silnú a p.

Valný. V M. E.: Půle valná již světa zvítězí; valný jak vlní se plápol. V Kral. Rukopise přivadí se toto adjektivum bezpočtukráte.

Vrah, nepřítel. V M. E.: Cítí na týlu vrah hroty ohnivé, i zrakoma vrahu blískající; v Kral. Ruk. shledává se to slovo 32krát, jmenovitě v Záboji 14krát, v Čestmíru 8krát a v Jaroslavu 6krát. Slova „nepřítel" v Míru Evropy není, a v Kral. Ruk. čte se jen jedenkrát, kdežto v Dalimilu a v Alexandru užito ho často.

Zbrotiti krví. V M. E.: A zbrocenou krví Evropu vazba svírala; v Kral. Ruk. v Jaroslavu: Jaroslav veš ve krvi s ořem zbrocen.

Zraky, oči. V M. E.: Lev — záhubu klem i zrakoma vrahu blískající; v Kral. Ruk. devětkrát, 4krát v Záboji, 2krát v Jaroslavu a jednou v Čestmíru, v Beneši a v Jelenu, na př.: z radostnú zrakú, iskrených zrakóv, lisíma zrakoma.

Mimo to prozrazují některá slova podobně tvořená a podobné myšlénky v Ódě na mír Evropy a v Kralodv. Rukopise společného skladatele, totiž:

Hrozlivý. V Míru Ev.: Lev český hřívu střásaje hrozlivou; v Kral. Ruk. v Beneši: drážlivý; za niem (Benešem) veš lud drážlivý (chybně místo rozdrážděný); též hadlivý, hrabivý, hrdivý a jiná podobná.

Hrůzoplný. V M. E.: dotírá s hrůzoplným leopardem Angliš; v Kral. Ruk. v Jaroslavu: vzezvuče skřek hrózonosný.

Křídla svá rozpíti. V M. E.: Aj! křídla mocně svá přes dvoje světy král ptactva rozpiav; v Kral. Ruk. v Záboji: V šíř i v šíř lútý ostřiež rozepě svoje křiedlč dlúzě, bystro léta za ptactvem.

Národovosť, slovo o slabiku prodloužené. V M. E.: Národovosť vyhubí potomstvu; v Kral. Ruk. v Záboji: i dáť pokrm bohovóm a v Jaroslavu: i by Tatarovóm ustúpati. O těchto augmentech: bohovóm, Tatarovóm, praví Hanka, že prý dodávají řeči nevyrovnané ráznosti! (Předmluva ke Kral. Ruk. 1819, str. 4).

Vrátiti se s dativem. V M. E.: Žádaný mír se již světu vrací; v Kral. Ruk. v Záboji: vracesta sč rozkošem (nikoli rozkosem).

Mrzký. V M. E.: mrzké kruhy nevolnictví; v Kral. Ruk. v Jaroslavu: Mrzkosť jest poroba Hospodinu.

Šíje. V M. E.: Šíjí svobodnou než by podlehal; v Kral. Ruk. v Jaroslavu: Hřiech v porobu dáti šíju.

Zbojec či zbojce, vrah. V M. E.: A sápavou dáví krutostí zbojce porážkami pupnělého; v Kralodv. Rukopise: Vlaslavobojec, před Čestmírem Vlaslavobojcem. Zbojec i Vlaslavobojec utvořeno dle ruského bojec, vrah.

3. Zvláštní opakování slov v básních Svobodových a v epických básních Kralodvorského Rukopisu.

V básních Svobodových, původních i přeložených, jmenovitě v Legendě o Sv. Václavu a Ratislavu (1823) a v baládách: Horimír a Šemík, Kaša a Bivoj (1827) shledávají se některé neobyčejné repetice slov, jimiž jako nějakou zvláštností oplývají téměř všecky epické básně Kral.

Rukopisu. I tyto repetice vidí se býti znamením společného tvůrce obojích básní. Klademe tu napřed taková charakteristická opakování z Kral. Rukopisu. V Záboji: Dolóv lesem, lesem dlúhopustým; vietr búří přes vlasti, vojska búřie přes vlasti; v Čestmíru: Vstachu voje, vstachu k vojně; Kruvoj, Kruvoj škaredý; a sie sdieše Vojmír, i sdieše Čestmír; v Jaromíru: Za mnú, za mnú! chrabro na Polany; dále, dále před udatnú sečú; v Jaroslavu: za mnú, za mnú, koho vy žízň trápí; zprosť ny vrahóv, zprosť ny stihajúcích; boj nám ztracen, ztracen vterý; slavný Vneslav, slavný Vneslav srazem; v Beneši Hermanovu: Beneš, Beneš v předu jede; pomstu, pomstu volá všem; v Ludiši: z dálných zemí, z dálných vlastí, a ve Zbyhoni: i rozrazi mlatem dřvi silný junoše, i rozrazi mlatem Zbyhoněvi hlavu. V básních pak Svobodových, ve Václavu: Odpusť, odpusť muži svatý; vzhůru na kůň, všickni vzhůru; zvítězí-li drzá jarosť, zvítězí-li zbožná vlidnosť; v Horimíru: všickni pěli, všickni pili; vidí bravy, vidí skoty; honem, honem, krm se honem; dlouho, dlouho seděl kníže, a v Bivoji: ruče, ruče milý uji; ajta po krk, ajta po vaz; aj tu lépe všecko všudy, všecko všudy znáš.

Týmž způsobem opakují se v Kralodv. Rukopise a v básních Svobodových slova: „v pravo, v levo“ a „vzad a vpřed“.

V pravo, v levo; v Záboji: rozstúpi sě nás jeden hluk v pravo i v levo; přes vlasti v pravo i v levo; v Čestmíru: stoja hory v pravo, stoja hory v levo; v Jaromíru: po tvém slově pójdem v pravo, v levo; v Jaroslavu: v pravo, v levo pokryli sě štíty; ve Václavu: v pravo, v levo vojsko stojí.

Vzad a v před, nebo v bok; v Záboji: i vyrazi Záboj v před jako krupobitie, i vyrazi Slavoj v bok jim jako krupobitie; v Čestmíru: velel Čstmír zzad udeřiti, velel z předa; za vícestvie v zadech, za vícestvie v předě, vzad, vzad! strachy jim by ze všia lesa; Vlaslav i v bok i vzad ostati nemóžeše; v Horimíru: napřed, nazad cválá kolem.

Však řekne snad někdo, že Svoboda ve svých básních toto opakování slov napodobil podlé Kralodv. Rukopisu. Ale proč toho neučinili také jiní básníci a spisovatelé souvěcí a věkem blízcí, Čelakovský, Kollár a j.? To vysvětluje se jediné tím, že všechny ty básně jsou výtvorem jednoho ducha v takových repeticích si libujícího. — Co tuto připomínáme, vztahuje se také ke slovům, frásím a obratům zvláštním, v básních Svobodových a v Kral. Rukopise v následujícím článku položeným. Při čemž nelze toho tajiti, že byl Svoboda velmi neprozřetedlný, vystaviv ve svých pozdějších básních na odiv takové zvláštnosti autora prozrazující, jimiž naplněn jest Kralodv. Rukopis.

4. Slova, fráse a obraty v básních a jiných spisech Svobodových a v epických básních Kral. Rukopisu.

V Ódě na mír Evropy r. 1815.

(Jungmannova Slovesnosť, 1820, str. 7.)

Mrzké nevolnictví, pomsty ranou povalen, půle valná, zbrocenou krví Evropu, lítěji hárala vlády žízeň, aj! již chvějí se, chrabrého Slovana, šíji svobodnou, valný plápol, cítí vrah hroty, hejna letadel, hrůzoplný, hrozlivý, ajta, ukrutník, zelená se olíva, hlasné zpěvy, upevnila na vzdy síla.

V Legendě o sv. Václavu a Ratislavu.

(S. K. Macháčka Krasořečník, 1823, str. 274—288.)

Vzhůru na kůň, všickni vzhůru, a již táhnou v dlouhém tahu, tiskne na nás vrahův lomoz, volá pomstu strašlivou, v pravo, v levo vojsko stojí, Hospodine račiž na nás zříti, křížem nad hlavou točí, lítým hněvem séci, ve zmožené vlasti, oba voje čekají, ždaje na soubojce svého, ohromnému ku sedání, ajta pohan, ajta odporníci, odpusť, odpusť muži svatý, on že bůh jest všeckomohý, hrůzobleským zrakem hrozí.

V Horimíru a Šemíku.

(Časop. Mus. na r. 1827, II, 20).

Se zemany, se vládyky (!), všickni kmeti i vládyky, Šemík širohlavý, leda by ráz kyjů, mlatů, zabil tamo v půtce, v zlatě spásu hledají, zraky vám se hněvem jiskří, Zlatislav byl rozdrastěn, jako blesky z mraků černých, pomsta z očí zemanů, pod červánky, pod ranními, tamo jede Horimír, vidí bravy, vidí skoty, k nebi zraky vznese, ajta v červci, vanou valné do oblohy, kam Šemíka, kam pohání, sejme s paží lučiště, mečem sáhodlouhým, napřed, nazad cválá kolem, zpátkem lesem kalotmavým, pomstu pane, Zlatislav zkus pomstu mou, honem, honem, krm se honem, v sboru kníže, dlouho, dlouho seděl kníže, rychle jak by běs ho hnal, semo vstoupí, všecky dvory, všecky sejpky, vstanou zemané tu všichni, hledem vážně zírá hněvivým, i kdo to zděl? mečem pojít mužům čestno, skála příkrá od Vltavy hnědovlné stoupá, Šemík hlavu mutně klopí, okem slzokalným, ajta Šemík, ajta zmizel, tak mé srdce úžas chvátil, bylo Křezomyslu ždáti, ajta slzy, těžké slzy, vstal se stolce vojevoda, aj jak stenal, volil oře bystra, hbita, statna.

V Kaši a Bivoji.

(Časop. Mus. na r. 1827, IV. 106.)

Vděčen zrůstu lepotvárnu, valnou číši, nech jí, nechej, junoš, vlasy zkadeřené, holubin zrak, jiskřené má zraky, všecko všudy, všecko všudy znáš, naliť, kýty z vepře, ruče, ruče, oř se plaší, valnou hřívou, po rovni, Libuša chladně-pyšná, dívka nedívčích mravů, tamo, ajta po krk, ajta po vaz, sličná kněni, nožec (nůž), krahujec, kněnin prst, z věhlasna ptáka, vzchopí se Bivoj, ždané shledání, kol Braníka, máchal hrotem, hromovládný, žilny pnou se bujarostí, od příkra Vyšehradu, lesky stříbroskvělé, kalohledé oči, vřelevroucí srdce, přemilená, dúbraviny, zavzní hlahol, má-li mluvit, má-li mlčet, běs, zrakoma hvězdoskvělýma, bohovům podobna býti, sokol bodře hledí.

V pověsti o hradu Navarově.

(Časop. Mus. na r. 1827, III, 105).

Na laskavých ji pažech chová, zraky své poznali, rozmilená původkyně, rykem opojiti pílil, zraky dravých šelem naň jiskří, z komína dým se valí, temná noc svá rozprostřela křídla, i vzchopí se, pomstu práhne vzíti, slzokalné zraky, bydlitelé hradu spásu svou světí, ostrostrmé Krkonoše, valí se jekem Kamenice.

V pověsti o Sigmundovi z Újezda.

(Časop. Mus. na r. 1829, I, 65).

Milený otec, lidohubná válka, blahotvorná bezpečnosť, hrabiví pohané, nemilosrdí, vášeň rozezlených vrahů, hadlivá zpoura arcivrahů křesťanstva, nábožné sbory, vyproštění otroků, dlouhoždaná rodina, totě hořc všeho nejhořčejší, pomoc lidskou darmo ždající, poklad velečetný, bohu, svému vyprostiteli, zbraň vítězoslavná a vítězojevná.

5. Purismus či vyloučení cizích slov v básních a jiných spisech Svobodových a v epických básních Kralodvorského Rukopisu.

U spisovatelů ze začátku XIV. století vyskytují se již zhusta slova německá, francouzská a latinská, jakožto účinek obcování Čechů s Němci před sto léty do Čech přibylými, vnášení obyčejů rytířských a jiných z krajin západních a zaměstnávání se učencův českých s latinou. V Alexandru čteme slova: šturm, šal, barba (barva), purkrabie, rytieř, rynéř, spalnieř, kropieř, plát, firmament, element a p. V Legendě o sv. Kateřině mají na sobě znak cizího původu slova: cél (cíl), nóta (nápěv), rozšafnosť, školný, musí, disputovati, mistř a v. j. Ani Dalimil, ten ryzí Čech a odpůrce vší cizoty, neobešel se ve své kronice bez slov za jeho času běžných: rytieř, turnej, turnejník, helm, oř, dék, hrabě, kacieř, tanec, oférovati, biřmovati a p. Ale v Kralodvorském Rukopise jest vše jináč. Názvosloví v něm

jest čistě české, a to i v básních Jaroslav a Ludiše, co do složení, do časů krále Přemysla kladených, kde již mnohá německá a romanská slova byla v oběhu. Zvláště diviti se jest tomu, kterak skladatel Ludiše vyhýbal se německým slovům turnaj, plac a šrank, tehda zajisté obyčejným, klada na jich místě sedání, dráha a ohrada. Toliko dvou slov cizích užil: helm a oř, nevěda, že jsou cizí. Právě pak takový purismus čili vystříhání se cizích slov shledáváme ve spisech V. A. Svobody, jak básnických, tak i prosaických. V jeho pověstech Hrad Navarov a Sigmund z Újezda, v jeho Ódě na mír Evropy a v jiných básních není ani jediného slova z němčiny přijatého, a v baládách Horimír a Šemík a Kaša a Bivoj jím přeložených čte se jediné německé slovo oř, o jehož cizím původu neměl Svoboda vědomosti. Jak přísný purista byl Svoboda, okázal mimo to listem, daným Hankovi dne 12. července 1818, v němž mu domlouvá, aby v přeložení Kralodvorského Rukopisu do nové češtiny nekladl cizích slov na místě domácích, jmenovitě plac místo dráha a turnej místo sedání, a aby zachoval původní slova i tu, kde jich v originále není, na př. aby na místě helmy položil přílbu (Časop. Mus. na r. 1859, str. 402). Osvědčil tedy Svoboda, co se dotýče šetření čisté řeči české, ve svých spisech tutéž vlastnost, která jest charakteristickou u skladatele epických básní Kralodvorského Rukopisu. I přisvědčí zajisté každý, že i z této stránky jeví se Svoboda býti původcem epických básní Kralodvorského Rukopisu.

6. Půtahy historické a topografické v básních Jaroslav, Beneš Hermanóv ~~a Zbyhoň,~~ k V. Svobodovi jako k původci jich ukazující.

a) Jaroslav.

Ajta! Jaroslav jak orel letě.
Cešie za niem jako krupobitie.

Co se vypravuje v básni „Boje křesťan s Tatary“ o vítězství Jaroslava a Čechů u Olomouce, vede bez odporu k poznání, že tu báseň složil V. Svoboda.

Již ve spise „Vpád Mongolů do Moravy“, vydaném téměř před 40 léty[1]), dokázal jsem diplomaticky, že vítězem nad Tatary u Olomouce r. 1241 nemohl býti Jaroslav ze Šternberka, poněvadž tehda žádného Jaroslava ze Šternberka nebylo, nébrž že byl vítězem Zdislav ze Šternberka, od r. 1242—1262 sám jediný z tohoto rodu mezi předními úředlníky v Olomoucku tímto jménem v listech přiváděný; zároveň jsem pravil, že spolubojovníci Vratislav, Vneslav a Vestoň v bitvě na Hostýně jmenovaní jsou básníkem vymyšleni, a to básníkem, který neznaje krajiny jím oslavované přeložil Hostýn k samé Olomouci a přezval jej Hostajnovem[2]). Nyní, když odhaleno, že Kralodvorský Rukopis jest složen r. 1817, nebude nikdo upírati, že jsem měl ve všem pravdu, co jsem r. 1841 napsal, (a že slávu vítězství u Olomouce přenésti náleží s Jaroslava na Zdislava, ač byl-li vítěz z rodu Šternberského, jak tradice praví.)

Ale netoliko Jaroslavovi snímá se záře vítězoslavná, nébrž i Čechům, krajanům jeho vůbec, kteří prý se hrnuli za ním jako krupobití a dovedli svým hrdinstvím, že „by prosta Haná Tatar vrahóv“. Nikde není slovem zaznamenáno, že by „Čechové“ byli bojovali r. 1241 u Olomouce. Nižádný spisovatel až do kronikářů XVII. století neví ničeho o nějakém boji Čechů s Tatary na Moravě. Dalimil praví toliko, že Tataři před Olomoucem ztratili kralevice, že král Václav Prahu ohražoval, hrady stavěl a s Němci, kteří přišli do Čech na pomoc, mimo Žitavu na Tatary šel. Že by byl vojsko české do Moravy poslal, Dalimil ni slovem nedotýká. Pulkava vypravuje, že Tataři r. 1241

---

1) Vpád Mongolů do Moravy. V Olomouci 1841, str. 58. — Tuto připomínám, že článek „O vítězi nad Mongoly“ v tomto spise od str. 55—58 mnou jest sepsán, a že toliko druhá část od str. 59—64 vyšla z péra A. Bočka. — 2) Vpád Mongolů do Moravy. Str. 87. Nejen skladatel Jaroslava, V. Svoboda, nebyv nikdy na Moravě, měl Hostýn za horu nevysokou a přezděl mu Hostejnov, ale taktéž a více ještě překladatel Jaroslava, V. Svoboda, kterýž nazval vrch zvýší 2713 stop, viditedlný po celé Hané, až i s Palavských hor, „nepatrným pahrbkem“, přeloživ slova „hora nevysoká r. 1819 takto: ein nicht allzu hoher Hügel a r. 1829: ein nur mässiger Hügel.

v Moravě lidi mordovali, ale kdo je z Moravy vypudil, nedokládá. Hájek výslovně přičítá zásluhu, že Tataři z Moravy uprchli, Moravanům, „kteří Tatary statečně bili a poráže== a ze své země je vyplenili“. To vykládá v článku, nadepsaném: „Bitva mezi pohany a Moravany“. Kdo tedy přiřknul slavné vítězství nad Tatary u Olomouce v Kral. Rukopise Čechům? Nikdo jiný než spisovatel, který četl v Pešinově „Mars Moravicus“ zprávu vymyšlenou, že král Václav poslal Jaroslava ze Šternberka na Moravu s 8000 českého vojska. A tento oslavovatel Čechů na ujmu Moravanů byl V. A. Svoboda, kterýž, přiváděje ve výkladě básně „Jaroslav“ (v Kral. Rukopise, vyd. r. 1829, str. 35) výmysl Pešinův za doklad historický, projevil se býti skladatelem verše „Češie za niem jako krupobitie“ a spolu básně „Boje křesťan s Tatary“.

Druhá otázka vzchází, jak se dostal zprostý nominativ „Češie“ místo „Čechové“ do vznešené básně o bojích křesťan s Tatary? Dalimil, věkem nejbližší té doby, do níž Kral. Ruk. posud se klade, má ve své kronice v nominativu vždy „Čechové“, a kde mu toto třislabičné slovo ve verši vadilo, dvouslabičné „Čechy“, na př. právě tu, kde o vtržení Tatarů vypravuje: „Tehdy Čechy Tater sě bojiece, neprázdni byli, hrady činiece“, a jinde „když Čechy přijidú, když Čechy u Stožce ležiechu“ a p. V Pulkavově kronice čte se bez výminky nominativ „Čechové“ a taktéž v Starých letopisech českých, v Knihách devaterých Vikt. ze Všehrd, v Bartošově kronice Pražské, v kronikách V. Hájka a J. Beckovského. Adam z Veleslavína a Jungmann nemají ve svých slovnících ani jediného příkladu zprostého nominativu „Češi“, ani Linde ve svém slovníku polském jediného nominativu „Lesi“, nébrž veskrz „Lechowie“. [1])

Podivno jest tedy velice, že básník Jaroslava nehleděl k tomuto dávnému pravidlu a na místě: „Češie za niem jako krupobitie“ neutvořil verše: Čechové za niem jak

---

[1]) Slovník Lindův, jenž přivádí výhradně doklady nominativu „Lechové“, vydává spolu svědectví, že také verš „Vstachu kmetie, lěsi i vládyky v Libušině Soudu jest stvůra z r. 1818.

krupobitie; i bude se snad tázati někdo, kde si básník vyhledal vzor k té své gramatické zvláštnosti? Domnívali bychom se věru, poněvadž Svoboda pomocí Hankovou vypsal celé veršc a mnohá zvláštní slova z kapitolního Alexandra, že jej snad slovo „češi“ v tamějších verších: „tehdy sě zástup zaměši, biechu v vojště lítí češi“ (Starob. Sklád. II, 223) svedlo k užití formy „Češie“; ale tomu jest na odpor, že v uvedených a vedlejších verších vypisuje se boj Řeků a ne Čechů s pohany, jakož se hned potom jmenují bojovníci Ptoloméus a Klitus, kteří nebyli „lítí češi“. Také se nelze domýšleti, že by Svoboda do básně, kladené na konec XIII. století, byl převedl své „Češie“ z Puchmayerových básní (v Praze 1795, I, 101), kde zní verš: „Vděční Češi v slzích plynou“. Daremné jest tedy všeliké hledání původu tohoto nominativu u spisovatelů domácích, i u Nestora a u Poláků, jimž Čechové slovou Česi. Nominativ „Češie, novočesky Češí“, udělal jakožto unicum pro Kr. Ruk. V. Hanka, a nemoha, jak to při jiných utvořených slovích činil, doložiti ho falešnou glosou v Šalomounově Slovníku z X. století, doložil jej v Kronice Dalimilově r. 1823 za zvláštní díl Starobylých Skládání k tisku připravované, proměniv v ní nominativ „Čechy“, ve všech rukopisech té kroniky obecný, třináctkrát v „Češie“; taktéž udělal za doklad nominativu „Uhřie“ v Jaroslavu (naliť Uhřie v setniny sě hlukú) z nominativu „Uhři“ v též kronice desetkrát „Uhřie“, a aby bylo do třetice všeho dobrého, z nominativu „Vlaši“ čtyřikrát „Vlašie“. Tímto způsobem porušil Hanka, aby dodal svým líbůstkám gramatickým znaku pravosti, také tuto vzácnou památku pod zástěrou, že ji „v nejdávnější čtení“ navrátil.

b) *Beneš Hermanóv.*

V básni Beneš Hermanóv, složené na způsob balády, vypravuje se, jak vědomo, kterak Němci Sasíci, když kníže odjel ze země, vtrhli od hor Zhořeleckých pořičím Nisy a Jizery okolo Malé Skály (Skalek), Turnova a Hrubé Skály k Troskám, kde lid pod vůdcem Benešem se sebrav na ně vytrhl a u skalnatého lomu je pobil a zahnal. Jest to ta krajina romantická blíže zámku Navarova, kde V. Svoboda

se narodil a za své mladosti často po ní do Turnova a do Mnichova Hradiště chodívaje ji sobě zamiloval. Jakož pak J. Linda, rodák z Nových Mitrovic blíž Šťáhlav, chtěje jako spoluskladatel básně „Libušin Soud" krajinu svou oslaviti, děj té básně k blízkým řekám Radbuze a Otavě položil, tak učinil to i Svoboda pro oslavení krajiny Navarovské, vymysliv si příběh výše uvedený a umístiv jej do ní. Čta v kronice Dalimilově a Pulkavově, kterak za Oty Braniborského, poručníka mladého krále Václava II., v létech 1279—1282 Němci Sasíci v Čechách řádili, loupili a plenili, a vyhledav v Dobnerových Annalech (VI, 634) mezi svědky zakladací listiny kláštera Teplského z r. 1197 Beneše, syna Hermanova (Beness Hermanni filius), pána v severních Čechách usedlého, přenesl toto jméno na domnělého vnuka jeho asi k r. 1282 a vylíčil živě, jak tento hrdina, nepochybně prý z rodu Waldšteinského a pán na Hrubé Skále, Sasíky až k Troskám postoupilé, metav na ně „se skalnatého lomu kamení", ze země vypudil. Že Svoboda tuto baládu složil, vzav si, co metrum se týče, za příklad píseň o svaté Dorotě Hankou tehda pro Starobylá Skládání z kapitolního archivu vypsanou, vysvědčil neobyčejnou znalostí krajiny v ní popsané v úvodu ke Kralodvorskému Rukopisu r. 1829 vydanému, kdež (na str. 60) praví, že jedno místo nedaleko Trosek jmenuje se posud Lom, a tam že se ta půtka stala. Také Fejfalík vyznává, jak dobře byl Svoboda o tomto příběhu historicky zpraven, ač mu původství té básně přímo nepřičítá. (Ueber die Königinhofer Handschrift, S. 85—89).

c) Zbyhoň.

Že jest Svoboda skladatelem této básně, ukazuje jméno Zbyhoň a slovo krahuj v ní přiváděné. Nadarmo tázali se posud znalci staročeských jmen osobních, odkud se v té básni vzalo toto jméno, kteréhož nelze se dočísti v nižádném starém listě, ani spise. Odpověď na tuto otázku podána jest v životopise Václava Svobody[1]), kdež se vy-

[1]) Osvěta na r. 1879, str. 811.

pravuje, že Svoboda měl r. 1814 v ochotnickém divadle v Praze provozovati v dramatické bájce „Blaník“ V. Klicperou složené osobu „rytíře Zbyhoně“, s kteréhož provozování však sešlo. Klicpera jest tedy tvůrce tohoto nového jména, a Svoboda, oblíbiv si je, přenesl je do romance podlé něho zvané do Kralodvorského Rukopisu, utvořiv k němu, aby tam nebylo osamělé, ještě dvě podobná jména, Výhoň v Jaromíru a Vestoň v Jaroslavu. Také ruské slovo „krahuj“ místo krahulec ve Zbyhoni pětkrát opakované (válel s krahujem, krahujec zlobný atd.) patrně prozrazuje Svobodu za původce, ježto se toto slovo v nižádném českém spise nenachází, leč ve Svobodově přeložené romanci Kaša a Bivoj a mezi padělanými glosami v slovníku Mater Verborum. Třetí známkou, že Svoboda skládal Zbyhoně, vidí se býti výtka, kterou dal v listě ze dne 20. ledna 1818 (Časop. Mus. na r. 1859, str. 400) Hankovi jako vydavateli Kralodvorského Rukopisu, že měl tu romanci (Zbyhoně) na dva díly rozvrhnouti a díl první ukončiti tu, kde jinoch, vládyku Zbyhoně zabiv, ptáčka a milenku osvobodí. Neboť ostatek prý zřejmě k předešlému nepatří. Takové výtky nemohl zajisté Hankovi nikdo jiný učiniti, než sám spisovatel básně, pročež také další slova Svobodova, že „snad rukopis porušený jméno čili nápis druhé básně neproukazuje, nebo že opisovatel to přehlédl“, vykládáme v ten smysl, že buď Svoboda, jsa skladatelem té básně, toho nápisu vynechal, anebo že ho vynechal písař Linda.

7. Spůsobilosť V. A. Svobody ke složení epických básní Kralodvorského Rukopisu.

Mnozí budou pochybovati, by-li V. A. Svoboda obdařen takovým duchem básnickým, aby byl utvořil ty výtečné zpěvy Kral. Rukopisu; byl-li tak znalý historie a řeči staročeské, jak básník těchto zpěvů tuto znalosť osvědčil, a byl-li tak odvážný, či lépe řečeno, lehkovážný, by krajany své, učené i neučené, neslýchaným způsobem oklamal a vplichtil lež do literatury a historie české.

Při V. A. Svobodovi shledávají se všechny tyto vlastnosti. Ducha básnického jevil již v 17. roce věku svého jako skladatel vtipné básničky, tištěné v Hlasateli na r. 1808; roku 1813 a 1814 spisoval básně, vážné i humoristické, do literárních příloh Hromádkových novin Vídenských; r. 1815 proslul již výtečnou Ódou na mír Evropy; potom sepsal zdařilou legendu o sv. Václavovi a Ratislavovi (v Macháčkově Krasořečníku r. 1823) a přeložil Müllerovy balády Horimír a Šemík a Kaša a Bivoj (v Časop. Mus. na r. 1827) tak vzletně a plynně, že převod jeho vynikal téměř nad originál. Mnohé jiné básně z mladších jeho let i pozdější jeho práce básnické pomíjíme, táhnouce se k životopisu jeho v Naučném Slovníku a v Osvětě na r. 1879, kde jsou zevrubně seznamenány. Za příčinou takové jeho plodnosti ducha a vynikajících skladeb pokládán jest Svoboda již jako studující za nejdůvtipnějšího a nejčilejšího mezi druhy svými.

O jeho zběhlosti v historii české, kterou skladatel epických básní Kralodvorského Rukopisu všude projevuje, svědčí jeho úvod ke Kral. Rukopisu, vydanému r. 1829, z něhož viděti, jak pilně četl kroniky Kosmovu, Dalimilovu Pulkavovu, Hájkovu i Pešinovu, též že se důkladně obíral historií obecnou i tatarskou. Také žalmy do modlitby křesťanů na Hostýně vmíšené projevují Svobodu za původce té modlitby, ježto již za své mladosti rád zacházel se čtenáři bible, a jeho pozdější překlady latinských zpěvů církevních též tomu nadsvědčují, že se zalíbením čítal v žaltáři.

Co se týče znalosti staré češtiny, osvědčil ji Svoboda plnou měrou výtečným přeložením Kral. Rukopisu do němčiny, jež učinil r. 1818 v Jindřichově Hradci, nemaje tu ani rádců ani pomůcek. Při čemž uvážiti náleží, že Kral. Rukopis obsahuje, jak výše vyloženo, množství přepodivných slov literátům roku 1817 neznámých, jimiž se stal v literatuře české spisem jediným (ať díme Svobodovským) a až po dnešní den mučitelem gramatikářů a studujících. A tato slova přepodivná a nesrozumitelná nečinila Svobodovi

u překládání té nejmenší obtíže. Z čehož jde, že měl Svoboda nejen dostatečnou zběhlosť v jazyku staročeském, aby dovedl v něm epické básně Kral. Rukopisu sepsati, ~~ale že je i skutečně sepsal~~.

K čemuž dodáváme, že jest s podivením, když v některém případě někdo jiný nějaké slovo vyložil zprávněji než Svoboda, že dává výklad Svobodův, třeba gramaticky mylný, lepší, ba jedině možný smysl, jakž patrno z tohoto příkladu. V dopise, daném Hankovi dne 7. února 1819 (Časopis Mus. na r. 1859, str. 403), vytýká mu chybu v novočeském jeho výkladu slovesa „zapřeti“ (v Jaroslavu), vybízeje jej, aby na místě nesmyslného „zahrozí zraky“, položil dle jeho (Svobodova) německého překladu „zastře zraky“ (schliesst die Augen), a dokládaje, že tu potřebí mysliti na zastříti, obestříti atd., což ovšem do smyslu výborně se hodí. Jest však otázka, jakým zázračným způsobem mohl Svoboda z „přetiti“, které znamená hroziti a pod., dopíditi se smyslu: zavříti, zahaliti? To lze vysvětliti jediné tím, že Svoboda nerozuměv, co ono sloveso znamená, užil ho v Kral. Rukopise ve smyslu tak neobyčejném, že by bez jeho pomoci Hanka a všichni ostatní vykladači nebyli se nikdy rozumného smyslu toho místa dodělali.

Přeložením Kral. Rukopisu ze staré češtiny a polemikou z části filologickou, kterou vedl s Dobrovským r. 1824 o pravosť Libušina Soudu, nabyl Svoboda vůbec pověsti znalce staročeského jazyka, pročež, když r. 1823 pátý díl Hankových Star. Skládání pro některá oplzlá místa v Májovém snu a v Mastičkáři zabaven jest, a šlo o napravení toho, vznesl pražský úřad knihy revidující na Svobodu úkol, aby na místě závadných veršů udělal v staročeském jazyku jiné verše (er möge in altböhmischer Sprache etwas anderes hinein dichten), jimiž by se onyno nahradily, což Svoboda také učinil. (I. J. Hanuš Die gefälschten böhm. Gedichte, Prag 1868, str. 53 a 56).

Kromě řeči staročeské učil se Svoboda také pilně řeči ruské, jak viděti z jeho ruského podpisu a s bohem dání v listě, psaném Hankovi dne 20. ledna 1818 (Časop.

Mus. na r. 1859, str. 401), kteréhožto studium ovoce jeví se dosti zřejmě v mnohých ruských slovích v Kral. Rukopise, jmenovitě v osudných slovích „chrabrý“ a „luna“.

Jest nám ještě odpověditi na otázku, možná-li se do Svobody nadíti, že by byl býval tak lehkovážným a dada svým básním podobu XIII. věku pravdu historickou neprominutelným způsobem porušil? Pohříchu jest tomu tak. Svo boda byl, jak jeho životopisec vypravuje, jako student v Praze mezi druhy svými nejvýtečnějším, ale při tom povahy lehké, jevě nevázanosť ve svém chování, zdržuje se rád do noci v hospodách a kavárnách, a jsa vůbec, jak mu tehda přezdíváno, pravý „Bruder Lüderlich“ [1]). Jeden z předních jeho přátel byl od r. 1810 V. Hanka dle slov životopisce Svobodova „nevšední znatel lidí a dobrý politik“, kterýž Svobodu hned pevně k sobě připoutal tím způsobem, že kdykoli si toho Hanka žádal, ochotně se mu ke všemu propůjčoval. Skrze Hanku spřátelil se Svoboda také s Jos. Lindou, mladíkem bez mála stejného věku a stejného smýšlení. I byloť na snadě, že v této trojici čilých národovců, zejména v Hankovi, vzešla myšlénka, aby staročeskou literaturu, která tehda počínala XIV. stoletím, ozdobili nějakými staršími zdařilými skladbami poetickými. Hanka, jakož pravdě podobno, vybídl geniálního Svobodu, aby se o takové dílo pokusil, načež Svoboda, uvázav se s nadšením v úkol naň vznešený sepsal pověstných ~~osmero~~ básní epických; Hanka, proslulý tehda skladatel písní, přibásnil k nim šestero písní v oděvu staročeském, a Linda, třetí důvěrník a krasopisec, uvedl skladby obou svých přátel uměle na pergamén.

A však namítne snad někdo, že tomu, co tuto řečeno, pokud Svobody se týče, jsou na odpor listy jeho, dané Hankovi r. 1817 a 1818 z příčiny přeložení Kral. Rukopisu [2]), dle nichž Svoboda obdržel teprv v lednu r. 1818 přepis toho rukopisu a nemohl ho tedy r. 1817 udělati. Ale právě z těchto listů, když se čtou bedlivě, vychází na jevo opak toho, že totiž Svoboda Kral. Rukopis choval u sebe

[1]) Osvěta na r. 1879, str. 807 a násl.

[2]) Časop. Mus. na r. 1859, str. 397—406.

již dříve. V prvním listě, daném v Jindřichově Hradci dne 14. prosince 1817, tedy čtvrť roku po předstíraném objevení Kral. Rukopisu, píše Svoboda Hankovi, „že zpráva jeho o vynalezení pokladu literatury české velice jej potěšila, že velmi vděčně se v tu práci uváže a ten výborný důkaz umělosti předkův našich Němcům vylíčí. Žádá ho tedy, aby mu ten rukopis brzo poslal, by ho přes prázdniny sváteční dokonal.“ Jest-li pak pravdě podobno, ba možno, aby Hanka svému nejvěrnějšímu příteli, výtečnému znalci a milovníku krásné literatury, kterýž měl mu Kral. Rukopis do němčiny přeložiti, po tři měsíce od objevení toho „pokladu literatury české“ nebyl poslal přepisu ani jediné básně na ukázku? Dobrovskému dal zprávu o šťastném nálezu hned druhý den z Králové Dvoru 17. září 1817, připojiv k ní výpis z básně Ludiše a Lubor, a Svobodovi by nebyl též takové rychlé zprávy poslal? Toť jest nepopíratelným důkazem, že Svoboda ty básně měl již dříve, než je Hanka ve věži Kralodvorské objevil. Svoboda nebyl by též mohl v dotčeném listě básně Hankou nalezené nazývati „pokladem literatury české a výborným důkazem umělosti praotcův našich“, kdyby nebyl věděl, co obsahují. Taktéž nebyl by mohl Hankovi dne 14. prosince slíbiti, že ten překlad o vánocích, tedy za 10—15 dní dokoná, když mu ty básně brzo pošle.

Patrno jest tedy, že ta korespondence mezi Svobodou a Hankou, pokud se týče Kralodvorského Rukopisu, byla jen na oko vedena, aby se šalba provozovaná neprozradila, kdyby psaní přišlo do nepravých rukou. Toho zvláštním dokladem jest list Svobodův ze dne 20. ledna 1818, v němž po čtyřech měsících od nalezení Kralodv. Rukopisu nesmírnou radosť jeví z básní mu zaslaných, an píše „že bůh vlastenectví Hankovu velmi požehnal, dada mu tu milosť, že takový výborný zbytek českého básnictví nalezl; že tedy nemůže ani vysloviti, jakou radosť mu ten rukopis způsobil, že by jen tak a právě tak v češtině básniti se mělo, jako v tom výborném díle se nachází, že nám tím u velikém nedostatku spomoženo a světu do-

kázáno, že naši otcové nejen hleděli prosaického rymování (jako na př. v Hradeckém Rukopise), ale i pravého básnění.“ Z tohoto listu viděti zároveň, za jakým účelem Svoboda básně Hankou do Králové Dvoru zanešené sepsal, aby jimi totiž jednak staročeskou literaturu oslavil, jednak novočeské básnictví povznesl, kteréhožto druhého účelu, uvážíme-li, že se to stalo falsifikátem, ku podivu skvěle dosáhl.

Předvídámeť, že někdejší žáci Svobodovi z Malostranského gymnásium budou tomu odporovati, že by klasicky vzdělaný, přísný a nábožný jejich profesor byl falsátorem básní; ale nechť se rozpomenou, že Svoboda těch básní neskládal jako vážný, třebaže zároveň šprymovný Malostranský profesor, nébrž jako mladík nerozvážný, vtipem překypující[1]), jenž měl při své práci úmysl vlastenecký a netušil ani těch přeškodných účinků, které z jeho díla pošly.

8. Spisy, z kterých V. Svoboda bral slova a verše do epických básní Kralodvorského Rukopisu.

Svoboda vážil svou znalosť starého jazyka českého hlavně ze šesti pramenů: 1. z kapitolního zlomku Alexandra, 2. z některých jiných básní archivu kapitolního a z Rukopisu Hradeckého, 3. ze Žaltáře Klementinského, 4. z Kroniky Dalimilovy, 5. ze Štilfrida a 6. z Milionu Marka Pola.

1. Zlomek Alexandra, jenž byl Svobodovi předním zdrojem při skládání jeho básní, nalezl Dobrovský r. 1796 v kapitolním archivě a odevzdal přepis z něho posud v Českém Museum chovaný Hankovi, aby dle něho vydal tu báseň ve svých Starob. Skládáních. Hanka, srovnav ten přepis s originálem (Časop. Mus. na r. 1870, str. 218), zachoval se dle toho, prvé však dodal vzácnou tu skladbu Svobodovi, by z ní při své práci kořistil. V které míře to

---

1) Když Svoboda a Hanka udělali Kralodvorský Rukopis, bylo jim šest a dvadcet let; i jest to podivná shoda, že právě zase mladík šestadvadcetiletý, Julius Fejfalík, přišel nejprvé jejich klamné práci na stopu.

Svoboda učinil, zvláště v básni Jaroslav, vychází na jevo, když se srovná vypsání bitev v Alexandru a v Jaroslavu a přirovnají se k sobě v obojí básni nížepoložená slova, fráse a verše:

Ande. Alexandr: ande bradatice, hrále; Jaroslav: ande milosrdie probóh prosi.

Nravy. Al.: ktož má dobré nravy; Jar.: Otpravi sě poznat nravóv cuziech.

Vévoditi. Al.: nad nepřátely vévodí; Jar.: kdě Olomúc vévodí.

Zaměšiti se. Al.: Tehdy sě zástup zaměši; Jar.: zaměšichu sě voji.

Vojevati. Al.: tu vítězi vojevali; Jar.: počechu trsti spolu vojevati.

Udáti se. Al.: tak mi sě udá uzřieti; Jar.: když mu teplú krev sě udá zřieti.

Vnočiti. Al.: ač sě který pes k němu vnoči; Jar. vše v Tatary vnoči.

Krví jednoslabičně. Al.: i každý meč krví napojen; Jar.: Jaroslav ves ve krvi zbrocen.

V míře býti. Al.: Řecká země v míře stáše; Jar.: dlúho vlasti naše v míře biechu.

Mhla ot prachu. Al.: mhla bieše ot prachu; Jar.: podvihaje sě mhla ote pracha.

Chorúhve. Al.: kdežto sě korúhve skviechu; Jar.: k Olomúcu chorúhvi jich vějú.

Rúče koně. Al.: na koních rúčejších; Jar.: Vsedachu na rúčie koně. Hanka

V Ludiši napodobil ~~Svoboda~~ dle čtyř veršů v Alexandru, v nichž se líčí souboj mezi Klitem a Artostilem, totiž:

zatiem sě potkasta sama
koňmi, prsmi i hlavama,
a jakž sě druh s druhem srazi,
spadesta koňma přes vazy

tyto verše:

i tu protiv sobě hnasta,
hlavama v sebe vrazista,
aj oba s koňú spadesta.

Také slova „na div“ a „ovšem“ v Ludiši připomínají Alexandra. Al.: i na div ovšem umělý; Ludiše: ta dci na div slična bieše; Al.: tetka ovšem divné krásy; Lud.: líce jmieše ovšem bielé.

Mimo to jsou v Alexandru a zároveň v Kral. Rukopise tato slova: věhlasný, tamo, světlá zraky, vezdy, zvěř ustalý, cuzie, bozi, osvěta, děvice, otčík, údi sotně vladú sobú, zbitých síla, chlap, vojen, nejeden sě tiem oblúdí, jinoše (junoše), oružie, voje, dřiezhy, hotovati, živótek kratek, ot slunce vzchoda, obezře tu vlasť, spade, město sežženo, z hromu blesk, on svú řeč uchváti, naliť, chovaj sě, sluzě svému, k nepřátelóm poprnú, útroba, udatstvo sě v strach proměni, úsilím vešken lid vznojen, meč nemóž z nožnice (sr. z nožny), milosrdie, tráti, ješutně, paky, ovčice, zemice, prorádce, hořem nyje.

2. V básních tištěných v 1. díle Starobylých Skládání, vyd. r. 1817, totiž v Legendě o sv. Prokopu, v Desateru, v Bohatci atd. shledávají se tato slova, s nimiž se čtenář potkává v Kral. Rukopise: Běs, blsket, dceř, dědina, dřvi (dveře), jarý (silný), ješit (darmo), hovědce, chovati se (varovati se), klánie (bodení), kmet (sedlák), leče (lekne), obak, oběcati, oř, prokni, sbožice, sdieti (udělati), snidú sě, téci (běžeti), tráti, túžiti, vele (mnoho), velim, vezdy, vniuž (jako), zamútiti, záhé, zmilitký, prvýmezcietma, zvěsť, slyšte páni i vy panie, slyšte staří i vy děti a v. j.

3. Že Svoboda čerpal slova a napodoboval formy také ze Žaltáře Klementinského posud nevydaného, ukazují výpisy, jež z tohoto žaltáře učinili Dobrovský ve své historii literatury české r. 1792 vydané (str. 74) a Šafařík v Rozboru staré liter. české (II, 129). Slova taková, vypsaná Dobrovským, jsou: cuzí, lútý, juž, jutro, oklúčiti, slutovati, pohrúžen, trpiu, v ohňu, před světlonošiú, strážu, dušiu, radostiú, na nebiu, tvrdosť, kak nadivné jest jmě tvé (sr. nadivno sluchu); Šafařík přivádí tato slova: u věky věkóm, drva polská, zvieřata leská, donavadž, hyňte zlostiví, zemiu třasúcí; mimo to: učiněm sem, neposkvrněm budu, pomatem, poslušem, dle čehož napodobena jsou v Kral.

Rukopise partic. pass. praes.: nedozírama daleka, sražem šípem a naplněma hora a v Libušině Soudu: rozvaděma bratry.

4. Z kroniky Dalimilovy ozývají se v Kral. Rukopise tato slova: baťa, starosta, bratř, knieni, vrah, křestěné, Polené, na Polany, Tateré, na Tatary, hrady Zálabské, krzno, helm, oř, lom (praskot), daň, mrcha lidská, dřevo (strom), lútý, dobrý (udatný), če, niče, donidž, ež, ne (než), inhed, dráha (prostranné místo), svěť (rada), od jutra až do večera, na král jide, nravy, rov, skoro (brzo), sotně, stolec, úsilno, vem (vám), voje, vzdieti, neroditi, zatvořiti (zavříti), pustiti oheň, ždáti, zoře, prvý, nepřátelský sbor.

Též tu uvésti náleží šestero duálů sloves z Dalimila (kapit. 100) k Jindřichovi Lipskému a Benešovi Wartnberskému se vztahujících, dle nichž napodobeny jsou nahromaděné slovesné duály v básni Ludiše a Lubor, verše 57—63 (vsedasta oba na koně a t. d.), 88—93 a 117—122 (i tu proti sobě hnasta a t. d.), kteréžto verše u Dalimila znějí takto: Přátely své s ludmi sebrasta, proti Říšskému na Hory sě brasta; tu úsilé mnoho podjesta, i před horníky bezpečna nebiesta; mnoho jemu škody učinista, Hory a Kolína mocú obránista.

5. Pátým pramenem, z něhož Svoboda bral některá slova a napodobil verše, jest pověsť o Štilfridovi, chovaná v rukopise z XV. století v c. k. univ. bibliotéce Pražské. Tato pověsť, v níž se líčí souboj knížete českého Štilfrida se dvanácti soupeři, byla Svobodovi vzorem básně Ludiše a Lubor, v níž vyobrazil souboj tří zemanů a vítězství Lubora nad třemi soupeři, napodobiv v tom několik veršů dle Štilfrida, a jak výše řečeno, dle Dalimila. Chtěje však na způsob rytířského zpěvce z doby krále Přemysla Otakara vylíčiti sedání za dávné doby, když v Čechách ještě byli údělní knížata[1]), k nimž si podlé Dalimilových hradů Zálabských z r. 1283 vymyslil také knížete Zálabského na hradě, dal na jevo velkou neznalosť obyčejů

[1]) Viz Svobodovu předmluvu ke Kralodvorskému Rukopisu, vyd. r. 1829, str. 47.

rytířských za doby Otakarovy[1]) a počátku her rytířských v Čechách[2]). Svoboda obdržel ku své básni Ludiši pověsť o Štilfridovi od Hanky, kterýž vyhledávaje ke svým Starobylým Skládáním staré rukopisy české v univ. bibliotéce Pražské, jakož pochybovati nelze, i na tento neznámý po onu dobu rukopis narazil, jej Svobodovi opsal a po desíti létech (r. 1827) tiskem vydal. Verše dle Štilfrida v Ludiši napodobené jsou zvláště tyto: v Štilfridu: „tuť se prudce v hromadu srazista, až obě dřevě o se zlámasta“, a „prudké rány sobě dasta, až opět obě dřevě zlámasta“; v Ludiši: prudko protiv sobě hnasta, dlúho spolu zápasista, až dřevce oba zlámasta; Štilfr.: ščít i s helmem letěl nad kuoň vysoko; v Lud.: ščít mu daleko zaletě; v Štilfr.: tu Lipolta daleko za kuoň svrže; v Lud.: sám (Srpoš) se s koně rúče vrže; v Štilfr.: k němu se Štilfrid přiboči — za kuoň na tři kopí skoči; v Lud.: Lubor se k němu přiboči — helm se rozykoči v dva kusy; v Štilfr.: tehdy křepce na svuoj kuoň skoči; v Lud.: křepce v helm mu vrazi ránu a v. j.

6. Šestý zdroj, z něhož Svoboda vážil a kterýž při uvažování pravosti Kral. Rukopisu těžce padá na váhu, jest český překlad Milionu Marka Pola. Tento spis, nyní v Českém Museum chovaný, stal se nepovědomým způsobem r. 1815 nebo 1816 majetkem V. Hanky, kterýž nejprvé zprávu o něm podal Dobrovskému, listem ddo v Praze 3. srpna 1817, tedy nedlouho před tím, než zanesl Kral. Rukopis na ustanovené místo (Časop. Mus. na r. 1870, str. 218 a Dobrovského Geschichte der böhm. Spr., str. 274). V tomto překladu Milionu, psaném asi v polovici XV. věku,

---

1) Tuto neznalosť skladatele básně Ludiše a Lubor obšírně a bystře rozbírá J. Fejfalík ve svém spise Ueber die Königinhofer Handschrift, S. 47—62. 2). Svoboda ani Hanka nevěděli, kdy hry rytířské či „panské“, jak se líčí při dvoře knížete Zálabského, v Čechách vešly v obyčej. Hanka přiznal se k tomu v listě, daném Dobrovskému dne 17. září 1817, kdež praví, že by byl básně Kral. Rukopisu zrovna do XII. století postavil, kdyby v nich nebylo o bojech tatar s křesťany. Kladl tedy Ludiši nejméně do XII. století, a výše ještě kladl ji Svoboda, umístiv ji ve vydání Kral. Rukopisu z r. 1829 dle stáří hned po Čestmíru.

zdělaném však mnohem dříve, líčí se příběh o čarodějnících a hvězdářích tatarských, předpovídajících králi Chinchišovi vítězství, týmž způsobem a částečně na slovo tak, jako v básni o Jaroslavu, kde čaroději zvěstují vítězství chánovi Kublajovi; praviť se v Milionu: „Chinchiš, Taterský král, přikáže čarodějníkóm a hvězdářóm svým, aby pověděli, uhodnúce, kteraký by konec jejich boj měl vzieti. Tedy ti odpověděli a na dvé rozdělili trsť na dlí a položili před sebú na zemi a jednej straně přezděli Chinchiš a druhej Uncham atd. V Jaroslavu pak praví básník (veverších 47—57): Kublaj káže „všem svým čarodějem, hadačem, hvězdářem, kúzelníkóm, aby zvěstovali, uhodnúce, kteraký by konec boj jmél vzieti. Sebrachu sě naliť čaroději — na dvě straně kolo rozstúpichu, i na dli tresť črnú položichu i ju na dvě pólě rozčepichu, prvej pólě Kublaj imě vzděchu, vterej pólě králi imě vzděchu“ atd.

Přirovnají-li se tato podobná a na slovo stejně znějící místa v Milionu a v Jaroslavu k sobě, vychází jasně, že skladatel Jaroslava přenesl scénu o čarodějnících do své básně z Milionu, ježto se v Milionu správně praví, že čarodějníci třtinu na délku rozštípli a před sebe položili, kdežto v Jaroslavu jsou tato slova překroucena v nerozumná slova: že čaroději trsť na délku položili (viz o tom rozpravu J. Gebauera v Listech filologických na rok 1875, str. 101—114). Poněvadž pak jediný český překlad Milionu, jak výše dotčeno, byl r. 1817 v rukou Hankových, tedy jest na bíledni, že Hanka z něho tu scénu o čarodějnících tatarských i s tou změnou nemotornou Svobodovi vypsal a Svoboda že ji do básně o Jaroslavu vložil.

Důkazové, že skladatelem písní Kralodvorského Rukopisu jest Václav Hanka.

Již Julius Fejfalík okázal ve svém spise o Kralodvorském Rukopise (Ueber die Königinhofer Handschrift, S. 17—20) dostatečně, že písně tohoto rukopisu jsou nového původu, napodobeny podlé českých písní národních. Zejména dovedl, že píseň „Opuštěná“ udělána jest podlé „Písně osiřelé nevěsty“, která se počíná: Bože mě polituj, kde je můj tatíček (Erbenovy Písně národní III, 108—110), a v písni „Skřivánek“ vytkl se sarkasmem, že by dívka sedlská z XIII. století, naměstnána pletím konopí, byla uměla psáti psaníčko milencovi pércem na pergaméně. [1]) Po Fejfalíkovi ukázal prof. Vašek ve svém spise Filologický důkaz atd. (str. 46), že písně Kral. Rukopisu složil V. Hanka. Na stvrzení toho přivádí, že píseň Kytice, obsahující verš: „Kda bych věděla, kytice krásná“, má velkou podobnosť s písní Hankovou „Na sebe“, zdržující v sobě verš téhož znění: „Kdybych věděla, moje robátko“ atd., též že jest v písni Kytice tentýž verš adonický, Hankovi vůbec oblíbený jako v podvržené Hankou Písni pod Vyšehradem. V písni „Jahody“ prozrazuje, jak prof. Vašek dobře vytýká, pro-

---

[1]) Pánové Josef a Herm. Jireček odporovali ve spise: Die Echtheit der Königinhofer Handschrift, st. 66, Fejfalíkovi z příčiny této výtky, přičítajíce mu neznalosť slovanských národních písní, ježto se v národních písních srbských Vukem Štefanovičem vydaných a v jiných písních nejednou zmínka činí o dívkách, které listy píší. Tím však přímo pojmenovali pramen, z něhož Hanka, srbských písní znalý, obral si vzorek ke své písařce z doby Otakarovy. Páni Jirečkové vyvraceli vůbec téměř všechno, co Fejfalík proti pravosti Kral. Rukopisu napsal, ale neplatnými důvody, a jak nyní objasněno, nadarmo.

stomilé slovíčko „pochládeček“ též společného tvůrce s Písní pod Vyšehradem, poněvadž jenom tyto dvě písně honosí se tím slovíčkem a nižádná třetí píseň v literatuře české. Mimo to paděljány jsou staročeské verše v této písni: „Vezdy mi řiekáše máti: chovaj sě junoší! čemu sě junoší chovať, kdaž sú dobří ludie“ dle známé národní písně novočeské: „Vždycky mně matička říkávala, abych se mládencům vyhýbala, a já předce mám je v srdci, když jsou ti mládenci hodní chlapci“. (Výbor z lit. české, I, 1201.)

Píseň „Skřivánek“ zdržuje v sobě též známky společného původu s Písní pod Vyšehradem. Verš: ty (skřivánče) by s niem (lístkem) tam letial, jest jako blíženec verše v Písni Vyšehradské: jáz (jsa) slavieček rúče bych tamo lecial; v Skřivánku nazývá se tento ptáček „malitkým“ a v Písni pod Vyšehradem slove slavieček „malým“; v Skř. má týž ptáček drahého (milého) pozdravovati pěním a v Písni pod Vyšehradem: chodie drahá (milá) večerem pozdno, dva stejné germanismy: Grüss den Theu'ren mit Gesange a wo die Theu're geht. Takové germanismy jsou také v Písních Hankových: „Nekvěl ach Drahá“ a „Ach co moje Drahá u Šumavy dělá“. Známkou společného původu s Písní Vyšehradskou jest též v Jahodách verš: i celovach ústa a v Písni Vyš.: celovach medná ústa, a v Opuštěné příslovce „rovno“, podobné v Písni Vyš. příslovcím veselo, mutno a pozdno.

V písni „Růže“ jsou verše: „Ach ty róže, krásná róže, až do — lúčky sežžech“ napodobeny podlé starobylé písně ruské, ježto se počíná: „Ach ty sad li, ty moj sadočik — k čemu ty rano sad razcvetaješ, razcvetavši sad usychaješ“ a končí se verši: „Ja večer mołodeńka dołho večera prosiděła, vsú łučinušku pripaliła (Čelakovského Slov. písně III, 130). Verše pak: „Vše dřiezhy, lúčky sežžech“ a „Snieše se mi ve sně“ svědčí, že si skladatel Růže pamatoval z Alexandra verše: „Vznidú dřiezhy mezi nima“ a „viděch ve sně řecké stany“, jakož si z něho pamatoval slova: otčík, jinoše, zemice, rúče, chovaj se, hořem nyje. Přes to jeví písně Hankovy: Pomsta „Ach lesy, lesy černé“

a Nářek „Ach hory, hrozné hory, ach slyšte žalosť mou“, nemalou příbuznosť s písní Opuštěná: „Ach vy lesi, tmaví lesi, lesi Miletínští“ a píseň: „Věj větříčku zlatý“ projevuje příbuznosť s Kyticí: „Věje větřieček z kniežeckých lesóv“. Toto připomínání lesů Miletínských v písni Opuštěná a lesů kniežeckých v Kytici vedlo Erbena (rodáka Miletínského) k mínění, že lze tyto dva lesy pokládati za les jeden a přičísti vůbec všem kratším písním Kral. Rukopisu za vlasť Miletín a jeho blízké okolí, kdež nepochybně z úst lidu jsou sebrány a sepsány (Výbor z liter. české I, 1202). Kteréžto mínění Erbenovo blíží se velmi pronešení našemu, že ty písně pocházejí od V. Hanky, rodilého z Hořiněvsi, osady vzdálí asi půl druhé míle od Miletína i od Králové Dvoru.

K tomu dodáváme, kterak řeč mazlivá a na diminutiva hojná v písních Kral. Rukopisu se srovnává se řečí písní Hankových, připojujíce některá slova zvláštní v písních Kral. Rukopisu Hankou utvořená nebo z ruštiny a staroslovenčiny přenešená.

Za mazlivá a zdrobnělá slova přivádíme v písních Kral. Rukopisu: větřieček, pochládeček, boreček, roveček, palúček, konieček, sněžek, prstének, kamének, zmilitek, zmilitka, nebožka (nebohá), trávka, děva, vodica, zemica, nožica, slunéčko, pérce, bělitký, malitký, tichounký, hebúčký; v písních Hankových jsou tatáž a podobná slova: větříček, větřínek, háječek, pahoreček, skřiváneček, mládeneček, měsíček, travička, travinka, hlávka (sr. trávka), vodinka, děva, dívčinka, divečka, ručinka, tvářinky, slunéčko, péréčko, raménko, ubožátko, žitko, zeleněnký, tichounký a množství jiných. K těmto slovům přičísti náleží v Písni pod Vyšehradem: slavieček, pochládeček a srdéčko a v Písni krále Václava: sladinký a tělíčko.

Slova zvláštní Hankou utvořená nebo z ruštiny a staroslovenčiny přenešená jsou tato:

B ě l i t k ý, bělounký. Zadřieše si ostré trnie v bělitkú nožicu, v Jahodách.

Bol, bolesť, bolný, bolestný. Čemu si bol zdělo, v nožici bolný trn, v Jahodách. Obě slova vzata jsou z ruského.

Děva, dívka. Toto nové slovíčko, utvořené Hankou r. 1813 a přiváděné ponejprv v písni „Při hodech“ v Hromádkových Prvotinách krásného umění a v Hankově Dvanácteru písní (1815), nachází se v Kral. Rukopise v Kytici, v Jahodách, v Žežhulici a ve Skřivánku, též ve Zbyhoni a v Jelenu.[1]) „Po vodě k děvě kytice plyje, — i je sě děva kyticu loviti, — plakachu vše děvy — i by v každej děvě po žalnym srdečce“. Rok po nalezení Kral. Rukopisu přenesl Hanka své mlaďátko do Libušina Soudu, kde „dvě věglasně děvč, děvě súdně, vyučenč věštbám vítězovým sebrastě glasy v slavně sněmě“. Opět po roce (1819) uvedl je v Milostnou píseň krále Václava, líče v ní „blaženstvie“ královo, „ež tako lepú děvú chlubiti sě móže“. Také Linda nemeškaje pojal něžné Hankovo slůvko do své Záře nad pohanstvem, vypisuje tu (str. 23) boj mládenců o „děvy krásné“. Dle těchto dokladů jest slovo „děva“ samo o sobě neomylným důkazem, že Hanka jest skladatelem písní Kral. Rukopisu a Písně pod Vyšehradem, též spoluskladatelem Libušina Soudu, rovněž jako jsou slova: „ajta, luna a chrabrý“ sama o sobě jasným důkazem, že Svoboda jest skladatelem epických básní Kral. Rukopisu.

Laskati se, milovati se. Laskachom sě, milovachom, v Jahodách.

Pochládeček, chládek. Pozdi milá, v pochládečce, v Jahodách. Původ vzalo toto něžné slůvko rok dříve (1816) v Písni pod Vyšehradem, kdež „siela churastia“ dává „pochládeček mil“.

Pytati se, ptáti se. Pyta sě jiej skřivánek; vzato ze staroslovenčiny.

---

1) Snad připomene někdo, když děva, oblíbené mladé slovíčko Hankovo vyskytuje se také ve Zbyhoni a v Jelenu, že Hanka složil i tyto dvě básně a že tedy celá „kapitule (28.) o piesniech“ pochází od něho. Dotýkáme na to, že o tuto věc temnou rouškou zahalenou nehodláme se s nikým pouštěti v rozepři.

Ráda, veselá. „Proč je žalostiva? Kak bych mohla ráda býti“, v Skřivánku. Zde zdá se, že dřímal skladatel, maje německé fröhlich a froh (gern) za totéž. Překladatelé němečtí dali tomu verši pravý smysl, Svoboda slovy: Wie sollt ich nicht traurig sein? a hrabě Thun slovy: Wie könnt ich denn fröhlich sein?

Roveček, dimin. od rov. Zahřeben v rovečcě, v Opuštěné; tamtéž dimin. trávka, trávka na niej roste.

Sniežek, dimin. od sníh. Na koníce jako sniežek bielém, v Jahodách.

Zmilitek a zmilitka, miláček a milenka. Zmilitka sě nedoždech, v Růži, a otvedechu zmilitka, ve Skřivánku; běže zmilitka ku potoku, v Kytici; moje zmilitka, v Jahodách. Obě slova udělána jsou podlé určitého adjektiva zmilitký (zmilitké děťátko) v písni Zdrávas v Rukopise Svatovítském.

Mluvnické chyby, jichž se Hanka v písních Kralodv. Rukopisu dopustil, uvádí prof. Vašek ve svém Filologickém důkaze, str. 28—30.

Přídavek.

Kritické prozkoumání staročeských památek literárních, obnovené r. 1877 A. Paterou a A. Baumem, pokládati lze nyní po vyloučení z nich Kralodvorského Rukopisu a Mastičkáře za ukončené a literaturu českou ode všech falsifikátů za vyčištěnou. Zejména, co se týče Libušina Soudu a Kralodvorského Rukopisu, přestává od nynějška všechen další spor o pravosť těchto spisů, ježto přední jazykozpytci, paleografové a historikové zavrhují je zhola za padělané. Libušin Soud mají za výrobek z roku 1818 slovútní jazykozpytci Dobrovský, Kopitar, Miklošič, Petruševič, Lamanský; slavní paleografové Pertz, Wattenbach, Sickl a výteční historikové literaturní, kulturní a právní: Makušev, Perwolf, Tomášek a Ziegl; Kralodvorský Rukopis mají za výtvor básníka z r. 1817: Kopitar, Miklošič, Petruševič, Lamanský, Vašek; Wattenbach, Birk; Fejfalík, Kraszewski, Mickiewicz a v. j.[1]) Z výroku odsuzujícího, jejž takoví znalci jazyka, písma, dějepisu a literatury jednomyslně vynášejí, nemá odvolání místa, ani k jiným znalcům týchž věd, ani k chemikům, i kdyby to byli Hoffmannové, Bunsenové a Pettenkoferové.[2]) Tu nezbývá nic, než zbraň složiti, od dalšího odporu upustiti a poddati se nálezu slovútných znalců.

---

[1]) Pokud nám vědomo, jest mimo výše jmenované znalce více než 30 jiných učenců starších i mladších, zvláště mezi profesory, kteří nevěří v starožitnosť ani Libušina Soudu, ani Kralodvorského Rukopisu.

[2]) Rozumí se samo sebou, stalo-li by se skutečně odvolání, že by slovútní chemikové vyšetřením chemickým rukopisu výrok slovútných znalců jazyka a písma úplně potvrdili.

Jakož tímto způsobem zkoumání památek staročeských jest dokonáno, nebudeť od místa, když tu podáme 1. přehled spisů podvržených, jimiž literatura česká od 60 let obdařena byla a kteréž daly podnět k vášnivé i nekonečné svádě, jížto není rovné u žádného národu; 2. přehled nejstarších památek řeči české až do začátku XIV. století dle Šafaříka a Palackého r. 1840 a 3. přehled týchž památek dle nového prozkoumání r. 1880.

I. České spisy podvržené.

1. *Píseň pod Vyšehradem.* Složil V. Hanka, napsal J. Linda r. 1816. Vytištěna v Hankových Star. Skládáních 1817, I, XVI a 200 a v Dobrovského Geschichte der böhm. Sprache 1818, str. 109. Za padělanou poznána a z literatury staročeské vyloučena r. 1858.

2. *Kralodvorský Rukopis.* Složili V. A. Svoboda a V. Hanka a napsal J. Linda r. 1817. Vydán Hankou r. 1819. Za padělaný poznán r. 1860 a z literatury staročeské vyloučen r. 1879.

3. *Libušin Soud.* Složili V. Hanka, V. A. Svoboda a J. Linda a napsal J. Linda r. 1818. Vytištěn v Kroku 1822, I, 3, 48. Za podvržený poznán r. 1818 a ze staročeské literatury vyvržen r. 1878.

4. *Milostná píseň krále Václava.* Přeložil V. Hanka a napsal J. Linda r. 1819. Vytištěna v Hankových Starob. Sklád. r. 1823, V, 220. Vyvržena z literatury r. 1858.

5. *Mastičkář.* Postaročeštil, napsal a v Star. Sklád. 1823, V, 198, tiskem vydal V. Hanka. Za padělaný poznán a z literatury vyvržen r. 1879.

6. *Žalm CIX.* v latinském žaltáři musejním. Přeložil a napsal V. Hanka i uveřejnil v Časop. Mus. na r. 1827, I, 108. Zavržen r. 1879.

7. *Glosy v slovníku Mater Verborum,* na počet 850. Padělal a napsal mezi r. 1819—1827 V. Hanka a vydal z části v Časop. Mus. na r. 1827, IV, 69. Úplně vydány jsou Šafaříkem a Palackým ve spise: Die ältesten Denkmæler d. böhm. Sprache 1840 a za falešné poznány r. 1877.

8. *Zlomek evangelium sv. Jana.* Přeložil a napsal V. Hanka r. 1828 a vydal tiskem v Časop. Mus. na r. 1829, II, 33. Za podvržený shledán r. 1828 a z literatury vyloučen r. 1878.

9. *Libušino proroctví.* Přeložil a u veřejnost vydal V. Hanka v Časop. Mus. na r. 1849, II, 138.

II. Nejstarší památky řeči české podlé Šafaříka a Palackého.

(Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache. Prag 1840. S. 7—9.)

IX. století.

1. Libušin Soud (Zelenohorský Rukopis).

X. století.

2. Zlomek evangelium sv. Jana.

XI—XII. století.

3. Česká slova, zvláště vlastní jména u latinských letopisců, v latinských listinách a v Podlažickém i Opatovickém nekrologu.

XIII. století.

4. Glosy v slovníku Mater Verborum, na počet 1189. Z r. 1202.
5. Píseň pod Vyšehradem.
6. Milostná píseň krále Václava.
7. Kralodvorský Rukopis.
8. Mastičkář.

XIV. století.

9. Zlomky epické (Legendy o Jidáši a Pilátovi).
10. Hradecký Rukopis.
11. Žaltář Witemberský.
12. Žaltář Klementinský.
13. Alexandreida.
14. Legenda o 12 Apoštolích.
15. Kronika Dalimilova atd.

III. Nejstarší památky řeči české podlé nového prozkoumání.

(A. V. Šembery Dějiny řeči a literatury české. Ve Vídni 1878. Str. 161.)

Od nejstarší doby až do XIII. století.

1. Jména vod, hor, osad, národů a osob, zaznamenána u spisovatelů římských a řeckých od r. 58 před Kristem až do r. 510 po Kristu.
2. Jména téhož způsobu a jiná slova v latinských listech, letopisech a zápisech, jmenovitě v Podlažickém a Opatovickém nekrologu, též na mincích, od r. 777—1197.

XIII. století.

3. Přípisek český k latinskému listu Litoměřickému, asi z r. 1218.
4. Glosy v slovníku Mater Verborum, na počet 339, asi z r. 1250.
5. Zlomek výkladu Otčenáše v Homiliáři Opatovickém, asi z r. 1250—1270.
6. Zlomek Cisiojana Mnichovského, asi z r. 1260—1270.
7. Píseň duchovní „Slovo do světa stvořenie", asi z roku 1260—1280.
8. Šípy z Toulce sv. Bonaventury, asi z r. 1280—1300
9. Glosy v latin. žaltáři musejním, asi z r. 1280—1300.

XIV. století.

10. Žaltář Klementinský.
11. Budějovické zlomky Alexandreidy.
12. Zlomky legend o 12 Apoštolích a o sv. Marii.
13. Zlomky legend o Jidáši a Pilátovi a o Seslání ducha svatého, asi r. 1307—1308.
14. List s nebe seslaný.
15. Zlomky Klementinský a Hradecký (Musejní) Kroniky Dalimilovy atd.

OBSAH.

Důkazové, že skladatelem písní Kralodvorského Rukopisu jest Václav Hanka.

PŘÍDAVEK.

O p r a v y.

Str. 24, řád. 1 místo dřevce sahodlúhé polož: dřevce séhodlúhé.
„ 24, „ 9 po slově „Jaroslavu“ přidej: Žalný, smutný. I by v každej děvě po žalným srdečce, v Jelenu.
„ 31. „ 26 slova: „a polštiny (chrobry)“ pomiň.

Dodavek.

Na místě nóty pod čarou na str. 28—29: „Abychom předešli — nestává“, položeno buď toto:

Podlé slov Svobodových, pronešených v listě, daném Hankovi dne 14. prosince 1817 (Časop. Mus. na r. 1859, str. 399), že Óda jeho na mír Evropy, složená v metrum alkaickém jako „Justum et tenacem“ postavena jest na místě básně jistého Sykory ve spise: „In monumentum pacis“, domýšlel jsem se, nemoha se tohoto spisu pro neznalosť pravého titulu v nižádné bibliotéce, ani Vídenské ani Pražské, doptati a tuto ódu k ódě, vytištěné r. 1820 v Jungmannově Slovesnosti přirovnati, že óda v listě Svobodově dotčená jest s ódou z r. 1820 identická a Kralodvorského Rukopisu starší, poněvadž ji Svoboda dle znění onoho listu zdělal dříve, nežli obdržel od Hanky přepis Kral. Rukopisu. Podlé toho měl jsem za to, že Svoboda užil ruského slova „chrabrý“ a své interjekce „ajta“ dříve v Ódě na mír Evropy a potom v Kral. Rukopise. Však spatřiv ve spise ve dvorské bibliotéce Vídenské nyní vyhledaném: „Pacis annis 1814 et 1415 foederatis armis restitutae monumentum etc. (Curante Joh. A. Barth. Vratislaviae 1818) ódu Svobodovu, shledal jsem, že jest od ódy z roku 1820 rozdílná, totiž skladba původní, také v metrum alkaickém, ale v prosodii přízvučné upravená, v níž Svoboda slov chrabrý a ajta nebyl ještě užil. Tím tedy mění se chronologie či posloupnosť těchto dvou slov. Svoboda položil je nejprvé do svých básní epických v Kral. Rukopise uveřejněných a pak do Ódy na mír Evropy pro Jungmannovu Slovesnosť v prosodii časoměrné přetvořené. Totéž

platí o slovích: létadla, valný, vrah, zraky, hrozlivý, národovosť, zbojec a několika jiných na str. 32. a 33. uvedených.

Jinak zůstává chronologie slov chrabrý a ajta, též slov „luna“ a „děva“ úplně nezměněná. Ruské slovo chrabrý přešlo z Kral. Rukopisu do Libušina Soudu (dle apologetů těchto spisů z konce XIII. do IX. věku) a z Libušina Soudu do Lindovy Záře nad pohanstvem (z IX. věku k r. 1818), do Hankova překladu Igora Svatoslaviče (1821) a za doklad svého staročeského původu mezi Hankovy padělané glosy v sl. Mater Verborum (1250). — Slůvko ajta spatřuje se od r. 1817 ve všech pozdějších básních Svobodových, nevyjímajíc ani sonáty ke cti D. Kynského r. 1819 předělané. Ruskou lunou ozdobil nejprvé Hanka r. 1815 svou píseň: „Luna jasně svítí“ a po něm r. 1817 Svoboda své básně Záboj a Jaroslav v Kral. Rukopise, též sonátu ke cti D. Kynského, načež převedl ji Hanka do idyl Gessnerových (1819) a rozhojnil jí své zfalšované glosy v sl. Mater Verborum. Ruská děva konečně konala pouť svou z Igora Svatoslaviče do Hankovy Písně při hodech (1813), odtud do jeho písní v Kral. Rukopise, do Libušina Soudu a do Písně krále Václava (1240), načež se uhostila v Lindově Záři a v mnohých nových písních milostných, ano došla místa i v Hankových Modlitbách. I nastává otázka, jak vysvětlí obrancové starověkosti výtvorů Svobodových a Hankových toto přepodivné putování oněch tří ruských bludiček po Čechách, které v století IX., XIII. a XIX. jasně se svítí a v stoletích X.—XII. a ve XIV.—XVIII. jsou neviditedlné? a jak vysvětlí tu podivnou náhodu, že ty ruské bludičky se vyskytují jenom v básních domněle starověkých r. 1817—1819 na světlo vynešených a v básních Svobodových a Hankových právě v tom čase složených?

Jiné dodavky a opravy.

Str. 9, ř. 8. od důly, po slově „Korutanech“ vlož: a nominativ „Viedně“ místo Viedeň

Str. 11, ř. 6. po slově „Kamarytovi“ přidej: (Viz Čelakovského Sebrané listy, v Praze 1865, str. 270).

Str. 29, ř. 11. slova: „ani jiní spisovatelé“ pomiň.

Str. 29, ř. 26. místo: „k tého interjekci“ čti: k této interjekci.

Str. 29, ř. 27. po slově „Rukopisu“ dodej: ačkoli jí po vydání Kral. Rukopisu užil Fr. Štěpnička ve svém Hlase lyry české (1823), i také Jungmann ve své básni Jeseň (Ajta jeseň! krásy mizne ráj, 1821) a v překladu Schillerovy písně o zvonu (Ajta! spousta plyne k voli, 1823).

Str. 31, ř. 11. od důly, po slově „z ruštiny“ dodej, totiž z Igora Svatoslaviče, kde se čte čtrnáctkrát.

Str. 31, ř. 6. od důly, po slově „chrabr“ přidej: Hanka vysvětlil nesrozumitedlné Čechům ruské slovo „chrabrý“ v Kral. Rukopise r. 1819 slovem „udatný“ a taktéž Jungmann v Slovesnosti r. 1820 a v Libušině Soudu, vytištěném v Kroku r. 1822.

Str. 41, ř. 23. místo: „třináctkrát“ čti: dvadcetkrát.

Str. 43, ř. 7. od důly, místo: „by-li“ čti byl-li

Str. 50, ř. 8. od důly, po slovích: liter. české (II, 129) dolož: a v Staročeské mluvnici (str. 106).

Str. 51, ř. 7. slovo „če“ vymaž.

Str. 57, ř. 4. místo „utvořené Hankou“ polož: přijato Hankou z ruského Igora Svatoslaviče

Str. 57, ř. 21. místo „pod Vyšehradem“ čti: krále Václava,

Str. 57, ř. 25, po slovích: „Kral. Rukopisu“ dodej: Dokládáme tuto, že také již Jungmann o sedm let dříve převedl ruskou děvu z téhož pramene jako Hanka, t. z Igora Svatoslaviče do češtiny, obíraje se tehda čtením této hrdinské básně r. 1805 v Petrohradě vydané, a přeloživ ji roku 1808 na česko. (Hanka v předmluvě k Igoru Svatoslaviči, r. 1821). V Igoru Svatoslaviči nalezá se „děva“ vedlé obec-

Vz str 79

ného děvica v tomto spojení: „gotskyja krasnyja děvy“; odtud pojal ji Jungmann do své básně: Oldřich a Božena, složené r. 1806 (Ty děvo, knížeti květ kde chce rozkvětá, Jungmannovy Sebrané spisy, 1841, str. 96) a do svého překladu Psaní Eloisy k Abelardovi z r. 1807 (Kam v žilách děvy svaté tato bouře cílí, Hlasatel II, 236 a Sebrané spisy, str. 56). Před r. 1806 nečte se ruské slovo „děva“ v nižádném českém spise, aniž se české předhistorické osobní jméno Děva, od něhož Svatoplukův Děvín své jméno odvádí, v které listině nachází.

Str. 60, ř. 11. od důly, místo: 5. „Mastičkář. Postaročeštil — vyvržen r. 1879“ polož: 5. Mastičkář. Po staročesku hudlařsky napsal, nemotorně zkracoval a škrabal, slova a verše porušil, verše daremné přidělal a po vytištění rukopisu r. 1823 v Starob. Sklád. V, 198, nová slova do něho vpisoval — Václav Hanka. Za spis předělaný poznán a z literatury vyvržen r. 1879.

Nákladem spisovatelovým.

Z tiskárny Mechitaristské (V. Heinricha) ve Vídni.

Druhý dodavek.

Str. 27. dole přidán buď tento pátý důkaz novověkého původu Kral. Rukopisu.

5. Metrum některých básní Kralodvorského Rukopisu.

Vědomo jest vůbec, že slovútný Kopítar měl Kralodvorský Rukopis i Libušin Soud za podvržený zvláště proto, že v některých básních téhož rukopisu a v Libušině Soudu shledává se metrum srbských národních písní, jež falsátoři v obojím rukopise napodobili.[1] Prof. Jagić, když přečetl mé Dodavky k Dějinám literatury české, vydané r. 1878, pochválil mě v listě, daném dne 21. března t. r., za upřímnost (iskrenost), s kterou jsem v nich odsoudil Libušin Soud, jejž on (jakož i Kral. Rukopis) má z příčiny desítislabičného verše (deseterac) již dávno za padělaný; v srpnu pak r. 1879 pronesl se ke mně prof. Miklošič v rozmluvě o Kral. Rukopise, že jest metrum v tom rukopise i v Libušině Soudu přední známkou jich nepravosti. A však proč srbské metrum v těchto básních jest znamením podvrženosti, toho nebylo lze posud nikde se dočísti, ač J. Fejfalík[2]) a A. Vašek[3]) ve svých spisech metrum básní Kral. Rukopisu náležitě rozebravše také vytkli, že jest v několika z nich metrum písní srbských napodobeno.

Podlé vysvětlení důkladného znalce srbských národních písní má se ta věc takto:

---

1) B. Kopítar: Hesychii Glossographi discipulus. Vindobonae 1839, p. 38 a Prolegomena historica k Remešskému evangelium, vydanému roku 1843.

2) J. Fejfalík: Ueber die Königinhofer Handschrift. S. 75—84.

3) A. Vaška Filologický důkaz, že Rukopis Kralodvorský atd. jest podvržené dílo V. Hanky, str. 45—48.

Veškeré srbské (národní) básně hrdinské (junačke pjesme) skládají se vesměs z veršů desítislabičných či pětistopých (lyrické také z osmislabičných), v nichž přerývka (dierese, cesura) jest **bez výjimky** po **čtvrté** slabice, t. j. po druhé stopě, a to tak, že třetí stopa verše počíná se vždy novým slovem, a že tedy čtvrtá slabika, která jde před třetí stopou, končí se slovem uzavřeným a nikoli neúplným[1]), jakož patrno z těchto příkladů na ukázku tu uvedených:

Z básně „Hasanaginica".

V prvním díle Srbských nár. písní Vuka Štefanoviće: Mala prostonarodnja slaveno-serbska pesnarica. U Vienni 1814.

Šta se bjeli ‖ u gori zelenoj?
Al' je snijeg ‖ al su labudovi?
Da je snijeg ‖ već bi okopnio,
Labudovi ‖ već bi poletjeli;
Nit' je snijeg ‖ nit' su labudovi,
Nego šator ‖ age Hasan-age etc. (93 veršů).

Z básně „Car Lazar i carica Milica".

V druhém díle týchž písní: Narodna srbska Pěsnarica. U Vienni 1815, str. 98.

Car Lazare ‖ sjede za večeru,
Pokraj njega ‖ carica Milica,
Veli njemu ‖ carica Milica:
Car Lazare, ‖ Srpska kruno zlatna!
Ti polaziš ‖ sjutra u Kosovo,
S' sobom vodiš ‖ sluge i vojvode,
A kod dvora ‖ nikog' ne ostavljaš,
Care Lazo! ‖ od mužkijeh glava,
Da ti može ‖ knjigu odnijeti,
U Kosovo ‖ i natrag vratiti etc. (204 verše).

Z básně „O svatom Nikoli".

V témž díle Srbských národních písní, str. 178.

Bože mili! ‖ čuda velikoga!
Gledah čuda ‖ prije nevidjena:

---

[1]) Viz: Narodne srpske pjesme. Izdane Vukem Štefanovićem Karadžićem. Knjiga prva. V Lipsku 1824 str. LIII.

U Pavlovu ‖ svetom namastiru
Postavljeni ‖ od zlata stolovi,
Svi se sveci ‖ redom posadili etc. (40 veršů).

Také mnohé lyrické básně srbské, jež Vuk nazývá „ženske pjesme“, mají totéž metrum básní hrdinských s přeryvkou po čtvrté slabice bedlivě zachovávanou, na př. Jelen a Víla, Momak i djevojka a v. j.

Toto srbské metrum, totiž verš desítislabičný, nalezá se, jak výše dotčeno, také v některých básních Kral. Rukopisu a v Libušině Soudu. V Kral. Rukopise jsou v něm složeny Jaroslav, Oldřich a Boleslav, úvod k Záboji a část Čestmíra. Ale jaký to rozdíl ve skladbě básní srbských a těchto českých! Národní básníci srbští, skládajíce své básně k přednášení s průvodem guslí, neodchýlili se, i když báseň jejich byla sebe delší, co přeryvky se týče, ni jedenkrát od pravidla, kladouce ji vždy ke čtvrté slabice, aniž kdy verš desítislabičný o slabiku prodloužili neb zkrátili. Skladatelé však jmenovaných básní Kral. Rukopisu a Libušina Soudu, poznavše r. 1814 v národních písních srbských Vukem vydaných metrum v Čechách po onu dobu neznámé, napodobili toliko jeho zevnitřní formu, verš desítislabičný, ale ke vnitřnímu zákonu či jádru jeho, neodchylnosti přeryvky od čtvrté slabiky, nepronikli. Dopustivše se pak z neznalosti tohoto zákona hojných prohřešků proti němu postrčením přeryvky za třetí stopu, i naprostým jí zanedbáním, odkryli novověký původ svých básní. V Jaroslavu nadělal napodobovatel srbského metrum mezi 289 desítislabičnými verši 52 chybných, v Oldřichu a Boleslavu mezi 61 9, v Záboji mezi 11 4, v Čestmíru mezi 77 13 [1]) a v Libušině Soudu mezi 129 8.

---

[1]) Záhadné metrum Záboje a Čestmíra vypadá tak, jako kdyby skladatel byl toliko některou část básně vlil v pořádné (?) verše, ostatní básnické myšlénky napsav jen narychlo, aby ho neušly, a zůstaviv metrické jich provedení době příhodnější, čehož však potomně buď ve chvatu, buď nedorozuměním neučinil. Tím to jest, že si musili pozdější vykladači Kral. Rukopisu takovým náčrtkem zbytečně hlavy lámati. Fejfalík o těchto básních přímo praví, že nemají v žádném básnictví

Takové verše v příčině přeryvky závadné jsou na př.:

V Jaroslavu.

Vstáše dceře ‖ dle taterska cháma
Lepá Kubla ‖ jevna jako luna
Kehdy nad mr ‖ kavy šumy vznide
Hadačem, hvě ‖ zdářem, kúzelníkóm,
Aby zvěsto ‖ vali uhodnúce etc.

Též nesprávná jest přeryvka v Jaroslavu v těchto verších:

Tu sien ješut ‖ no v Ta ‖ tary teče
Blíže blíž po ‖ pleni ‖ chu všie vlasti
Pěvše chrapa ‖ vě k ma ‖ teři božiej
Tomu v Tata ‖ rech mi ‖ losti ždáti
Nerodte bra ‖ třie, spě ‖ ti v pahubu a j. v.

Mimo to jest v Jaroslavu 28 veršů, kde se slovo po druhé stopě končí, ale smysl toho nedopouští, aby se od slova předešlého neb následujícího dělilo, na př.:

Nastojte i ‖ veš svój um zbierajte
Nastojte i ‖ nadivno vám sluchu!
Ve vlasti, kdě ‖ Olomúc vévodí etc.

V písních srbských není ani jediného příkladu, že by „i“ neb „kde“ bylo takto dieresí od následujícího slova odtrženo.

V jiných básních Kral. Ruk. jsou tyto závadné verše:

V Oldřichu a Boleslavu.

Výhoň Dub ta ‖ mo s niem snahú chváta
K Výhoňu v u ‖ trobách statnú vieru
Tichými slo ‖ vesy hovořili etc.

V Záboji a Slavoji.

Na skálu vy ‖ stúpi silný Záboj
Obzírá kra ‖ jiny na vše strany
Bystro spěchá ‖ še ot muže k mužu,
Ot silna k sil ‖ nu po všickej vlasti etc.

---

evropském sobě podobných. (Diese regellosen Gedichte sind für alle europäische Dichtkunst ein Unding. Ueber die Königinhofer Handschrift. S. 80.)

V Libušině Soudu.

Všiak ot svej če || lědi vojevodí
Kehdy sě va || díta rodná bratry
Sedě na o || kence rozložito
Ideže Or || licu Labe pije
Jaže vadí || ta sě o dědiny etc.

Kromě osmi veršů, které nemají přeryvky po druhé stopě, jest v Libušině Soudu šest veršů, ježto mají přeryvku která se však příčí smyslu.

Že Hanka, hlavní padělatel Kral. Rukopisu i Lib. Soudu, neměl o pravidelné přeryvce v básních srbských po druhé stopě naprosto vědomosti, osvědčil ve své Prostonárodní srbské Muze do Čech převedené (1817), zejména pak ve svém překladě hrdinské básně: „Car Lazar i carica Milica“ (v Jungmannově Slovesnosti 1820, str. 57—65), kdež jsou mimo jiné tyto kulhavé verše:

Verš 7. „A kod dvora || nikog' ne ostavljaš“
Ve dvoře ni || koho neostavíš.
V. 18. „Da t' ostavim || u bijelu dvoru“
Bych ti jej o || stavil v bílém dvoře.
V. 31. „Nek da barjak || kome njemu drago“
Nechť dá prapor || ce, komu jen sám chce.
V. 89. „Ni careve || jedeke pustio“
Ani caro || vých koní nepustil.
V. 142. „Obadva su || cara poginula“
Oba dva ca || rové zahynuli.
V. 147. „Nosi desnu || u lijevoj ruku“
Nesa pravi || ci v své levé ruce.
V. 196. „On ostavi || spomen rodu Srbskom“
Zde jest památ || ka Srbského rodu etc.

Posavadní vykladači Kral. Rukopisu, uznávajíce, že ve výše uvedených básních téhož rukopisu i v Lib. Soudu jest totéž metrum, jako v národních písních srbských, vysvětlovali to tím, že za starodávna, totiž od IX. až do XIII. století, do kteréž doby původ řečených básní kladli, byli v Čechách jako v Srbsku národní básníci, kteří, libujíce si v tomtéž metrum, skládali v něm své básně jako básníci

srbští. Ale proti této domněnce jsou podstatnou námitkou vytknuté svrchu hojné chyby metrické. Nelze ani pomysliti, že by český národní básník XIII. století byl ve své skladbě nadělal tolik chyb neprominutelných, jak se spatřují v Jaroslavu; totéž rozumí se i o básních XI. a IX. století, do nichž se pokládají: Oldřich, Záboj a Libušin Soud. Mimo to buď připomenuto, že by verš desítislabičný, vynikající stálou přeryvkou, byl se zajisté v básních českých XIV. století a dále zachoval, kdyby ho básníci od IX. až do XIII. století byli užívali; však od století XIV. vládne v básních českých výhradně verš osmislabičný s přeryvkou proměnlivou. Toliko v několika národních písních českých a moravských ve sbírce Erbenově a Sušilově nachází se verš desítislabičný; tyto písně jsou však novějšího původu, a metrum jejich nesouvisí nikterak s metrum srbských písní národních, tím méně pak s metrum básní Kral. Rukopisu a Libušina Soudu od apologetů do starého věku kladených.

Str. 16. Před odstavcem: „V Čestmíru" buď položeno: Čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha soptati krutosť? Jest germanismus. Ta průpověď srovnává se zcela s německým: Was doch sollen unsere Waffen erst von dem Berg erschnauben?

Str. 17. Dole před odstavcem: „V Jaromíru" přidáno buď: Řváše na hradě Kruvoj řváním býka; genitiv býka místo býčím jest rovněž tak nesprávný, jako v Záboji: ty jsi parob na paroby krále m. královy a v Jelenu: pade junoše zlobú vraha m. vrahovú; zní to asi tak jako: synové Karla, Historie Prahy nebo Dějiny Moravy.

Str. 19. K Beneši Hermanovu, ř. 13., dodáno buď: Všiak za oružie jme cep protivo vrahóm, jest taktéž germanismus místo „cep na vrahy", jejž sám německý překladatel napravil převodem: Flegel als Gewaffen nimmt Jeder auf den Feind. Podobné napodobení němčiny nalezá se ve Zbyhoni: Tobě protiv němu (vrahu) braně silná, ostrá, místo: ty máš na něho (na vraha) silnou, ostrou zbraň.

Není pochybnosti, že Hanka předložku protiv i protivo v starých i v nových spisech českých zřídka kladenou, v Kral. Rukopisu však osmnáctkrát umístěnou převzal z ruštiny neb srbštiny, nebo, což pravdě podobněji, že ji za známku starožitnosti vyhledal v Mnichovské slovenské formuli zpovědi z X. století (protiv bogu, protivu bogu), jejíž přepis od r. 1813 u sebe choval Dobrovský, „učitel Hankův“. V též formuli slovenské, vydané Kopitarem ve spise Glagolita Clozianus (1836, str. XXXV—XLI), jsou také mnohá jiná slova a jiné formy, s nimiž se potkáváme v Kral. Ruk., v Libušině Soudu, v padělaných glosách sl. Mater Verborum a v Evang. sv. Jana, zejména: bo (enim), děvi (virgines), mu dušu (animam meam), duš našich (animarum nostrarum), jesi (es), imě (nomen), iměti (habere), kyždo, komuždo (quisque, cuique), narod (populus), nebo (coelum), oběti (oblationes), slovesa (verba), diela sotonina (opera Satanæ), stol (thronus), svět (mundus), treba (sacrificium), iz věka u věk (a seculo in seculum) a j. Diviti se jest, že Hanka nevzal také slova gospodi (domine) z té formule zpovědní z X. věku do padělaného Zlomku evang. sv. Jana na místě novočeského „pane“.

Str. 19. Dole po slovích „s negativním slovesem“ měj místo tento přídavek:

Mezi chyby jazykové klademe také slovo „mnostvie“ v jeho nevhodném spojení, prozrazujícím novověkého spisovatele, a pro jeho užívání v neurčitém smyslu. Kromě Vídenského Evangeliáře (množstvie lida, turba copiosa) nalezá se sotva v kterém starším spise českém, však v Kral. Rukopise jest ho v hojnosti, čte se ve čtyřech básních epických jedenáctkrát, a to v těchto průpovědech: tamo bohóm spasám dat mnostvie obětí (v Záboji), lánie psóv přemnoha mnostvie (v Čestmíru), vzradova sě mnostvie všeho luda, ajta rozmnožie sě Tatar mnostvie, ide za niem mnostvie (jaké?) k kaplě světěj (v Jaroslavu) a t. d. Takto nemohli slova mnostvie užívati básníci IX.—XIII. století! Překladatelé němečtí, aby tomu slovu dodali náležitého rozumu, vyložili dotčené verše takto: Bringet den Er-

lösern reiche Opfer dar, Und Gebell zahlloser Hunde, Alles Volk erfreut sich sehr, Ha da wächst die Anzahl der Tataren, Ihm nach das Volk zur heiligen Capelle. Z těchto překladů a z jiných, uvedených jinde, vychází zároveň, že krása českého originálu není tak skvělá a forma jeho tak dokonalá, aby jí, jak dí Svoboda (Kral. Ruk. 1829, str. XVI), překladatelům na jiné jazyky nebylo lze dosíci. Jsouť překlady, zejména německý, na mnoha místech mnohem pěknější a správnější nežli vychvalovaný prvopis.

Str. 20. Mezi slova pro Kral. Rukopis zvláště utvořená položeno buď na místě „Prokní — glosou prok" slovo:

Pěvec, v rukopise pěnec, zpěvák. Pěnce dobra milujú bozi, v Záboji. Padělaná glosa: peuci, lirici, poete dicti. Toto slovo do r. 1817 spisovatelům českým neznámé vybral si Hanka z ruštiny. Později nalezlo se v Pašionálu musejním a v Životě sv. Kateřiny.

Str. 21—26. Mezi „jiná slova unica" vložena buďte:

Běsniti, vztěkati se. Běsnichu protivo mečem s hrada tesajúciem, v Čestmíru.

Braně, zbraň. Tobě protiv jemu braně silná, ostrá, ve Zbyhoni.

Druža, společnice. Krahujec uchváti svú družu, ve Zbyhoni.

Holúbec, holoubek. Se svojím holúbcem spáváše, ve Zbyhoni.

Lání, štěkání. Lánie psóv přemnoha mnostvie, v Čestmíru. Vypůjčeno z ruštiny nebo ze srbštiny.

Ložice, lůžko. S militkým spáváše na jednom ložici, ve Zbyhoni.

Ludný, lidnatý. Na ludné jich vlasti, v Jaroslavu.

Mustvo, vojsko. Rozstúpi sě mustvo lesem, v Záboji.

Nosec, zobák. Kdyby ti byl tvrdý, masožravý nosec, ve Zbyhoni.

Pínati bez předložky. Vzhóru (jelen) v listie piena táhlé hrdlo, v Jelenu.

Umdlý, umdlený. K niej svá umdlá zraky obracechu, v Jaroslavu.

Vrkati někomu něco. Žalostivo vrká (holub) hoře všemu lesu, ve Zbyhoni.

Zlobný, zlobivý. Ty by si byl zabil krahujec zlobný, ve Zbyhoni.

Str. 25. Na místě: „Zaměšiti — lítí běsi“ položeno buď:

Zaměšiti se, zamiesiti se. „I zaměšichu sě voji, v Čestmíru; zaměši sě chám jich krutým hněvem, v Jaroslavu; vrah zaměši zraky zlobú zapolená“, v Jelenu. Toto sloveso vzal Hanka z kapitolního zlomku Alexandra, kde se nalezají verše (č. 1564 a 1565): Tehdy sye zastup zamyesy, byechu v woystye lyty czyesy, t. j.: tehdy sě zástup zamiesi, biechu v vojště lítí čési. Hanka, nerozuměje slovům „zamyesy“ a “czesy“, vyložil ty verše v Starob. Skládáních (II., str. 223) takto: „Tehdy sě zástup zaměši, běchu v vojště lítí češi“, a dle tohoto výkladu převedl sloveso „zaměšiti“ do výše uvedených tří básní Kral. Rukopisu, a to nejen do textu staročeského, ale r. 1819 i do novočeského, kdež napsal v paralelních verších: I zaměšila se vojska, zaměšil se chán, vrah zaměšil zraky. Nadarmo činil Jungmann ve svém Slovníku odpor proti Hankovu výkladu, třikrát opakovav: „zamiesiti (non zaměšiti)“, jeho hlasu nedbáno a sloveso zaměšiti ve smyslu „zaškarediti“ podrželo vrch ve všech vydáních Kral. Rukopisu až do r. 1879. Taktéž směšné Hankovo vyložení slov „lyty czyesy“, totiž lítí Češi, jako by „stateční Čechové“ byli měli účastenství ve válce řecké, došlo víry u vydavatelů Alexandreidy ve Výboru (I. 1119), u Kotta (v slovníku) a nejnověji u Hattaly (Zbytky Alexandreidy, str. 38), aniž kdo vyhledal v Jungmannově slovníku pravého čtení: lítí čési, t. j. čerti či běsi, jak na Moravě posavade čertům říkají. Vpašováním falešně vyloženého slovesa „zaměšiti“ do epických básní Čestmíra a Jaroslava, též do Jelena, a vpravením jiných neobyčejných slov, na př. kolkol, protiv, děva a j. do epických básní Kral. Rukopisu vůbec, osvědčil Hanka bez odporu, že měl v padělání těchto básní mnohem větší účastenství, nežli jsme se posud domýšleli.

Str. 31. Místo článku: „Přídavné jméno chrabrý — ty jsi chrabr“, měj místo tento článek:

Přídavné jméno „chrabrý“ čte se nejprvé v epických básních Kralodvorského Rukopisu společně se statným jménem „chrabrost“, a to sedmkrát, totiž v Čestmíru, Oldřichu a v Jaroslavu po dvakrát a v Ludiši jednou, na př.: Za mnú, za mnú! chrabro na Polany, Vojmír vnočí na ně chrabrú rukú. Z Kral. Rukopisu převedeno jest Hankou a Lindou do Libušina Soudu, kde jeden „z rozvaděných rodných“ bratrů slove „Staglav chraber“; dle apologetů těchto spisů přešlo tedy z XIII. do IX. věku; zároveň dostalo se do Lindovy Záře nad pohanstvem, kdež (na str. 10) volá lid k Svantovítovi: „Ty jsi dobr, ty jsi chrabr“, přeletělo tedy dle týchž apologetů z XIII. a IX. století k r. 1818. Roku následujícího (1819) objevilo se opět v Svobodově Ódě na mír Evropy ve verši „chrabrého nesnadno Slovana zmoci“ a r. 1821 v Hankově překladu Igora Svatoslaviče, načež je Hanka na důkaz staročeského původu jeho doložil padělanou glosou v sl. Mater Verborum (chrabrost, fortitudo mentis).

Přídavné jméno „chrabrý“, znamenajíc vlastnost velmi obyčejnou, nenalezá se v žádném starém spise českém, ač se v některých líčí tolik válek a bitev a vypravuje se o tolika statečných hrdinách, kde by se takové epitheton bylo spisovatelům dobře hodilo, na př. v kronice Dalimilově nebo Hájkově. Hájek zejména nazývá Boleslava Chrabrého, krále Polského, na znamení, že tomuto cizímu slovu nerozuměl, ve své nevědomosti „Chabrým“. Z toho jde zřejmě, že slovo chrabrý v té době, z které máme písemné památky, nebylo v oběhu, ale ovšem obíhalo v době předhistorické, o čemž svědčí stará místní jména Chrabry blíž Prahy a Chraberce blíže Loun.

Svoboda a Hanka vzali slovo chrabrý z ruského Igora Svatoslaviče, jehož čtením se zanášejíce dočetli se ho tam čtrnáctkrát. Hanka vysvětlil je čtenářům v Kralodvorském Rukopise r. 1819 slovem „udatný“ a taktéž Jungmann v Slovesnosti r. 1820 při Svobodově Ódě na mír Evropy a v Libušině Soudu, tištěném v Kroku r. 1822.

Str. 41. Ku konci článku o Jaroslavu přidáno buď:

Připomínáme konečně, když Kral. Rukopis nyní uznán jest za podvržený, že nemůže již ani řeči býti o vítězství nad Tatary u Olomouce, poněvadž zpráva o tomto vítězství zakládá se jediné na Kral. Rukopise a na Kronice Hájkově, zpráva pak o Zdislavovi, jakožto vítězi nad Tatary, podána šíře ve spise Vpád Mongolů do Moravy (str. 59—64), též zpráva o pustošení Moravy skrze Tatary r. 1241 (v témž spise str. 30—36) založena jest téměř veskrz na podvržených listech Moravského diplomatáře a na výpisech z kronik klášterských, kterých nikde není.

Str. 43. Na konci článku „Zbyhoň" po slovích „písař Linda" měj místo tento přídavek:

Že báseň Zbyhoň, ~~nechť ji složil Svoboda nebo Hanka anebo oba blíženci,~~ jest podvržena, toho důkaz nezvratný podává razura ve verši 22. té básně, která nemá sobě rovné, krom mnohých jiných známek. Verš 22. ve Zbyhoni zněl původně: „(zabil) krahujce zlobne° (zlobného)". Hanka, postoupiv o krok v studium staré mluvnice a znamenav, že tento akkusativ jest prohřešek proti češtině z oné doby, z níž Zbyhoň pochází, vyškrabal obě koncovky a napsal (novým inkoustem) po staročesku: „krahujec zlobni" (A. Vrťátko Kral. Rukopis, 1862, str. 27), jak se posud v rukopise i ve fotografii spatřuje[1]). Ale tím porušil metrum, zkrátiv verš o slabiku. Aby tedy tuto vadu čtenářům ukryl, proměnil v Kral. Rukopise r. 1819 tištěném a ve všech pozdějších vydáních téhož rukopisu až do r. 1861 přídavné zlobný ve „zlobivý (zlobiui)",[2]) aniž kdo po všechen čas tuto falsi-

[1]) Podivno, že Hanka neudělal také v Záboji ve verši 49. z „pěvce dobra" (milujú bozi) akkusativ „pěvec dobr", ježto v básni z IX. století, za niž se má Záboj, akkusativ „pěvce", dle rukopisu „pěnce", způsobuje gramatikářům úžas, jako jej způsobily v též básni vyškrabané Hankou akkusativy „kněze" a „krále" a v Čestmíru „Kruvoje".

[2]) Týmž způsobem udělal Hanka v Jelenu ze slov „žalostní lesi", jak psáno v rukopise, ve výtiscích r. 1819 svévolně „žalostivi lesi", a naopak z příslovce „radostivo" v prvním proužku rukopisu „radostno".

fikaci vytknul. Šafařík, nahlédnuv do rukopisu a spatřiv tu změnu, obnovil ve vydání Kral. Rukopisu r. 1845 jím upraveném původní znění toho verše: „krahujce zlobného“, však příčiny toho navrácení v předešlý způsob ni slovem nedotknuv; Šafaříkem pak spravoval se Kořínek ve svém vydání Kral. Rukopisu z r. 1864 a 1875 a jiní novější vydavatelé. — Jest tedy ten verš či poloverš 22. ve Zbyhoni živým svědkem nové fabrikace Kral. Rukopisu. V něm jsou pospolu ruský „krahujec“, česká stvůra „zlobný“, novočeský akkusativ, razura zřejmě viditedlná, eskamotáže „zlobiui“ a restaurace novočeského akkusativu. Mimo to oplývá báseň Zbyhoň slovy a frásemi, též poklésky jazykovými, které patrně vysvědčují původ její z r. 1817. Vyšperkována jest předkem dativy latinskými: kdyby tobě bylo srdice udatno (si tibi esset animus fortis), kdyby tobě byla dravá, ostrá drápy, kdyby ti byl tvrdý, masožravý nosec a j.; zprostými novočeskými konjunktivy: ty bysi byl válel, ty by si byl vydřel, ty bysi byl zabil; tropy a konstrukcemi německými, jakož jsou: vrkati něco někomu, holub vrka hoře všemu lesu (přirovnej v Čestmíru: řváti něco do někoho, řváše (Kruvoj) chrabrosť v svoje ludi), vzdychati po někom, vzdycha po svej drahej milej; mlčeti s někým: (junoše) s němým lesem mlčie (přirovnej v Oldřichu: Aj vše Praha mlčie v jutřniem spání); nemístné zájmeno svůj: i vze na sě svoju braň i na rámě mlat svój (taktéž v Záboji: i chopi Záboj svój mlat); nemístné zájmeno „já“[1]) na otázku: Kto to? Já (z) sem lovec bludný místo: Lovec bludný (Ein verirrter Weidmann).

Zřejmě novočeské a nečeské jsou ve Zbyhoni průpovědi bez slovesa: tobě srdce přeudatno proti vrahu místo: v tobě bije srdce udatné na vraha; tobě jemu (vrahu) v hlavu těžek železný mlat místo: máš v jeho hlavu těžký železný mlat; rúče junoše dolóv místo: rychle jinoch sejde dolů; v dole temným lesem místo: dole spěchá temným lesem; s hrada slova m. s hradu zavzní hlas; tluket silnú pěsťú m.

1) Nemístné a německé jest také zájmeno „ty“ v Záboji ve verších: Aj, ty Záboju, ty pěješ, ty rci svému ukrutníku, čemu ty našu krev piješ a j.

tluče silnú pěsťú; kteréžto neshody mluvnické opravili překladatelé němečtí verši: Muthig gegen Feinde schlägt dein Herz, Ruft's vom Schlosse, Pocht mit starkem Faustschlag.

Kromě toho nalezají se ve Zbyhoni hojné jedináčky Kralodvorské (verba unica): Zbyhoň, holúbec, nosec, braně, druža, srdice, ložice, masožravý, vterý, mutný, přeudatný, přemilitký, předrahúčký, kol (kolem); též substantivní formy adjektiv atributních do r. 1816 neobyčejné, dle ruského napodobené: hrad tvrd, tvrda hrada, tvrdě hradě[1]), těžek železný mlat, srdice udatno, tobě mutno samu; jakož nezapírají nového původu svého: ruská děva čtyřikrát vzpomínaná a epitheton „drahá", přivlastněné milence pětkrát dle němčiny nebo srbštiny. Konečně změnil Hanka o své ujmě ještě na dvou místech text původní, udělav ze slova „přesmilitkú", jak chybně psáno v rukopise místo „s přemilitkú", ve výtiscích „přemilitkú" a přidav ke slovům „otvořie vteré" náměstku sě, „otvořie sě vteré", však neopravil mluvnické chyby „vteré vrata" místo „vterá (druhá) vrata", aniž urovnal sešmodrchaný verš: (i otnese) u hrad, ach! a u hrad tvrdý. — Prohlížeje takto k vytknutému zde svévolnému nakládání se „vzácným klenotem národním", k tolika pokléskům gramatickým a syntaktickým, ke germanismům, latinismům a rusismům, též ke slovům nově ukovaným, rdím se, že jsem ze samé úcty k autoritě věřil kdy v pravost Kral. Rukopisu a pykám toho skroušeně, že jsem r. 1878 zřejmý falsifikát prohlásil za ryzí zlato.

Str. 57. Na místě článku: „Děva, dívka" a dodavku k němu na str. 65 dole: „Dodáváme tuto — nachází", položen buď tento článek:

Děva, dívka. Slovo děva až do XIX. století ve spisech českých nevídané vyskytuje se r. 1817 z čista jasna

---

[1]) Slova „hrad" a „hrad tvrd" opakují se ve Zbyhoni patnáctkrát, připomínajíce velmi „Vyšehrad tvrd" v písni z r. 1816 a jejího skladatele. Překladatelé Kral. Rukopisu odvarovali tuto zlozvučnou repetici básníka novočeského na slova chudého varianty: Burg, Schlosz, Felsenschlosz, Feste, Felsenfeste.

Kz str. 93

v Kral. Rukopise třináctkrát, v Kytici (2krát), v Jahodách, Žežhulici, Skřivánku, též ve Zbyhoni (4krát), v Jelenu (2krát), v Čestmíru a v Jaroslavu. „Po vodě k děvě kytice plyje — i je sě děva kyticu loviti — junoše plakachu vše děvy — i by v každej děvě po žalným srdečce — i dvě děvě ku próvodu jeje“. Z Kral. Rukopisu převedl Hanka r. 1818 toto slovíčko do Libušina Soudu, kde „dvě věglasně děvě, děvě súdně — sebrastě glasy v slavně sněmě; opět po roce (1819) uvedl je v Milostnou píseň krále Václava (1240), líče v ní „blaženstvie“ královo, „ež tako lepú děvú chlubiti se móže“. Také Linda nemeškaje pojal to nové, líbezné slůvko do své Záře nad pohanstvem, vypisuje tu boj žárlivých mládenců „o děvy krásné“ (str. 23), načež se mu místa dostalo v mnohých písních milostných, zejména Hankových, též v Hankových Modlitbách.

Hanka nalezl slovo děva v Igoru Svatoslaviči, kde se vedlé obyčejného „děvica“ nachází v tomto spojení: „gotskyja krasnyja děvy“, a kde je i Jungmann již několik let dříve, překládaje Igora do češtiny (Hanka v předmluvě k Igoru Svatoslaviči roku 1821) objevil a do své básně: Oldřich a Božena, složené r. 1806 (Jungmannovy Sebrané spisy 1841, str. 96) a do svého překladu Psaní Eloisy k Abelardovi z r. 1807 (Hlasatel II, 236) přenesl. Též neušlo Hanky totéž slovíčko v druhém díle Vukových Srbských národních písní, vydaných ve Vídni r. 1815, kdež v Dodavku písní od učených lidí složených str. 245 čte se: „Klarisa děva“ a str. 252: „Bačke, Sremske sve děve“, a taktéž ho neušlo v Mnichovské slovenské formuli zpovědi, kdež hříšník zpovídá se také: „vsem děvam (devuam) pravdnim“. Až do r. 1806, kdež slova děva užil ponejprv dle ruštiny Jungmann, není ho, jak svrchu dotčeno, v nižádném spise českém, od Alexandreidy a Dalimila počínajíc, jakož v nižádné psané památce nenachází se předhistorické osobní jméno Děva [1]), od něhož mají jména svá Svatoplukův Děvín

[1]) Palacký položil ve svém Popise staročeských osobních jmen (Časop. Mus. na r. 1832, str. 62) také jméno Děva, však bez dokladu a patrně omylem místo diplomatického jména Diva.

nad Dunajem a dva hrady téhož jména v Čechách. V latinské orthografii Husově (ve Vídni 1857) čte se sice děva (str. 17), ale nikoli jako slovo za doby Husovy běžné, nébrž jen pro vysvětlení, jak se v češtině vyslovuje a píše slovanské (hlaholské) „deva“, totiž dle pravopisu Husova „ďeva“ a dle jiných písařů „dieva“. Za příklad, kterak se píše slabika „dě“, klade Hus tamtéž slovo „ďevice“ v oné době obecné a v starých spisech vůbec připomínané. — Však co tuto uvedeno, jsou prý dle Jos. Jirečka samé „liché výmysly“ p. Jirečkem a jeho společníky z kořen vyvrácené, a „ač to vše zní dosti určitě a důkladně — není prý to pravda“. Což pak jest tedy p. Jos. Jirečkovi pravdou?

Str. 66. K článku o Mastičkáři doloženo buď toto připomenutí pod čarou:

J. Gebauer odpírá v obšírné rozpravě v Jagićově Archivě a v Listech filologických na r. 1880, že Mastičkář jest spis Hankou postaročeštěný, tvrdě, že jest pravá, vzácná památka XIV. století; jeho rozprava však vydává svědectví o takové sofistice, nedostatku soudnosti a hrubé nevědomosti, co se týče paleografie, historie a topografie, že se mi ani nevidělo, na tento „vzor vědecké kritiky“ odpověditi. Jaký charakter Gebauer mimo to dal na jevo tím, že odflankovav v prosinci r. 1879 ode mne k Jos. Jirečkovi, způsobem Jirečkovským ve jmenovaných časopisech (i ve Světozoru) mě před učenci slovanskými zhaněl a snížil, nejsa pamětliv služeb přátelských, jež jsem jemu, rovněž jako ondy Jos. Jirečkovi a V. Brandlovi prokázal, nebudu tuto šíře dotýkati.

Opravy.

Str. 4, řád. 6., místo: 80 polož: 100 razur a oprav.
„ 4, „ 29, po slovích: Kral. Ruk. dolož: též v písních Hankových a písních Kralodvorských
Str. 10, řád. 11., místo: nad slovem polož: pod slovem.
„ 10, „ 14., místo: „zlobna“ polož: „zlobne°“.
„ 10, „ 18., po slově: „meči“ dodej: též vyškrabáno v Čestmíru z příčiny mluvnice „iei“ ve slově „naniei“ (na něj) a uděláno starší „naň“ (pomstu a pahubu voji moji naň nesú); v Jelenu vyškrabáno „eho“ ve slově všieho a uděláno: zevšia lesa; a rovněž tam uděláno ze slova: děvice z příčiny verše zkrácené: děvy.
Str. 10, řád. 32., místo: 80 polož 100 chyb a razur.
„ 39, „ 14., průpověď: „a že slávu — jak tradice praví“, buď pominuta.
Str. 45, řád. 4., mezi slova: skutečně sepsal vlož: pomocí Hankovou
„ 46, „ 25., místo: pověstných osmero básní epických polož: „básně epické“ a v řádku 26. místo: šestero písní polož: písně.
Str. 50, řád. 9., po slově: hotovati vlož: druh druha a ř. 10. po slově: sežženo přidej: srdce neudatno.
Str. 50, řád. 20., slova: jarý (silný) pomiň.
„ 52, „ 17., místo: „rozykočí v dva kus“ polož rozskočí v dva kusy. Článek: „Bělitký — v Jahodách“ pomiň.
„ 67, (Obsah) na konci Důkazů novověkého původu Kral. Ruk. po č. 4. dodej: 5. Metrum některých básní Kral. Rukopisu.

Nákladem spisovatelovým.

Z tiskárny Mechitaristské (V. Heinricha) ve Vídni.

Třetí dodavek.

Analyse básně Jelen.

Rovněž jako ve Zbyhoni provozoval Hanka, co se týče škrabání v rukopise a měnění slov v textu tištěném, také v Jelenu manipulaci svévolnou a odvážnou, užil k té básni tolika slov nově dělaných, ruských a polských, frásí nesprávných a epithet nevhodných, že každý nepředpojatý bezděky pozná, že spis, obsahující v sobě takové novověké stvůry, nemůže býti plodem básníka z doby Přemyslovců.

Nejprvé vyložíme Hankiády paleografické. Verš 12. zní v rukopise: (iunose) — braniu mocnu rozraze w^mhow shluki. Tak ten verš četl dle zřetedlného písma Dobrovský a položil jej do své Historie liter. české (1818, str. 402); v témž znění podal jej Šafařík ve vydání Kral. Rukopisu r. 1845 a pořadatelé Výboru z liter. české v transkripci Jelena I, 26. A však Hanka proměnil ve svém vydání Kral. Ruk. r. 1819 a ve vydáních pozdějších genitiv vrahóv v dativ vrahóm, a to i v novočeském výkladě: zbranj mocnau rozrážel wrahům shluky. Co Hanku k této svévolné změně pohnulo, nelze vyzpytovati. Snad chtěl, aby v Jelenu genitiv vrahóv v tisku neodrážel se od dativu vrahóm v Čestmíru ve verších 173 a 178: by se lsknula braň jich v zracě vrahóm (v^mhō) a Třas osěde četné voje vrahóm, kamž jej nepochybně podlé dativu „věky věkóm“ v Starob. Sklád. (II, 74 a 148) a „bohu bohóm“ v Klementinském žaltáři byl vplichtil.[1])

---

[1]) Majíce za to, že v originále Kral. Ruk. ve v. 12. psáno jest „vrahóm shluky“ a že Dobrovský, položiv ve své literatuře genitiv vrahóv měl dativ za chybný, byli jsme i my toho mínění a nazvali jsme na str. 17. a 19. ten podivný dativ chybným. Nyní však nahlédnuvše ve fotografii Kral. Ruk. shledali jsme ovšem, že věc má se jináč.

Kromě této eskamotáže, vykonané v tisku, porušil Hanka ve verších 32. a 33. škrabáním také rukopis. Na místě správného „zeusie° lesa“ (ze všěho lesa), jak psáno původně ve verši 32., udělal razurou: „ze všia lesa“, aby se to srovnávalo s veršem 179, v Čestmíru: strachy jim by „ze všia lesa“, nedopatřil však, jako k mnohým jiným věcem, že v Záboji jest ve verši 128. týž genitiv „ze všěho lesa“ jako byl v Jelenu. Komise musejní, která vyšetřovala některé razury a opravy v Kral. Rukopise[1]), nepodotkla při této razuře, zdali jest nová, t. j. opravil-li domnělou chybu Hanka r. 1818 inkoustem novějším, anebo jest-li stará, t. j. opravil-li ji starý písař inkoustem starým, jak se komise musejní domýšlí, z roků 1280—1290. Námť toto opominutí nevadí, ježto rozumíme novým inkoustem v razurách Kral. Ruk. inkoust z r. 1818, jejž měl Hanka při opravování právě v kalamáři, a starým inkoustem rozumíme inkoust jen o rok starší, kterým opravoval Linda chyby, objevené mezi psáním a Hanka při revisi rukopisu. Bylť to týž inkoust, kterým psán jest rukopis a proto se s inkoustem rukopisu srovnává. Takového rozdílu ve věku obojího černidla nedomyslil se ovšem slovútný paleograf Jan Gebauer, kterýž prohlížeje po kolik let s Ign. Maškem lupou a bez lupy ty škrabaniny v Kral. Rukopise[2]), nic podezřelého v nich nespatřil, jakož podnes nic podezřelého, aneb jak on dí, nemožného nespatřuje ani v Mastičkáři, ani ve Zlomku evangelium sv. Jana, ani prý v Písni pod Vyšehradem[3]). Dle úsudku Jana Gebauera dělal prý ty korektury buď sám písař Kral. Ruk. na konci XIII. století, nebo jiný písař souvěký — podlé staršího rukopisu. Risum teneatis.

[1]) Viz zprávu o tom v Časop. Mus. na r. 1881, str. 147.

[2]) Viz Gebauerovo Slovo o razurách v Ruk. Kral. ve Sborníku historicko-filologickém, r. 1870, II, 113—128 a zprávu Maškovu v Listech filologických na r. 1876, 176—201.

[3]) Nechť dá výbor musejní inkoust Kral. Rukopisu, Evangelium sv. Jana a Mastičkáře vyšetřiti Bunsenem Heidelberským a Hofmannem Berlínským a písmo Birkem a Sicklem Vídenským, a bude hned spor o stáří inkoustu a o pravosť těchto rukopisů ukončen a moji hanobitelé, jichž nebudu znovu zde jmenovati, umlknou navždy.

Ve verši 35. proměnil Hanka slovo „děvice“ pomocí nožíčka v kratší „děvy“ bez pochyby proto, aby ten verš uvedl v stejný rythmus s verši předešlými.

Také obdařil V. Hanka Jelena abreviaturou pod měsícem jedinou. Verš 14. psán jest v rukopise takto: podskoci nā zdie lstiuo luti w͞ᵐh. Dobrovský, maje ve skráceném slově nā písmě m za pominuté, jak se to nalézá na mnohých místech v Kral. Ruk. a v rukopisech XIV. a XV. století, vyložil ten verš ve své Historii literatury české (1818, str. 403): podskoci nam zdie lstiuo luti vrah, což nedává smyslu. Však mistr Hanka, uměje rukopis lépe čísti než Dobrovský, vysvětlil tu skráceninu (1819) novočesky: podskočil naň zde lstivě lítý vrah, jak by se toho nedomyslil sebe bystřejší paleograf, poněvadž není příkladu, že by se měkké *ň* skracovalo čárkou nad předcházející samohláskou.[1]) Tímto vyložením objevil se Hanka spolu jako tvůrce nesmyslné fráse: podskočiti na někoho, ježto se mluví a mluvilo vždy jen: podskočiti někoho aneb podskočiti pod něco (viz Jungmannův Slovník).

Konečně proměnil Hanka ve verši 17.: zewzníechu mutno zalostní lesí epitheton „žalostní“ v tisku svévolně v „žalostiví“.

Co do jazyka, honosí se Jelen neméně hojnými zvláštnostmi, jichž bychom u jiných spisovatelů, jmenovitě u starých, darmo hledali. Předkem v oči bije užívání sloves rozdílného druhu k poznačení téhož činu, tu sloves iterativních: běháše (jelen) po horách, parohy nosi, po lese skákáše; tu frekventativních: (junoše) po horách chodíva, braň na sobě nosíva. Také se střídají v té básni rozdílné časy, imperfectum, aorist a nynější čas historický beze všeho pravidla, jak zvláště patrno v novočeském výkladě Hankově z roku 1819.

Ve verši 4. praví se prosaicky: Jelen krásná parohy nosi, nejináč než jako by své parohy nosil někam na

---

[1]) Není také příkladu, že by vynechané *n* znamenalo se čárkou nad následujícím *a* jako v Beneši Hermanově, v. 19.: howiedce otehāchu. Jsou to patrně vtipné paleografické vynálezy V. Hanky.

ukázku. Zcela jiný smysl dal tomu verši překladatel německý vzletným slovesem: Trägt sein schmuck Geweih empor.

Jiné verše, z nichž poznati lze Hanku za skladatele, jsou tyto:

Verš 11. Hrdú braň na sobě nosíva. Přepodivná to fráse: nositi na sobě zbraň, eine Waffe auf dem Leibe tragen. Lovec nosil oštěp v ruce, lučiště na rameně a tesák či meč měl na páse po boku, že by ale ty věci byl nosil na sobě, mohl jenom napsati nejasný Hanka, jakož jen Hanka mohl nazvati zbraň „hrdou" a ve verši 12. „mocnou".

V. 15. Zaměši zraky zlobú zapolená. Výše (str. 75) již ukázáno, že slovesa zvratného „zaměšiti se" = zaškarediti se v češtině nebylo a že je Hanka vpašoval z Alexandra chybným vyložením slovesa „zamiesiti se"; tím méně mělo kdy v češtině průchod sloveso transitivní zaměšiti něco (zraky.)

V. 16. Uderi tiežným mlatem v prsy. Tiežný místo těžký stojí tuto co stvůra Hankova osaměle v češtině.

V. 17. Zevzněchu mutno žalostní lesi. Zevznieti m. zazněti čte se mimo to v Čestmíru (zevzni vícestvie) a v Ludiši a Luboru (zevzni hlahol trub i kotlóv), kteroužto přehlásku svého způsobu jedinou přenesl Hanka také do nové češtiny (zevznělo, zevzněli a zevzněl).

V. 18. Vyrazi z junoše dušu, dušicu; opakování dušu, dušicu jest zřejmá Hankiáda.

V. 19. Sie vyletě pěkným táhlým hrdlem. Zájmeno „sie", novočesky „ta" položeno jest tu po německu (diese) místo duša. Přídavné „táhlý" m. útlý vzal Hanka z polštiny.

V. 20. Z hrdla (vyletě duša) krásnýma rtoma; tato průpověď jest v odporu s předešlou (vyletě pěkným táhlým hrdlem); když duša vyletěla hrdlem, kterak mohla opět vyletěti z hrdla? Tu zase Hanka trochu klopýtnul.

V. 23. Syrá země vřelú krev pije. Syrý tolik co vlhký (rozdílné od sirý = osiřelý, sirá vlastice v Beneši Hermanovu) jest slovo ruské, kterýmž ozdoben jest také Čestmír ve verši: (krev) po zelené trávě v syrú zemiu teče.

V. 24. Ibí wkazdíeí díeuíe pozalním srdece. Konstrukce: býti v někom po něčem jest česká nestvůra; co se pak týče přídavného „zalním“, nevěděl potom Hanka, jakou formu má mu dáti v nové češtině, napsav v prvním vydání Kral. Ruk. r. 1819: po žalném srdečku, r. 1829 po žalným srdece a r. 1861 po žalním srdečce.

V. 26. Na junoši roste dubec, dub. Deminutivum dubec udělal si Hanka dle polského a spojil je s dubem jako výše dušu s dušicú a ve Zbyhoni: s milú s přemilitkú, drahú předrahúčkú.

V. 27. Rozkládá sě (dubec) v suky šíř i šíř. Neobyčejné slovo suk ve smyslu větev osvojil si Hanka z kapitolního Alexandra z verše 733.: „(lovec) vzvrha na suk uzdu s koně“ a přenesl je i do novočeského textu jako sloveso zevznieti. Repetice šíř i šíř projevuje původce podobné repetice v Záboji, v. 202.: v šíř i v šíř.

V. 28. Chazieva jelen s krásnýma rohoma. Iterativum cházeti bez předložky jest polské a sociál s rohoma německé, neboť rozumí se, že jelen měl rohy s sebou.

V. 29. Skáče na nožiciech rúčiech. Nožice, t. j. nožičky u jelena jest patrně mazlivé slovičko Hankovo, tak nemluví myslivci. I to podivno, že ve verši 8. skákal jelen hbitými nohami (instrumentál) a tuto skáče na rychlých nožičkách.

V. 30. Vzhóru v listie piena táhlé hrdlo. Pínati (bez předložky) místo pnouti není české a nalézá se jen v tomto místě, však pro vzácnosť i v novočeském textě.

V. 31. Sletajú sě tlupy bystrých krahujcev. Sloveso „sletajú sě“ nevidělo se později Hankovi býti pravé i proměnilť je po r. 1845 dle čtení Šafaříkova ve: sletujú sě. Slovo tlupa vyrobil si dle ruského tolpa a také ruskému krahujci dal tu předností před českým krahulcem.

V. 32. Pade junoše zlobú vraha. Hanka položiv tuto genitiv vraha místo přídavného přivlastňovacího „vrahovou“, udělal, jakož na jiném místě již vytknuto, v Kral. Ruk. o jednu gramatickou chybu více.

Analyse básně Ludiše a Lubor.

Takové poklésky gramatické a syntaktické, časy pomíchané, slovesa pominutá i nemožná, preposice nemístné a myšlénky nejasné a pomatené, jako jsou v Jelenu (a ve Zbyhoni), nacházejí se u větší ještě hojnosti v Ludiši a Luboru a nepřipouštějí pochybnosti, že i tato báseň všech jiných chatrnější má za původce Hanku. Uvedeme tu jen některé toho doklady.

Směsice časů: Ta dci na div sličná bieše, na lícech ruměnci ktviechu, vlasi zlatostvúcí vějú, páni ku knězu sě hrnú. Odporující sobě formy slovesa chtíti, v 54.: kto chtie, v. 106.: kto sě chtějú se mnú bíti a v. 37.: jáz chcu zvíestí. Nesmyslné verše 54. a 55.: Kto chtie prví na sědánie, ty jáz kněz sám ustanoviu. Překladatelé němečtí zdvihli tento odpor, Svoboda přeloživ ty verše: Wer zuerst soll zum Turniere, will ich selbst, der Fürst bestimmen a hrabě Thun: Wer zum Turnier der erste soll, bestimme ich der Fürst allein. Mimo to jest ve slovích: ty jáz kněz sám ustanoviu germanismus místo: jáz kněz ustanoviu.[1]) Podobný nerozum jest ve verších 116. a 117.: I tu protiv sobě hnasta, hlavama v sebe vrazista. Kterak pak mohli soubojníci, sedíce na ořích, hlavama do sebe vraziti? — Střebor Ludislava zývá, m. vyzývá, Lubor na zemany zývá m. ukáže a knienί na Srpoše káže m. ukáže jsou pravé Hankiády, rovněž jako: Lubor v helm mu vrazi ránu a mečem v meč udeři ránu. Ve verši: „I na dřevci tuří hlava" schází sloveso; ve verších: sědieše kněz před hradem v šíré lúcě místo na šíré lúcě, a ihna Srpoš v Spytibora místo na Spytibora jsou nevhodné preposice a ve verši: kací z vás mi najplzněјí m. kteří z vás jest nevhodné zájmeno; ve verších: (sněchu sě) na hrad knězu m. ke knězu,

---

[1]) Německý přílepek sám nalézá se také v nápise, jejž dal Hanka Písni pod Vyšehradem: „Vyšehrad. Z listu na pergameně, který vydavatel sám má" (Starob. Sklád. I, 200) a v průpovědi: domníval jsem se sám, že těch básní toliko dva dílky budou (Star. Sklád. II, VI). I slova: „Z listu na pergameně" ukazují, že Hanka všelicos napsal, o čem nepřemýšlel.

zkusí chrabrost moju m. chrabrosti mojej, v míře válku múdro ždáti m. války, rúče meče dobysta m. mečev jsou hrubě porušená pravidla mluvnická atd. O husích nožičkách, jimiž se báseň Ludiše stala paleograficky památnou, šíře se zmiňujeme níže. O šesteru duálů sloves dle Dalimila napodobených viz str. 51. Libozvučná Hájkovská jména: Ruboš, Srpoš a Střebor pomíjíme mlčením.

Jak dobře uměl Hanka Kralodvorský Rukopis čísti, husí nožičky vysvětlovati a chyby opravovati.

Obhájcové pravosti Kral. Rukopisu tvrdí, že Hanka neuměl ani toho rukopisu čísti a nemohl tedy býti jeho skladatelem. Jsouť však v omylu. Vyložili jsme již v Jelenu, jak dobře objasnil Hanka ve verši: „podskoci nā lstiuo luti w³ah“ skráceninu na = naň, kdežto Dobrovský chybně četl nam. Týmž způsobem četl Hanka i jiná slova a průpovědi, v nichž mu byla vyčítána neumělosť, lépe než všichni jiní interpretové. V článku: „Hanka co čtenář Rukopisu Kralovédvorského“ v Časop. Mus. na r. 1871, (str. 411—426) vytýkají se mu zvláště tyto chyby ve čtení:

V Čestmíru neuměl prý správně čísti ani jména hlavního reka „Čestmír“, vykládaje jméno Csmír a Cstmír naskrze za „Čmír“. Ale v rukopise psáno jest sedmkrát „Csmir“, Hanka četl tedy dle písma zcela správně, jiní vykladači toho jména však četli chybně: Ctmír, Čtmír, Čsmír a Čstmír. Také bloudili velmi, majíce jméno Čestmír za pravé, kteréž nezdárně utvořil Hanka. Diplomatické jméno hrdiny té básně jest Čestimír, skráceně Ctimír, od něhož odvádí jméno osada Ctiměřice v Boleslavsku (srovnej Čestibor a Ctibor a místní jméno Ctiboř v Kouřimsku). Hanka urobiv jména Čestmír a Čmír (i některá jiná jim podobná, str. 26) osvědčil velkou neznalosť pravidel o tvoření jmen osobních.

V též básni, tu kde se popisuje útok vojska Neklanova na hrad Kruvojův, četl prý Hanka špatně slovo „urno“ ve verši: „Aj prúd Pražan urno přese zdi teče“ a

měl prý čísti „jarno“. Hanka, přijav toto slovo z krajnsko-slovenského, kde uren a vuren znamená prudce, četl ovšem správně, jiní pak vykladači, klamáni fotografií, četli nedobře, ježto takového slova v češtině není.

Třetí slovo v Záboji, jež prý Hanka chybně četl, jest „bratrsie“ ve verši: Aj bratrsie! ti sě nám krušichu bohy. Hanka prý, nechápaje, že tento vokativ jest čísla množného, táhnouc se ke všem bojovníkům (tedy bratří), béře ho mylně v čísle jednotném (bratře), jako by se nesl ke Slavoji. Zde ovšem přestává všeliký spor, ale Hanka zajisté lépe věděl, ke komu se vokativ „bratrsie“ vztahuje, nežli kdo jiný.

V Jaroslavu chybil prý Hanka ve čtení slov „jesutno“ a „jesut“ (tu sien iesutno wtatari tecie a uiesut bi chrabrost) a měl čísti iešutno a iešut, jak se ta slova ve všech spisech staročeských nalézají. Tato výtka jest spravedlivá[1]) a Hanka stvrdil tu chybu za svou i falešnými glosami v sl. Mater Verborum: iezzut inania a ýesutni vanus. Avšak Hanka četl v Kral. Ruk. dobře, ale četl chybně v kapitolním Alexandru, v Marii Magdaleně a v Desateru kázaní božích, kdež neznaje oněch slov v přepise těch básní z *š* všude udělal *s*, a to ve verších: Wsak sě wsě gesiutně děge (Starob. Sklád. II, 257), wzdwihni kámen gesutnosti (tamtéž II, 44), aby gméne — wgesiut ani wzýwal (tamtéž I, 105). Z těchto básní přenesl slova iesutno a iesut do Kral. Ruk., jako do něho přenesl z kapitolního Alexandra sloveso „zaměšiti sě“, jemuž nerozuměl.

V Jaroslavu četl prý také Hanka falešně sloveso „roznoichu“ ve verši: „Tako tatere sě rozuoichu“. V rukopise jest v tom místě škrabáno a nepochybně z *u* uděláno *n*, což nyní těžko rozeznati, však Hanka věděl dobře, která litera tam náleží. Znaje totiž z básní v Star. Sklád. slovo

---

[1]) Již také Dobrovský r. 1818 vytknul Hankovi slova gesit a a gesiut za chybná místo gessit a gessiut tolik co gessiutně in vanum. (Starob. Sklád. II, XXXVI); však svéhlavý Hanka nedbal výtky svého mistra a podržel jesut a jesutno ve všech vydáních Kral. Rukopisu až do roku 1861.

znoj a zjistiv tuto znalosť glosou falešnou v sl. Mat. Verborum (znoy aestus), udělal si sloveso rozznojiti, tolik co rozpáliti a pojal je jako nalíčenou starožitnosť do rukopisu. Výklad jiných čtenářů „rozvojichu“ jest tedy lichý, poněvadž ani toho slovesa ani slovesa „vojiti“ nestává.

Ale ani prý neuměl Hanka v básních Kralodvorských děliti průpovědí pomocí interpunktace, rozděliv v Záboji verše 126—128 v novočeském výkladě (1819) takto:

I vyrazil Záboj s hořícíma očima v Luděka,
měří dub proti dubu,
viděti z celého lesa.

Pravda jest ovšem, že jsou tyto verše špatně rozděleny; ale to jest tím, že jsou již v konceptu skladatelově spleteny, jako mnohé jiné verše v Kral. Rukopise. Jasnosti jim nedodalo ani rozdělení, o které se pokusili pozdější vysvětlovatelé těch veršů touto interpunktací:

i vyrazi Záboj
hořúciema očima v Luděk měři:
dub protiv dubu zřieti ze všeho lesa,

aniž ty verše nabyly srozumitedlnosti německým překladem Svobodovým a Thunovým.

Na konec připomínáme, čeho si posud málo povšimnuto, že Hanka v prvním vydání Kral. Ruk. (1819) četl také pravidelně jméno vůdce vojska německého v Záboji, psaného v rukopise Ludiek, novočesky „Ludík“, t. j. Ludvík.

Uměl tedy Hanka přes všechno popírání Kral. Rukopis výborně čísti a neměl zapotřebí, choditi z té příčiny k Dobrovskému do školy. Ale nejen jako čtenář písma, nébrž i jako znatel neobyčejných znamení písařských a objasňovatel míst nesrozumitedlných Hanka chvalně se osvědčil. Nepozorný písař Kral. Rukopisu nadělal, jak jsme nejednou podotli, mnoho chyb, větších i menších. Zvláště škaredé tři chyby přihodily se mu v Ludiši a Luboru, kde pominuv některá slova, napsal je za slovy následujícími a sevřel pak slova, která se měla nazad přeložiti, husími nožičkami. Verše takto nedbale psané jsou č. 65: íkaze kníez „suím„ zemanō, č. 95: otnesu íeí „zdrahí„ chlapí a

č. 139: „zduboueho„ uíenec lístíc. Co by ty husí nožičky v tomto způsobu v starých spisech nevídané znamenaly, toho čiperný Hanka hned se domyslil i podal dotčené verše v Kral. Ruk. r. 1819 takto opravené: ikaze kníez zemanū suím, otnesu íeí chlapí zdrahí, uíenec zduboueho lístíe.

Rovněž tak porozuměl Hanka týmž husím nožičkám, když jich k užásnutí paleografů užil také písař Zlomku evangelium sv. Jana z X. století ve verši: ipridehu ne „dlę„ iħa toli, naznačiv jimi, že se má preposice „dle“ položiti za statné jméno (Jesusa-dle), jakož jest položena za ním v jiných starých památkách, v Libušině Soudu: plzně — dle a rozenia-dle, v Kral. Rukopise: dceře-dle a Luděkova-dle slova a ve falš. Žaltáři Mus.: zákona-dle. Hanka vydav ten zlomek tiskem (v Časop. Mus. na r. 1829, II, 36) věrně se dle tohoto „vtipse“ zachoval a přeložil předložku „dle“ i s husími nožičkami nazad (iħa „dle„). Mnohem větší důmysl dal Hanka i bez husích nožiček na jevo v Libušině Soudu vysvětlením veršů č. 24.: roda stara tetui popelova a č. 95: roda stara ietui popelova. Puchmayer, Dobrovský a Jungmann domáhali se nadarmo smyslu jich, ale Hanka objasnil je bez namáhání; ve slově tetui poznal chybu písařovu (místo ietui), ietui vyložil za dialektické, místo uietui (větvi), jak se mluví ve východních Čechách (v krajině jeho otčiny), a přeloživ to slovo na první místo vykroužil uhlazený novočeský verš: větve starého rodu Popelova (Krok 1821, II, 51). — Konečně i v pověstném Mastičkáři podal důkaz svého umění korektorského. Písař té „drahocenné památky“, neodevzdávaje si v nedbalosti nic od písaře Kral. Ruk. a Libušina Soudu opsal verše 252. a 253. chybně takto:

gens gest tyrpyel z a n y z a w s y e
na swem tyele l u t n e r a n y;

Hanka poznal opět z vyššího vnuknutí, že tu jsou slova v nepořádek uvedená a zkažená a dal těm veršům tuto opravenou formu (Starob. Sklád. 1823, V, 211):

genž gest tyrpiel z a w š e z a n y
na swém tiele l u t é r á n y.

I klademe otázku: Byl by Hanka dovedl Kral. Rukopis, Evangelium sv. Jana, Libušin Soud a Mastičkáře tak správně čísti a chyby v těchto spisech opravovati, kdyby nebyl všech těch falsátů skladatelem nebo písařem?

Jiné doplňky a opravy.

Str. 3. Dole ke slovům „bez obalu pověděl", připojeno buď pod čarou toto poznamenání:

[1]) Že tomu tak jest a že Hanka svou vlastní práci ze zákoutí u jarmary v kostelní věži Kralodvorské vytáhl, o tom svědčí bázlivosť a skouposť na slova, s kterou podal zprávu o svém nálezu u veřejnosť. Jakož se nyní teprv dovídáme, vybídl jej Dominik Kynský, obdržev od něho vědomosť „o šťastně nalezeném rukopise" a výpis z něho, v listě, daném v Brně dne 29. prosince 1817 (Časop. Mus. na r. 1881, str. 107), „aby neopominul v předmluvě k tomu nad zlato vzácnějšímu klenotu své příhody při nalezení jeho vypravovati", kterémuž vybídnutí však Hanka naprosto nevyhověl. První oznámení o Kral. Ruk. učinil jen mimochodem v předmluvě ke II. dílu Starob. Sklád. dne 1. února 1818 těmito slovy: „Především také nebude zde nepříhodno oznámiti, že sem i já na podzim (16. září nebylo ještě na podzim a kromě toho vynechán tu rok) v Kralové Dvoře nad Labem převzácný nejstarší rukopis šťastně prachu a molům vychvátil a jej co nejdříve ozdobně vydám". Ještě kratčeji pronesl se Hanka o tom svém štěstí v předmluvě ke Kral. Rukopisu, psané dne 16. září 1818, kdež praví: „Bylo to vloni dne 16. září, co sem poklad ten v Kralové Dvoře ve sklepě v kostelní věži, přebíraje se v Žižkovských střelách, našel"[1]). Pročež spravedlivě toužil Jungmann ve svém nadšeném návěští o Kral. Rukopise, podaném po pěti létech od jeho objevení v Dobroslavu na r. 1822 (II, 28) na to záhadné mlčení, i bylo mu s podivením, že po onu dobu „nikdo (vyjmouc prosté ohlášení v Zvěstovateli) o tom drahém nálezu slova veřejně nepronesl". Teprv r. 1845, tedy po 28 létech, když pamětníci Kralodvorští z r. 1817 nebyli již mezi živými, odvážil se Hanka a vypravoval ony vymyšlené věci při nalezení rukopisu zběhlé, o kterých se dočítáme v předmluvě Šafaříkově ke Kral. Rukopisu (1845) a v pojednání Nebeského o témž rukopise v Časop. Musejním na r. 1852 (III, 142). Kterýmžto vypravováním, odporujícím docela tomu, co byl o tom napsal r. 1817 Dobrovskému, odsoudil zapomnělivý Hanka jak sebe tak i svůj rukopis.

Str. 17, ř. 21. Článek: „Třas osěde — vrahóv" buď pominut a taktéž na str. 19 dole článek: „V Jelenu — vrahóv shluky".

Str. 79, ř. 1. Ke slovům „silnú pěsťú" přidáno buď pod čarou toto připomenutí:

[1]) Takové průpovědi bez slovesa, fráse nejasné a nemotorné, nevhodná epitheta, chyby gramatické a syntaktické, též germanismy nacházejí se v hojnosti také v předmluvě Hankově ke Kral. Rukopisu (1819) a v Písni pod Vyšehradem (1816), vysvědčujíce zřejmě společného původce. Z oné předmluvy uvádíme: Mnohý statečný rytíř básnil svou píseň, naši Lumírové a Zábojové zpívali slavné činy; k politování jest ztráta m. litovati jest ztráty; jaká radosť hnula srdcem mým, spatře, že to česky, m. když jsem spatřil, že jest to česky; starobylý hrdina; mámeť Ha ty naše slunce m. máme píseň Ha ty etc.; pro lepší porozumění starého jazyka odsílám na I. díl

---

[1]) Takové ostýchavé a krátičké návěští (o pěti řádcích) podal Hanka také o nalezení Mastičkaře (Star. Sklád. V, 8).

Star. Sklád. m. pro lepší vyrozumění starému jazyku ukazuji čtenářům k I. dílu Star. Sklád.; jak zrostala radost ta, když sem čím dále tím více nacházel a v. j. V Písni pod Vyšehradem připomínají identičnost autora této písně a básně Zbyhoň předkem verše: na przyekrzye stoiyesz na skaalye stoiyesi; tak bylo psáno původně (Dobrovského Historie lit. čes., str. 109), Hanka však, poznav nepochybně, že chybil v opakování preposice na před jménem přídavným a statným, vyškrabal slovo skaalye a napsal podruhé: przyekrzye (Star. Sklád. I, 200), učiniv tu první nezdařilou zkoušku ve škrabání. Jiné zřejmé známky společného autorství jsou: Po kraiyu rzyeky — stoyie syela hurastya, pochladeczek mil; hurastye, t. j. chvrastie jest slovo srbské a chrastí = nízké křoví nestojí jako strom, nébrž roste či jest na kraji řeky; pochládeček jest Hankou nově utvořené slovo, mil místo milý gramatický poklések a obě slova bez slovesa nedávají smyslu. — Kako srdeczko radost, zzyal yeho czyuye, jest popleteno místo: kako jeho srdečko radosť a žal čuje; vsyeliky zivok, živok jest slovo ruské; slauyeczek malyi, ovšem že slavíček není velký; kdye draha hodye germ. m. kde milá chodí; pomyluy huda germ. erbarme dich des Armen m. smiluj se nad ubohým a v. j.

Str. 81, ř. 8., po slově „připomínáme" buď doloženo: Toliko v Životě sv. Kateřiny nachází se slovo „děva" ve verších 2251 a 2741; tento život však vyšel tiskem na světlo teprv r. 1860 a orthografie Husova r. 1857; falsátor nemohl tedy r. 1817 slova „děva" z těchto spisů užiti.

Závěrek.

Z toho, co jsme v Dodavcích výše připojených vyložili, vychází jasně, že V. Hanka jest skladatelem nejen šesti písní Kral. Rukopisu, jak jsme ve spise důkazy toho podali, ale i skladatelem Zbyhoně, Jelena a Ludiše. Však ani básně historické nejsou složeny bez jeho přičinění, onť zajisté přioděl je v roucho staročeské a V. Svoboda poskytl mu k nim jenom novočeské osnovy. Tím opravujeme, co jsme napřed ve spise o účastenství Svobodově jinak pověděli, vztahujíce jmenovitě to, co jsme uvedli na str. 48—53 o pramenech, z nichž Svoboda vážil slova a fráse, vesměs k Hankovi.

Jakož pak důvody v Dodavcích přivedenými znovu jest stvrzen novověký původ Kral. Rukopisu, tedy žádáme, aby tento nový výrobek byl konečně ze staročeské literatury vyloučen a vyňatky z něho v čítankách školních aby přeloženy byly v obnovené formě do nové doby. Též pronášíme snažné přání, aby sepsána byla nová mluvnice staročeská, založená na pravých památkách XIV. století, z níž by vyvrženy byly doklady z veškerých falsátů Hankových, aby studující nebyli příště již týráni pamatováním sobě a vykládáním slov nesmyslných, jinde nevídaných, slov ruských, srbských a polských, forem mluvnici odporujících, nesprávných konstrukcí a pomatených frásí.

Nákladem spisovatelovým.

Z tiskárny Mechitaristské (V. Heinricha) ve Vídni.

OPRAVA.

Str. 31, řád. 14., místo slov: „v Míru Evropy — a potom v“ polož „v Svobodových“

Str. 31, řád. 17., po slově „chrabrosť“ dodej „a to“.

„ 31, „ 20., „ „ „rukú“ „ Pak se nalezá ve Svobodově Odě na mír Evropy r. 1819 předělané ve verši: Chrabrého nesnadno Slovana zmoci.

Str. 41, řád. 17., po slově „udělal“ dodej „Svobodovi“

